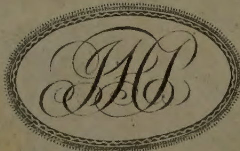
FLORUS

SYSTON PARK.

ahh+

X.X

1414 O

8 r

£3-15-0

a/-/-

Longman

1829

Lib Rar

Coloniae, Arnoldus Terhoernen, ca. 1474

Lucij ānei flori epitoma idest abbre
uiatio de cursu ac statu romanoꝝ a
fundacōne vrbis p romulū vsq; ad
augustū ꝯtinēs x libros incipit fœli

P Opulus romanus a rege ro
mulo vſq; ceſarem auguſtū
ſeptingentos p annos tantū
operū pace belloq; geſſit vt
ſi quis magnitudinē īperij cū annis ꝯfe
rat etatē vltra putet Ita em̄ late vbiq;
p orbem terraꝝ arma circūtulit ut qui
res eius legūt nō vnius populi ſ; gnīs
hūani fata diſcant· nā tot laboribz peri
culiſq; iactatus ē ut ad cōſtituendū eius
imperiū cōtendiſſe virtus et fortuna vide
rent̃ Quare cū p̄cipue hoc quoq; ſicut ce
tera ope p̄ciū ſit ꝯgnoſcere· tñ quia ipa
ſibi obſtat magnitudo rerūq; diuerſitas
aciem intēcōis abrūpit· faciā q̃ ſolēt q̃
terraꝝ ſitus pingūt in breui q̄ſi tabella
totā eius ymaginē amplectar nō michil
vt ſpero ad admiracōnē principis populi
collaturus ſi pariter atq; in ſemet vniū
ſam magnitudinē eius oſtēdero· Si qs
ergo populū romanū q̄i hominē cōſidēt
totāq; etatē ꝑcenſeat vt cepit vtq; ad
oleuerit vt q̄i ad quendā iuuēte florē p
uenerit vt poſtea velut cōſenuerit ·quatu
or gradus ꝓceſſusq; eius inueniet· Pri
ma etas ſub regibz fuit ꝓpe cc· annos q̄
bus circa ipam matrē ſuā cū finitimis
luctatus eſt· Hec erit eius infancia Se
quēs a bruto collatinoq; ꝯſulibz ī appiū
claudiū quintū fuluiū conſules p cc l an
nos patet quibz ytaliā ſubegit· Hoc fu
it tēp9 viris armiſq; incitatiſſimū· Ideo
quis adoleſcēciā dixerit Deinde ad ceſarē
auguſtū cc l· anni quibz totū orbē paca
uit Hic iā ipa iuuenta īperij q̄i quedam
robuſta maturitas a ceſare auguſto ī ſe
culū noſtrū haud nō multo min9 āni cc·
quibz inercia ceſarū quaſi cōſenuit atq;
decoxit niſi q̄ ſub traiano principe mouet
lacertos · et p̄ter ſpem oīm ſenectus īpe
rij q̄i reddita iuuētute reuireſcit·

P Rimus ille et vrbis et imperij cōdi
tor romulus fuit marte genitus et
rhea ſiluia· Hec de ſe ſacerdos grauida
cōfeſſa ē· nec mox fama dubitauit cū a
mulij impio abiectus in profluentē cū re
mo fratre non potuit extingui· Siquidē
et tiberinus agmē repreſſit et relictis cā
tulis lupa ſecuta vagitū vbera admouit
infantibz mrēmq; ſe geſſit Sic repertos
apud arborē fauſtulus gregis paſtor
tulit in caſam atq; educauit Alba tunc
erat latio caput· iuli opus· Nā lauiniū
p̄ris enee cōtempſerat Ab hijs amulius
iam ſepti9 ſcbole regnabat fratre pulſo
numitore cui9 ex filia romulus· Igit̃ pri
ma iuuēte face patruū amuliū romul9
ab arce deturbat auū reponit ipe flumi
nis amator et monciū apud quos erat e
ducat9 menia noue vrbis agitabat· ge
mini erāt vter auſpicaret̃ et regēt adhi
bere piacula· remus montē auentinū
hic palatinū occupat· prior ille ſex vultu
res hic poſtea ſ; duodecī vidit Sic victor
augurio vrbē excitat ſpei plenus bellat̃
rem fore· ita illi cōſueti ſanguine et p̄da
aues pollicebant̃· ad tutelā noue vrbis
ſufficere vallū videbat̃ Cui9 dū irridet
anguſtias remus idq; icrepat ſaltu du
biū an iuſſu fratris occiſus ē· prima cer
te victima fuit municioneq; vrbis noue
ſanguine ſuo cōſecrauit Imaginē vrbis
magis q̄ vrbē fecerat· Incole deerāt· ēat
in ꝓximo lucus· hunc aſilū facit et ſtati
mira vis hoim latini tuſci q; paſtores q̄
dā ecīā trāſmarini· friges qui ſub enea
arcades qui ſub euādro duce influxerāt
Ita ex varijs q̄i elementis cōgregauit
corpus vnū· pplm q; romanum ipe fecit·
Res erat vnius etatis· ꝑplūs virorū· Ita
q; matrimoīa a finitimis petita quia nō
impetrabant̃ manu capta ſunt Simu
latis quippe ludis equeſtribz virgines
que ad ſpectaculū venerant preda fuere
et ſtatī cauſa belloꝝ pulſi fugatiq; veni
entes ceninēſiū captum ac dirutū ē opi
dū Spolia inſup opima de rege feretrio

ioui manibus ſuis dex reportauit Ha
binis prodite porte ꝑ virginem·nec dolo
ſed puella precium rei que gerebant in ſini
ſtris petierat·dubium·clipeos an armil
las· Illi vt fidē ſoluerēt et vlāſcerentur
clipeis obruere· Ita admiſſis intra me
nia hoſtibus atrox in ipō foro pugna
adeo vt romulus iouem oraret vt fedā
fugam ſuoꝝ ſiſteret· Hinc tēplū et ſta
tor iupiter· Tandē ſeuientibꝫ interuene
re rapte laceris comis· Sic pax facta cū
tacio ſeduſqꝫ ꝑcuſſum·ſecutaqꝫ res mira
dictu·vt relictis ſedibꝫ ſuis nouā in vr
bem hoſtes demigrarēt·et cū gnis ſuis ci
uitas opes ꝓ dote ſociarent·auctis ī bre
ui viribꝫ·hūc rex ſapiētiſſimꝰ ſtatū rei
publice īpoſuit·iuuētꝰ diuiſa ꝑ tribꝫ in
equis ⁊ armis ad ſubita bella excubaret
cōſiliū reipublice penes ſenes eſſꝫ qui ex
autoritate prēs ob etatē ſenatꝰ vocabant
Hijs ita ordinatis cū repēte cōcionē ha
beret an̄ vrbē apd capree paludē·e cōſpe
ctu ablatꝰ ē· Diſcerptū aliq a ſenatu pu
tant ob aſperiꝰ ingeniū·ſed oborta tēpe
ſtas ſoliſqꝫ defectio·cōſecracōis ſpeciē ꝑ
buē Cui mox iuliꝰ ꝓculus fidem fecit·vi
ſū a ſe romulū affirmās auguſtiore for
ma ꝙ fuiſſet·mandare p̄terea vt ſe ꝓ nu
mine acciperent· Quirinū celo vocari pla
citū dijs·ita gencium·roma potiretur·

Succedit romulo numa pompilius
quem curibus ſabinis agentem vl
tro petiuē ob inclitam viri religionem·
Ille ſacra et cerimonias omnemqꝫ cultū
deorum immortalium docuit· Ille pontifi
ces augures ſalios ceterosqꝫ per ſacer
docia annū quoqꝫ in xij menſes·faſtos
dies nefaſtoſqꝫ deſcripſit· Ille ancilia
atqꝫ palladiū·ſecreta quedam imperij
pignora· Janumqꝫ geminū·fidem pacis
ac belli· In primis focū veſte colendū vir
ginibus dedit·vt ad ſimulacrū celeſtium
ſiderū cuſtos imperij flamma vigilaret·
Hec omnia quaſi monitu dee egerie·quo
magis barbari acciperent· Eo deniqꝫ fe
rocē populū redegit vt quod vi et iniuria
occupauerat impiū·religione atqꝫ iuſti
cia gubernaret·

Excipit pompiliū numā tullius ho
ſtilius·cui in honorē virtutis reg
num vltro datū· Hic omnem militarē di
ſciplinā artemqꝫ bellandi cōdidit· Itaqꝫ
mirū in modum exercita iuuentute pro
uocare auſus albanos·graue et diu prī
cipem populū·ſed cū pari robore frequen
tibus ꝓlijs vtriqꝫ cōminuerentur·miſſo
in cōpendiū bello·horacijs curacijſqꝫ tri
geminis hinc atqꝫ inde fratribus·vtriuſ
qꝫ populi fata cōmiſſa ſunt· Anceps et
pulchra contencio exituqꝫ ipō mirabilis
Tribus quippe illinc vulneratis·hinc du
obus occiſis qui ſupererant·horacius ad
dito ad virtutem dolo vt diſtraheret ho
ſtē ſimulat fugā·ſingulosqꝫ ꝓut ſequi
poterant adortus exuperat· Sic rerū vni
us manu parta victoria ē· Quā ille mox
parricidio fedauit· Flentem ſpolia cir
ca ſe·ſponſi quidē ſꝫ hoſtis ſororem vide
rat· Hūc tā īmaturū virginis amorem fer
ro vltꝰ ē Citauē leges nefas·ſꝫ abſtulit
virtꝰ pricidā et facinꝰ itra gloriam fuit·
nec diu ī fide albānꝰ· Nā fide nate bello mi
ſit ī auxiliū ex federe·medij inē duos ex
pectauere fortunā·ſed rex callidus vbi ī
clinare ſe ſocios ad hoſtem videt·tollit a
nimos quaſi ipē mandaſſet· Spes inde
noſtris·metus hoſtibus· Sic fraus pro
ditorū irrita fuit· Itaqꝫ hoſte victo rup
torē federis meciū ſuffeciū religatum in
ter duos currus pernicibꝫ equis diſtra
hit albamqꝫ ipām ꝙuis parētē·emulā
tamen diruit·prius cum omnes opes vr
bis ipmqꝫ populū romam tranſtuliſſet·
prorſus vt cōſanguinea ciuitas non periſſe ſꝫ
in ſuū corpꝰ rediſſe rurſus videtur·

Ancus deīn marciꝰ nepos pōpilij pa
ri igenio· Hic igit̄ ⁊ menia muro
ample̅xꝰ ē·⁊ inē fluētē vrbi tiberinū pōte cō
miſit·hoſtiāq; ī ipō maris fluminiſqꝫ cōfini
o coloniā poſuit·iā tū videlꝫ p̄ſagiēs aīo
futuꝝ·vt totiꝰ mūdi opes ⁊ cōmeatꝰ illo
veluti maritimo vrbs hoſpicio reciperentur

vi

[T]Arquinius postea priscus q̃uis
trāſmarine originis. regnū vltro
petens accepit ob induſtriā atq; elegan
ciā. quippe qui corintho grecū ingeniū
ytalicis artibꝫ miſcuiſſet. Hic et ſenat9
maieſtatē nūo ampliauit. et centurijs
tribꝫ auxit q̃uis actius neui9 nūm au
geri ꝓhibebat ſūmus augurio. Quē rex
in expimētū rogauit. fieri ne poſſ; quod
ipe mente cōceperat. Ille rē exptus. au
gurio poſſe reſpondit. Atqui hoc inquit
agitabā. an cotē illā ſecarē nouacula poſ
ſem Augur. potes ergo inquit. et ſecuit
Inde romanis ſacer auguriat9. Neq; pa
ce tarquinius q̃ꝫ bello promptior. Duodecī
nāq; tuſcie ꝑplos frequētibꝫ armis ſub
egit. Et inde faſces. trabee. curules. anu
li. falere. paludamēta. ꝓtexta. Inq; au
reo curru equis quatuor triūphat. toge
picte. tunice q; palmate. oīa deniq; deco
ra et inſignia. qbꝫ īperij dignitas eminꝫ
[S]Eruius tullius deinceps guberna
cula vrbis inuadit nec obſcuritas
inhibuit q̃uis ꝑua mrē creatū. Nā exi
miā indolē vxor tarquinij tanaquil libe
ralit̃ educarat. et clarum fore. viſa circa
caput flāma ꝓmiſerat. Ergo inter tar
quinij mortē ānitēte regiā ſubſtitutus
in locū regis q̄i ad tps. regnū dolo ptū.
ſic egit induſtria vt iure adeptus videre
tur. Ab hoc ꝑplūs rōn9 relatus ī cenſū.
digeſtus in claſſes. curijs atꝫ collegijs
diſtributus. ſūmaq; regis ſolercia ita
eſt ordinata reſpublica vt oīa pr̄imonij.
dignitatis. etatis. artiū. officiorūq; diſ
crimiā in tabulas referrent̃. ac ſi maxi
ma ciuitas mīme domus diligēcia ꝯtinet̃
[P]Oſtremus omniū fuit regū tarq̄
nius cui cognomē ſupbo. ex mori
bus datū. Hic regnū auitū qꝺ a ſeruio
tenebat̃ rapere maluit q̃ꝫ expectare. Im
miſſiſq; in eū ꝑcuſſoribꝫ. ſcelere partā
poteſtatē non melius egit q̃ꝫ acq̄ſiuerat
Nec abhorrebat moribus vxor tullia. q̄
vt vix regem ſalutaſſet ſupra cruentū
patrē recta carpento ꝯſternatos equos
egit. Sed ipe in ſenatū cedibus. in omēs
ſupbia q̄ crudelitate grauior ē bonis. graſſa
tus cū ſeuiciā domi fatigaſſet tādē in ho
ſtes conuſus ē. Sic valida opida in lacio
capta ſūt. Ardea. ocriculū. gabij ſueſſa.
pometia. Tū quoq; cruentus in ſuos. ne
q; emī filios verberare dubitauit vt ſimu
lāti trāſſugā apud hoſtes hinc fides eſſꝫ
Cui gabij vt voluerat recepto et ꝑ nūciū
os ꝯſulēti quid fieri vellꝫ. eminēcia forte
papauerū capita virgula excuciēs. cū ꝑ
hoc interficiendos eſſe principes intelligi vel
let. q̄ ſupbia. ſic reſpōdit. Cum de manu
bijs captap vrbiū templū erexit. quod
cū inauguraret̃ cedentibꝫ ceteris dijs. mi
ra res dictu reſtitē iuuentas et termin9
Placuit vatibus cōtumacia numinū. ſi q̄
dem firma omnia et eterna pollicebant̃.
Sed illud horrendū q̄ꝫ molientibꝫ edem
in fundamētis hūanū reptū eſt caput.
nec dubitauē cūcti mōſtrū pulcherrimū
imperij ſedem caputq; terrarū ꝓmittere
Tamdiu ſupbiā regis ꝑplūs romanus
perpeſſus eſt donec aberat libido. Hanc
ex liberis eius importunitatē tolerarē nō
potuit. Quorū cū alter ornatiſſime femi
ne lucrecie ſtuprū intuliſſet. matrona de
decus ferro expiauit. Imperiū tū regibꝫ
abrogatum eſt.
x
[H]Ec prima etas populi romāi et q̄ſi
infancia quam habuit ſub regibꝫ
ſeptem. quadā fatorū induſtria tam va
rijs ingenio vt reipublice racio et vtili
tas poſtulabat. Nā quid romulo arden
cius. Tali opus fuit vt inuaderet regnū
Quid numa religioſi9. Ita res popoſcit
vt ferox ꝑplūs deorū metu mitigaretur
Quid ille milicie artifex tullus bellatori
bus viris q̃ꝫ neceſſarius. Vt acueret ra
cione virtutē. Quid edificator ancus. Vt
vrbem colonia extenderet. ponte iungēt.
muro tueretur. Jam vero ornamēta tar
quinij et inſignia quantam principi po
pulo addiderunt ex ipſo habitu dignita
tem. Actus a ſeruio cenſus quid effecit
n̄i vt ipa ſe noſſet reſpublica. Poſtremo

superbi illius importuna dominacio non nichil ymmo vel plurimū pfuit· Hic eī effectū ē vt agitatus iniurijs populus cupiditate libertatis īcenderetur· V

brutus collatinus

Igitur bruto collatinoq; ducibus et autoribus quibus vlciōnem sui moriens matrona mandauerat· populus romanus ad vīdicandū libertatis ac pudicicie decus· quodam quasi īstinctu deorū cōcitatus regem repēte destituit· bōa diripit· agrū marti suo cōsecrat· Jmpiū i eosdē libertatis sue vindices trāsfert· mutato tn̄ et iudice ⁊ noīe· Quippe ex ppetuo ānuū placuit ex singulari duplex· ne ptās solitudīe vel mora corrūperet· Consulesq; appellait p regibz· vt cōsulē se ciuibz suis debere meminissēt· Tantūq; libertatis noue gaudiū incesserat vt vix mutati status fidem caperēt· Alterumq; ex cōsulibus tantū ob nomen et genus regiū fascibz abrogatis vrbe dimitterēt Jtaq; substitutus horacius publicola summo studio ānisus ē ad augēdā liberi populi maiestatē· Nā et fasces ei p ↄtione sūmisit et ius puocacōis adūsus ipos dedit· et ne specie arcis offēderet· eminentes edes suas ī plana sūmisit· Brutus vero fauori ciuiū etiā domus sue clade ⁊ parricidio velificatus ē· Quippe cū studere liberos suos ↄuocādis in vrbem regibus comperisset ptraxit in forū· et concōne media virgis cecidit· et securi pcussit· vt plane publicus parēs in locū liberorum adoptasse sibi populū videretur· Liber iam hinc populus romanus prima adūsus exteros arma p libertate corripuit mox p finibus· deinde p socijs· tū p gloria et impio· lacessētibus assidue vsq;q̄q; finitimis· Quippe cū patrij soli gleba nulla sed stati hostile pomeriū mediusq; inter lacium et tuscos quasi in quodam biuio collocatus· oībus portis in hostē incurreret donec quasi cōtagione quadā p singulos itum est et proximis quibusq; corruptis totam italiam sub se redegerunt VI

Pulsis ex vrbe regibz ꝑma p libtate arma corripuit· Nā psenna rex etruscorū ingētibz copijs aderat et tarquinios manu reducebat· Hūc tn̄ q̄uis et armis et fame vrgeret occupatoq; ianiculo ipis vrbis faucibz īcubaret· sustinuit· expulit· nouissīe etiā tanta admiracōe pculit vt superior vltro cū pene victis amicicie federa feriret· Tūc illa romana pdigia atq; miracula· horacius mucius cloelia· q̄ nisi ī annalibz forent hodie fabule viderēt· Quippe horacius cocles postq̄ hostes vndiq; īstantes solus sūmouere nō poterat· pōte rescisso tranatat tiberī· nec arma dimittit· Mucius sceuola regē p insidias in castris ipius aggredit· s; vbi frustrato circa purpuratū eius ictu tenet· ardētibz focis inicit manū terroremq; geminat dolo· vt scias inquit quē vix effugeris· idē trecenti iurauimus cū iterū īmanē dictu hic intertus· ille trepidaret tanq̄ manus ↄgis ardēt· Hic quidē viri· Hz ne q̄s sexus a laude cessaret ecce ⁊ virginū virtus· Vna ex obsidibz ↄgi data elapsa custodia cloelia a p pꝛium flumē eq̄tabat Et rex quidē tot tātisq; virtutū territus moītis valē· liberosq; eē iussit Tarq̄nij tā diu dimicauerūt donec arrūtem filiū regis manu sua brutus occidit· supq; ipm mutuo vulnē expirauit· plane q̄i adulterū ad inferos vsq; sequeretur· VII

Latini quoq; tarq̄nios asserebant emulacione et inuidia· vt populus qui foris dominabatur saltem domi seruiret Jgitur omne laciū manilio tusculano duce quasi in vlcōnem regis tollit animos· apud regilli lacum dimicat diu marte vario· donec postumus ipe dictator dignū in hostes iaculatus est nouum et insigne comentum· vti peteretur cursu· cossus equitum magister exuere frenos imperauit· et hoc nouū quo acrius incurrerent eademq; atrocitas prelij fuit· vt interfuisse deos spectacula fama tradiderit duos in candidis equis· castorem atq; pollucē nemo dubitauit·

Itaqz et impator veneratus est. Pactusqz
victoriã templa remisit et reddidit. pla
ne quasi stipendiũ cũmilitonibz dijs. Ha
ctenus pro libertate. mox de finibz cum
eisdem latinis assidue et sine intmissione
pugnatũ est. Ora quis credat et algidũ
terrori fuere. Satricũ atqz corniculum
puincie de verulis et bouillis pudet s3 triũ
phaui9. Tibur nũc suburbanũ et estiue
preneste delicie nuncupatis in capitolio
votis petebantur. Idem tunc fesule quod
capree nuper. Idem nemus aricinum
quod ericinus saltus. fregelle quod ger
soriacum. quod tigris. quod eufrates.
Coriolus quoqz. proch pudor. victus a
deo glorie fuit. vt captum opidum. gne
us marcius coriolanus quasi numanci
am aut africam. nomen induerit. Ex
tant et parta de antio spolia quẽ mei
bus in suggestu fori capta hostiũ classe
suffixit. si tamẽ illa classis. nã sex fuere
rostrate. Sed hic numerus illis inicijs
nauale bellũ fuit. pertinacissimi tamen
latinorum equi et vulsci fuere. et quoti
diani vt sic dixerim hostes. Sed hos p̃
cipue titus quĩctius domuit. ille dictator
ab aratro. qui obsessa et pene iam capta
marci manilij consulis castra. egregia
virtute seruauit. Medium erat forte tem
pus sementis. cum patricium virũ innix
um aratro suo lictor in ip̃o ope deprehẽ
dit. Inde in aciem profectus ne quid a ru
stici operis imitacõne cessaret. victos mo
re pecudum sub iugo misit. Sic expedici
one finita redit ad boues rursus trium
phalis agricola. fides numinũ. qua celeri
tate. Inter quindecim dies ceptum pactũ
qz prorsus est bellum. vt festinasse dicta
tor ad relictum opus videretur. xiii

Assidui vero et ãniuersarij hostes
ab etruria venientes adeo. vt extra
ordinariam manum aduersus eos pro
miserit. priuatimqz gesserit bellum. gẽs
vna fabiorũ. Satis supqz ydonea cla
des. Cesi apud cremeram. 300 patricius
exercitus et scelerato signatum nomine
que proficiscentes in preliũ porta dimisit.
Sed ea clades ingentibz expiata victo
rijs postq̃ per alios atqz alios duces ro
bustissima capta sunt opida. vario qui
dem euentu falisci se sponte dediderunt.
cremati suo igne fidenates. rapti fundi
tus deletiqz veientes. Falisci cum obside
rentur mira visa est fides ĩperatoris. Nec
immerito q̃ ludi magistrũ vrbis prodi
torẽ cũ hijs quos eduxerat pueris victũ
sibi vltro remisisset. Eam nãqz vir san
ctus et sapiens verã sciebat victoriã que
salua fide et integra dignitate pararet. Fi
dene quia pares nõ erant ferro. ad ter
rorẽ mouẽdũ facibus armate et discolo
ribus in modũ serpentũ victis. furiali
more processerant. Sed habit9 ille feralis
euersionis omen fuit. Veientũ quanta
res fuerit indicat decẽnis obsidio. Tunc
p̃mũ hiematũ sub pellibus. taxata stipẽ
dia hiberna. adactus miles sua sponte
iureiurãdo nisi capta vrbe nõ remeare.
Spolia de larte columnio rege ad feretri
um reportata. Deniqz nõ scalis. non ir
rupcõe s3 cuniculo et subterraneis dolis
pactũ vrbis excidiũ. Ea deniqz est visa p̃
de magñtudo. vt eius decime apolloni phy
tio mitterentur. vniuersusqz populus
romanus ad direpcionem vrbis vocare
tur. Hoc tunc veientes fuere. nunc fuisse
quis meminit. Que reliquie. quod vesti
gium. Laborat annalium fides vt veios
fuisse credamus. xiii

Hinc siue inuidia deorũ siue fato. ra
pidissimus procurrẽtis ĩpij cursus
parũper gallorũ senonũ incursione sup
primitur. Quod tẽpus p̃plũs romanus.
nescio vtrum clade funestius fuerit. an
virtutum experimentis speciosius. Ea cer
te fuit vis calamitatis vt in experimentũ
illatã putẽ diuinitus. scire volẽtibus im
mortalibus dijs. an romana virtus im
perium vrbis mereretur. Galli senones
gens natura ferox. moribus incondita.
ad hec ipsa corporum mole. perinde
armis ingentibus. adeo omni genere

tribilis fuit·vt plaĝ natā ad hoīm intri
tū·vrbiū stragē vidert Hij quōdā ab vlti
mis terrarū oris·et cingēte oīa occeāo igē
ti agmine pfecti·cū iā media vastassent
positis inter alpes et padū sedibz·ne his
quidē cōtenti p ytaliā vagabant·Tum
clusium obsidebant·p socijs ac federatis
populus roman9 intuenit·missis ex mo
re legatis·Sed qđ ius apud barbaros
ferocius agūt exinde certamē·Conuer
sis igitur a clusio·romāqz venientibus
ad alliā flumē cū exercitu fabius cōsul
occurrit·Non cremere fedior clades·Ita
qz hunc diem fastis roma dampnauit·
Fuso exercitu iam menibus vrbis appro
pinquabāt·Erāt nulla psidia·tunc igit
aut nūq̄ alias apparuit vera illa roma
na virtus·Qm̄ pmū maiores natu am
plissimis vsi honoribz in forū coeunt·ibi
deuouēte pōtifice·se dijs manibus conse
crant·statīqz in suas quisqz edes regres
si sicut in trabeis erant·et amplissimo
cultu in curulibus sellis sese posuerunt
vt cū venissz hostis·in sua dignitate mo
rerētur·Pōtifices et flamines quicqđ
religiosissimū in templis erat·ptī in do
lijs defossa terra recōdunt·ptim imposi
ta plaustris secū auferūt·Virgiēs sil ex
sacerdocio veste nudo pede fugientia sa
cra comitātur·tamē excepisse fugientes
vnus e plebe fert albinus·qui depositis
vxore et liberis virgines in plaustrū re
cepit·Adeo tū quoqz in vltimis religio
publica priuatis affectibz antecellebat
Iuuentus vero·quā satis cōstat vix mil
le hoīm fuisse·duce mallio arcē capito
lini montis insedit·obtestās ipm quasi
psentē iouē·vt queadmodū ipi ad defen
dendū templū eius concurrissent·ita ille
virtutē eorū numine suo tueretur·Aderāt
interim galli apertāmqz vrbem primum
trepidi·ne quis subesset dolus·mox vbi
solitudinem vident pari clamore et impe
tu inuadunt·Patentis passim domus
adeunt·Vbi sedentes in curulibus suis p
textatos senes velut deos geniosqz vene
rati·mox eosdem postq̄m homines esse li
quebat·alioqnin nil respondere dignā
tes pari vecordia mactant·facesqz tectis
inijciunt·et totam deinde vrbem igne·fer
ro·manibus·exequant·Sex mensibus
barbari·quis crederet·circa vnum mon
tem pependerunt·nec diebus modo·sed
noctibus quoqz omnia experti·cum ta
men mallius nocte subeuntes clangore
anseris excitatus a summa rupe deiecit·
Et vt spem hostibus demeret q̄mq̄m in
summa fame·tamen ad spem fiducie pa
nes ab arce iaculatus est·Et statuto
quodam die per medias hostium custo
dias fabiū pontificem ab arce demisit·
qui solempne sacrum in quirinali mōte
conficeret·atqz ille p media hostiū tela
incolumis religionis auxilio redit·pro
piciosqz deos renunciauit·Nouissime cū
iā obsidio sua barbaros fatigassz·mil
le pōdo auri reditū suū venditātes·idqz
ipm p insolenciā cum ad iniqua pondera
addito adhuc gladio supbe victis incre
parēt·subito aggressus a tergo camil
lus adeo cecidit·vt omnia incendiorum
vestigia gallici sanguinis inundacione
deleret·Agere gracias dijs immortali
bus·ipo tante cladis nomine libet·Pa
storum casas ignis ille et flamma pau
pertatem romuli abscondit·Incendium
illud quid egit aliud nisi vt destinata ho
minū ac deorū domicilio ciuitas·non dele
ta non obruta sed expiata pocius sed lu
strata videatur·Igitur post assertam a
mallio·restitutam a camillo vrbem·acri
us eciam vehementiusqz in finitimos re
surrexit·ac primum omnium ipsam il
lam gallicam gentem non contentus me
nibus expulisse·cum per ytaliam nau
fragia sua lacius traheret·sic psecutus
est duce camillo·vt hodie nulla senonū
vestigia supersint·Semel apud anie
nem trucidati sunt·cum singulari certa
mine mallius aureum torquem barba
ro inter spolia detraxit·Inde torquati
Iterum pontino agro cū in simili pugna

Lucius Valerius insidente galee sacra a
lite adiutus rettulit spolia. Inde coruini
Cū p9 aliquot annos oēs reliq̄as eorū
in etruria ad lacū vadimoīs dolabella de
leuit. ne quis extaret in ea gente qui in
censam a se romanā vrbem gloriaretur. xv

Conuersus a gallis in latinos mal
lio torquato. decio murena ꝯsulibꝫ
semꝑ quidē emulacōne imꝑij infestos. tū
vero cōtēptu vrbis incēse cū ius ciuitatis
partē imꝑij et magistratuū poscerēt. at
qꝫ iam āplius ꝙ cōgredi auderent Quo
tpe quis cessisse hostē mirabitr. Cū alter
cōsulū filium suū quia ꝯtra imperiū pug
nauerat ꝙuis victorē occiderit quasi pl9
esset in imperio ꝙ in victoria. Alter q̄si
monitu deoꝝ capite velato primā ante
aciem dijs manibꝫ se deuouerit. vt in con
fertissima hostiū tela iaculatus nouum
ad victoriā iter sanguinis sui semita a
periret. xvi

H latinis aggressus ē gētē sabino
rū. qui imemoēs facte sub tito taci
o affinitatis. quodā cōtagio belli se lati
nis adiūxerāt. Cū curio dentato consule
omnē eū tractū qua nar ambit fontes
qꝫ velini adriatico tenus mari. igne ferro
qꝫ vastauit. Quia victoria tātū hoīm tā
tū agroꝝ redactū ē in ꝑtātem. vt i vtro
plus esset. ne ipse posset extimare qui vi
cerat. xvii

Precibus deinde cāpanie motus. nō
ꝑ se sed q8 ē speciosius pro socijs
samnitas inuadit. Erat fedus cū vtrisꝫ
ꝑcussū. Sꝫ hoc cāpani sancti9 ꝯ ꝑci9 om
niū suoꝝ dedicione fecerāt. Sic ergo po
pulus rōn9 bellū samniticū tāꝙ sibi ges
sit. Omniū nō mō ytalia sed toto terra
rū orbe pulcherrima cāpanie plaga est
Nichil mollius celo Deniqꝫ bis floribus
vernat. Nichil vberius solo. Ideo liberi ce
rerisqꝫ certamē dicit. Nichil hospitali9
mari. Hic illi nobiles portus. caieta. mi
senus. et tepentes fontibus baie. lucri
nus et auernus quedā maris ocia. hic a
micti vitibus montes. gaurus. falernus
massicus. et pulcherrim9 oīum vesenus
ethnei ignis imitator. Vrbes ad mare.
formie. cume. puteoli. neapolis. hercula
neum pompeij. et ipsa caput vrbium ca
pua. quondam inter tres maximas ro
mā cartagineqꝫ numerata. Pro hac vr
be. hijs regionibꝫ ꝑlūs romanus samni
tas inuasit. gentem si opulenciam q̄ras
aureis et argenteis armis. discolori ve
ste vsqꝫ ad ambitū armatā. si fallaciā.
saltibus fere. et monciū fraude grassātē.
si rabiem ac furorē. sacratis legibꝫ hu
manisqꝫ hostijs i exitiū vrbis agitatā.
si pertinaciā. sexies rupto federe cladibꝫ
qꝫ ipis animosiorē. Hos tamē quinqua
ginta annis per fabios et papirios pa
tres eorūqꝫ liberos ita subegit ac domu
it. ita ruinas ipas vrbiū diruit. vt hodie
samniū in ipa samnio requirat. Nec fa
cile appareat materia quatuor et vigin
ti triumphorum. maxime tamen nota et
illustris ex hac gente clades apud caudi
nas furculas veturio postumioqꝫ consu
libus accepta est. Clauso enim per insi
dias intra eum saltū exercitu vnde non
posset euadere. stupēs tantā occasiōe dux
hostiū poncius herenniū patrē cōsuluit
Et ille mitteret omēs vel occideret sapiē
ter vt senior suaserat. Hic armis exu
tos mittere sub iugū maluit vt nec ami
ci forent beneficio. et post flagiciū hostes
magis. Ita et cōsules stati magnifice vo
luntaria dedicōne turpitudinē federis di
rimūt. et vlcōnē flagitans miles papiri
o duce. horribile dictu. strictis ensibus ꝑ
ipsam viam ante pugnam furit. et in cō
gressu arsisse omnium oculos. hostis
autor fuit. Nec prius finis cedibus da
tus q̄m iugum et hostibus ꝯ duci capto
reposuerunt. xviii

Hactenus populus romanus bellū
cū singulis gentiū. mox aceruati.
tamen sic quoqꝫ par omnibus fuit. E
truscorum duodecim populi. vmbri in id
tempus intacti. antiquissimus ytalie po
pulus samnitium reliqui. in excidium

romani nominis repente coniurant. Erat terror ingens tot simul tantorumqꝫ populorū. A latere etruria infesta quatuor agminum signa volitabant. Gemimus interim saltus in medio. ante inuius. plane quasi calidonius vel hercinius adeo tunc terrori erat. vt senatus cōsuli denunciaret ne tantum periculi ingredi auderet. Sed nichil horum terruit ducē qui fratre premisso exploraret accessus Ille ꝑ noctem pastorio habitu speculatus oīa refert. tutū iter. Sic fabius maximus periculosissimū bellum sine periculo explicauit. Nam subito incōditos atqꝫ palentes aggressus est. captisqꝫ superioribus iugis in subiectos suo more detonuit. Ea nāqꝫ species fuit illius belli. quasi in terrigenās e celo ac nubibus tela mitterentur. Nec incruenta tn̄ illa victoria. Nam oppressus in sinu vallis alter consulum decius. more patrio deuotum dijs manibus obtulit caput. solempnemqꝫ familie sue ꝯsecrationē ī victorie preciū redegit

Equitur bellum tarentinum. vnū quidem titulo et nomine. sed victoria multiplex. Hoc enim campanos apulos atqꝫ lucanos et caput belli tarentinos id est totam ytaliam et cum istis omnibus pirrhum clarissimum grecie regem. vna veluti ruina pariter inuoluit. vt eodem tempore ytaliam ꝯsummaret et transmarinos triumphos auspicaretur. Tarentus lacedemoniorum opus. calabrie quondam et apulie totius usqꝫ lucanie caput. tum magnitudine et muris portuqꝫ nobilis. tum mirabilis situ. quippe in ipsis adriatici maris faucibus posita. in omnes terras. histriam. illiricum. epirum. achaiam. africā. siciliā vela mittit Imminet portui ad prospectū maris positū maius theatꝝ. Quod quidē causa misere ciuitati fuit. oīm calamitatū. Ludos forte celebrabant. cū adremigātes litori romanas classes vidēt. atqꝫ hostes rati emicāt. sine discrimine insultāt. Qui enī aut vnde romani. nec satis. aderat sine mora querelā ferēs legatio. Hanc quoqꝫ fede ꝑ obscenā turpēqꝫ dictu contumeliā violant. Ex hinc bellum sed apparatus horribilis. cum tot simul populi pro tarentinis cōsurgerent omnibusqꝫ vehemencior pirrhus qui semigrecam ex lacedemonijs conditoribꝫ ciuitatē vindicaturus cū totius viribus epyri. thessalie. macedonie. incognitisqꝫ in id tempus elephantis. mari. terra. viris. equis. armis. addito insuꝑ ferarum terrore veniebat. Apud eracleam et cāpanie fluuiū liri leuino cōsule ꝑma pugna. Que tam atrox fuit vt ferētanee turme ꝑfectus. obsidius inuectus in regē turbauerit coegeritqꝫ piectis īsignibꝫ ꝑlio excedē. Factū erat nisi elephāti cōuersi ī spectaculū belli ꝑcurrissēt. Quoꝝ cū magnitudine. tū deformitate et nouo odore simul ac stridore cōsternati equi. cūm incognitas sibi beluas āplius qꝫ erant suspicarentur fugam stragēqꝫ late dederunt. In apulia deinde apud asculū melius dimicatum est. Curio fabricioqꝫ consulibus. Iam quidem beluarū terror exoleuerat. et gaius minucius quarte legionis hastatus. vnius promoscide abscisa. mori posse beluas ostenderat. Itaqꝫ et in ipsis pila congesta sūt. et ī turres vibrate faces. tota hostiū agmina ardentibꝫ ruinis operuere. Nec an̄ finis cladis fuit qꝫ nox dirimeret. Postremusqꝫ fugiēciū ipse rex a satellitibꝫ huēro saucius in armis suis referretur. Lucanie supma pugna sub arusinis quos vocāt cāpis ducibus hisdē qui supius. Sed tūc ad totā victoriā exitum quē datura virtus fuit casus dedit Nam productis in ꝑmam aciem rursus elephantis. vnū ex hijs pullum adacti in caput teli grauis ictus auertit. Qui cum stragē suoꝝ ꝑcurrēs stridore quereretur mater agnouit. et quasi vindicaret exiluit. Tū circa omnia quasi hostilia grauī mole ꝑmiscuit. ac sic eedem fere que primā victoriam abstulerant secundam parē fecerūt. tercīā sine ꝯtrouersia tradiderūt.

Nec vero tantū armis et in campis sed
ↄsilijs q̊qȝ et domi intra vrbē cū rege pir
rho dimicatū ē Quippe p9 pmā victoriā
rex callid9 itellecta virtute rōna statim
desperauit armis·seqȝ ad dolos cōtulit·
Nā iterēptos cremauit· captiuosꝫ idul
genē hūit et sine pcō restituit·missisqȝ de
in legatis i vrbē oī modo ānisus ē· vt in
amiciciam reciperetur·Sed bello et pace
foris et domi oñez in partē rōna virtus
tunc se apbauit·Nec alias magis q̄m
tarentina victoria ostendit populi roma
ni fortitudinē·senatus sapienciā·ducum
magnanimitatē·Quinam illi fuerūt vi
ri·quos ab elephātis pmo prelio obtri
tos accepim9·oīm vulnera in pectoē·qui
dā hostibȝ imortui·oīm in maibȝ enses·
et relicte in vultibȝ mine·et in ipa morte
ira viuebat·Quod adeo pirrhus mirat9
ē vt diceret·O q̄ facile erat orbis impiū
occupare·aut michi cū romanis militibȝ
aut me rege romanis · Que autem eorū
qui supfuerunt in reparādo exercitu fe
stinacio · Tum pirrhus· Video me inq̄t
plane herculis sidere pcreatū cui quasi
ab angue lerneo tot cesa hostiū capita
de sanguine renascūtur· Qui aūt ille se
natus fuit cū porante appio ceco pulsi cū
muneribȝ suis ab vrbe legati interrogā
ti regi suo quid de hostiū cede sentirent·
vrbem templū sibi visam·senatū regnū
esse cōfiterētur·Qui porro ipi duces vel
in castris q medicū·venale regis pirrhi
caput offerētē curi9 remisit·Fabricius
oblatā sibi a rege imperij partem repu
diauit·vel in pace·cū curius fictilia sua
sammitico preferret auro·fabricius decē
pondo argenti circa rufinum consularē
virū q̄i luxuriā censoria grauitate dāp
naret·Quis ergo mireē hijs moribȝ vir
tute militū victorē populum romanū fuis
se·Vnoquoqȝ bello tarentino intra qua
driennū maximā ptē ytalie fortissimas
gentes·opulentissiās vrbes·vberrimas
qȝ regiones in dedicōnem redegisse·Aut
quid adeo fidem supret q̄ si pricipia bel

li cū exitu cōferant·Victor pmo plio pir
rhus tota tremēntē cāpaniā·lirim fre
gellasqȝ populatus· pe captā vrbem a
prenestina arce pspexit·et a vigesimo
lapide oculos trepide ciuitatis fumo ac
puluere impleuit· Eodē postea bis exu
to castris·bis saucio·et in greciā suam
trās mare ac terras fugato· pax et qui
es·et tanta de opulētissimis tot gentibȝ
spolia·vt victoriā suā roma nō caperet
Nec enī temē vll9 pulchrior i vrbē·aut
speciosior triūph9 itrauit·Ante hūc diē
nichil nisi pecora vulscorū· greges sabi
noꝝ·carpenta galloꝝ·fracta sammitium
arma vidisses·Tūc si captiuos aspicēs
molossi·thessali·macedones·bruci9· ap
pulus atqȝ lucan9·Si pōpas·auꝝ·pur
pura·signa tabule·tarētieqȝ delicie·Sȝ
nichil libenci9 populus romanus aspex
it q̄m illas quas timuerat cum turribȝ
suis beluas·q̄ nō sine sensu captiuitatis
summissis ceruicibȝ victores eq̊s seq̄bāē
Omnis mox ytalia pacē hūit·Qui XX
enī p9 tarētū auderēt nisi q vltro
psequi socios hostiū placuit·Domiti er
go picētes· et caput gētis asculum sem
pronio duce·q̊ tremēte int̄ pliū cāpo·tel
lurē deā pmissa ede placauit· XXI
Salētini picentibȝ additi caputqȝ
regioībȝ brūdisiū cū inclito portu·
macilio duce·ↄ i hoc ↄtamie victorie pciū
tēplū sibi pastoria pales vltro poposcit XXII
Postremi ytalicoꝝ i fide māsere vul
sini·opulētissimi etruscoꝝ·iplorā
tes opē adūsus suos quōdā suos·q̊ lib
tatē a dñis datā i ipos erexerūt·trāsla
taqȝ i se republica dñabāē·Sȝ hij q̊qȝ du
ce fabio gurgite peās dederunt XXIII
Hec ē scda etas ppli rōni et q̄i adole
scēcia q̄ maxie viruit·et q̊dā virtu
tis flore exarsit·ac viruit·Itaqȝ inerat q̄
dā adhuc ex pastoribȝ feritas·q̊ddā spi
rabat idomitū In ē q exercit9 postumiū
ipatorē isiciātē·q̄s ↄ miserat pdas scā i
castris sedicione lapidauit · q sub ap
pio claudio noluit vincē hostē cū posset

ꝙ ducē valerio nerone detrectantibꝫ ple
riisqꝫ miliciam. fracti consulis fasces. In
de. ꝙ clarissimos principes ꝙ aduersarē
tur voluntati sue exultacōne multauit.
vt coriolanū colere agros iubentē. Nec
minus ille ferociter iniuriam armis vin
dicasset nisi ꝙ iam inferentē signa filiū
mater veturia lacrimis suis exarmauit
vt ipm camillū. ꝙ inique inter plebem et
exercitū diuisisse veientē predam videre
tur. Sed hic melior in capta vrbe ꝯsenu
it et mox supplices de hoste gallo vīdica
uit. Cū senatu quoqꝫ vehemencius equo
bonoqꝫ certatum est. adeo vt relictis se
dibus solitudinem et interitū patrie sue
minaret̃. ¶ Prima discordia ob impotē
ciam feneratorū quibus in terga quoqꝫ
seruiliter seuientibus in sacrum montē
plebs armata secessit. egreqꝫ nec nisi
tribunos impetrasset meneuij agrippe fa
cundi et sapientis viri autoritate reuo
cata est. Extat oracōis ātique satis effi
cax ad ꝯcordiā fabula. qua dissedisse in
ter se quōdā huānos dixit artus. ꝙ oī
bus ope fungentibus solus vēter immu
nis ageret. Deinde moribūdos a seiūctio
ne redisse in graciā. quando sensissent ꝙ
eius opera redactis in sanguinē cibis ir
rigarent̃. Secūdā in vrbe media decēui
ratus libido conflauit. Allatas a grecia
leges decē principes lecti iubente populo
conscripserant. ordinataqꝫ erat in duode
cim tabulis tota iusticia. Cū tamē tradi
tos fasces regio quodā furore retinebāt
ante ceteros appius eo insolēcie elatus
ē. vt īgenuā virginē stupro destinaēt. ob
litus et lucrecie et regum et iuris quod
ipe cōposuerat. Itaqꝫ cū oppressam iudi
cō filiam trahi in seruitutē videret. vir
ginius pater nichil cunctatus in medio
foro manu sua interfecit. admotisqꝫ cō
militonū signis. totā eā dñacōnē obses
sam armis. in carcerē et cathenas ab a
uētino mōte detraxit. Terciā sedicōnē
excitauit matrimoniorꝫ dignitas. vt ple
bei cū patricijs iungerent̃. qui tumult9
in monte ianiculo duce canuleio tribūo
plebis exarsit. Quartā honorū cupido
vt plebis quoqꝫ magistratus crearent̃.
fabius ambustus duarū pater. alterā
sulpicō patricij sanguinis dederat. Alte
rā plebio stolo. Quodā tēpore ꝙ lictores
virge sonū ignotū penatibus suis expa
uerat. a sorore satis insolenter irrisa
iniuriam non tulit. Itaqꝫ nactus tribu
natū honorū et magistratuū consorcium
ꝙuis inuicto senatu extorsit. Verum in
hijs ipis sedicionibus principē populum
non immerito suspexeris. Siquidē nūc
libertatē nūc pudiciciā nūc nataliū dig
nitatē. honorū decora et insignia vīdica
uit. Interqꝫ hec omnia. nullius acrior
custos ꝙ libertatis fuit. Nullaqꝫ in pre
cium ei9 potuit largicōne corrūpi. Cum
vt in magno et indies maiore populo in
terim pniciosi ciues existerent. spurium
cassium agraria lege suspectū dominacō
nis regie ꝑsenti morte multauit. Ac de
mellio suppliciū pater ipius sūpsit. Hūc
quincij dictatoris impio in medio foro
magister equitū seruilius ahala confo
dit. Manilium vero capitolij vindicē. qꝫ
plerosqꝫ debitorꝫ liberauerat alcius se et
inciuilius efferentē. ab illa quā defende
rat arce deiecit. Talis domi ac foris. talis
bello paceqꝫ populus roman9 fretū illd
adolescencie id ē secundā impij etatē ha
buit. In qua totā inter alpes fretumqꝫ
ytaliam armis subegit.

¶ Lucij annei flori liber scd's incipit. ¶

Domita subactaqꝫ italia popul9
romanus prope quingentesimū
annū agens. cū bona fide adole
uisset. si qd ē robur. si qua iuuenta. tum
ille vere robustus et iuuenis et par orbi
terrarꝫ eē cepit. Ita mirꝫ et īcredibile di
ctu. q̄ prope quīgētis annis domi luctat9 ē
adeo difficile fuit dare italie caput hijs
ducentis annis qui sequuntur. africam
europam. totum deniqꝫ orbem terrarum
bellis victorijsqꝫ peragrauit. Igitur
victor ytalie populus rōn9 cum a terra

fretum vsqz venisset. more ignis qui obuias populatus incendio siluas interueniente flumine abrumpitur. paulisper substitit. Mox cum videret opulentissimam in proximo predam quodam modo ytalie sue abscisam et quasi reuulsam. adeo cupiditate eius exarsit. vt quatenus nec mari iungi nec pontibus posset. armis belloqz iungenda et ad continentem suum reuocanda bello videretur. Sed ecce se vltro ipsis viā pandētibz fatis nec occasio defuit. cū de penoꝝ impotēcia. federata sicilie ciuitas messana qreret. Affectabat aūt vt roman9 ita pen9 siciliam. et eodē tēpore paribz vterqz votis ac viribz impiū orbis agitabat. Igiť specie quidē socios iuuandi. re autē sollicitante preda. qmqꝫ territaret nouitas rei. tanta tamē in virtute fiducia ē. ille rudis. ille pastorius popul9. vtreqz terrester ostendit nichil interesse virtutis. equis an nauibz. terra an mari dimicareť. Appio claudio cōsule pmū fretū tū ingressus ē. fabulosis infame monstris. estuqz violentū. sed adeo nō ē exterritus vt illā ipsam ruentis estus violenciā p munere amplecteretur. Statīqz ac sine mora hieronē siracusanū regē tanta celeritate vicit. vt ille ipe se prius victū qm hostem videret fatereť. Duillio cornelio qz cōsulibz etiā mari cōgredi ausus ē. cū quidē ipa velocitas classis cōparate auspiciū fuit. Intra em̄ sexagesimū diē qm cesa silua fuerat cētū sexaginta nauium classis in anchoris stetit. vt nō arte facte. sed quodā munere deoꝝ cōuerse ī naues atqz mutate. arbores viderenť. Prelij vero fama mirabilis. cū illas celeres volucresqz hostiū naues. hee graues tardeqz cōphenderēt. longe illis nautice artes detorqre remos. et ludificari fuga nostra. Iniecte em̄ ferree man9. machineqz alie ante certamē. multū ab hoste derise coactiqz hostes in solido decernē. Victor ergo apud liparas. mersa et fugata hostiū classe primū illū maritimū egit triumphū. Cui9 q8 gaudiū fuit cū duilli9 impator nō cōtentus vnius diei triūpho per omēz vitam vbi a cena rediret. prelucere funalia. precinē sibi tibias iussit quasi quotidiē triūpharet. Pro tāta huius victoria leue hui9 prelij dampnum fuit. Alter cōsulū interceptus asina cornelius. qui simulato colloquio euocatus atqz ita oppssus fuit. pfidie punice documētū. Calatino dictatore fere oīa psidia penorū agrigento drepanis. panhormo. ericī lilibeo detraxit. Trepidatū ē. semel circa merinēsū saltū. sed eximia virtute calphurnī flamme tribuni militum euasim9. qui lecta trecētoꝝ manu. infestū et insessum ab hostibz tumulū occupauit. adeoqz moratus hostes dū exercitus omnis euaderet. Ac sic pulcherrimo exitu termophilarū et leonide famā adequauit. Hoc illustrior noster qꝫ expedicioni tante superfuit et superuixit. licet nichil scripserit sanguine lucio cornelio scipione cum iam sicilia suburbana ēēt populus romanus prouincia. serpente lacius bello. sardiniam annexamqz corsicam transit. Vbi et hic halene vrbis excidio incolas terruit. Adeoqz omnis terra mari penos expugnauit. vt iam victorie nichil nisi africa ipsa restaret Marco atilio regulo duce iam in africā nauigabat bellum. Nec deerant qui ipo punico maris nomine ac terrore deficerent. Augente insuper tribuno maurio metū. in quem nisi paruisset securi districta imparator metu mortis nauigandi fecit audaciam. Mox de ventis remisqz p speratum est Tantusqz terror hostici aduentus penis fuit. vt apertis pene portis cartago caperetur. Prima belli premium fuit ciuitas clipea. Prima enim a punico litore quasi arx et specula procurrit. Et hec et trecenta amplius castella vastata sunt. Nec cum hominibus sed cum monstris quoqz dimicatum est. cum quasi in vindictam africe nata mire magnitudinis serpens posita apud

bagradam castra tepet. Sed omniũ
victor regulus cũ terrore nois sui late
circũtulisset. cumqz magnã vim iuuentu
tis. ducesqz ipos aut cepisset aut habe
ret in vinculis. classemqz ingẽti pda onu
stam et triũpho graue in vrbem pmisissz
iam ipam belli caput cartaginem vrge
bat obsidio. ipisqz portis inhẽbat. Hic
paululũ circũacta fortuna est. tantũ vt
plura essẽt romane virtutis insignia. cu
ius fere magnitudo calamitatibz appro
bat. Nã cõuẽsis ad externa auxilia hosti
bus. cũ xantippũ illis ducẽ lacedemõ mi
sisset. a viro milicie peritissimo vincimur
Cum feda clades romanisqz vsu incogni
ta. Viuus in manus hostiũ venit fortissi9
impator. Sed ille quidẽ par tante cala
mitatis fuit. Nam nec punico carcere in
fractus ẽ. nec legacõe suscepta. Quippe di
uersa q̃ hostes mãdauerãt censuit. ne
pax fieret. ne cõmutacõe captiuorz reci
peret. Sed nec illo voluntario ad hostes
suos reditu nec in vltimo siue carcere si
ue crucis supplicio deformata maiestas
ymmo hijs oĩbz admirabilior. qd aliud
q̃ victus de victoribz. atqz eciã quia car
tago nõ cesserat. de fortuna triũphauit.
Populus autẽ roman9 multo acrior in
festiorqz p vlcione reguli q̃ p victoria
fuit. Metello igit consule spirantibz alci
us penis. et reuerso in siciliam bello apd
panormiũ sic hostes cecidit. vt nec ãpli9
eam insulã concitarent. Argumentũ in
gentis victorie. centũ circãter elephanto
rũ captiuitas. Sic quoqz magna preda
ac si gregem illam non bello sed venacio
ne cepisset. Appio claudio consule nõ ab
hostibus sed ab ipsis dijs superatus est.
quorum auspicia contempserat. Ibi enĩ
statim classe demersa vbi ille precipita
re pullos iusserat q pugnare ab hijs ve
taretur. Marco fabio buteone consule
classem hostium in afrcio mari apud e
gimurum iam in ytaliam vltro nauigã
tem cecidit. Quantus o tunc triumphus
tempestate intercidit. cum opulenta pda
classis aduẽsis acta ventis naufragio su
o africã et sirtes. oĩum impia genciũ. in
sularũ litora impleuit. Magna clades sz
nõ sine aliqua principis ppli dignitate
interceptã tẽpestate victoriã. et triũphũ pe
risse naufragio. Et tñ cũ punice pde om
bus pmũtorijs ĩsulisqz frustrarent et
fluitarẽt pplũs rõnus et sic triũphauit.
Lutacio catulo ɔsule tãdẽ bello finis iposi
tus apd ĩsulas qbz nomen egates. Nec
maior alias in mari pugna. Quippe ɔme
atibz. exercitu. ppugnaculis. armis. g̃uis
hostiũ classis et ĩ ea q̃i tota cartago qd
ipm excidiũ fuit. Roma classis prompta le
uis expedita et quodam genere castren
sis ad similitudinem pugne equestris sic
remis quasi habenis agebat. et in hos
vel in illos mobilia rostra speciem viuẽ
cium preferebant. Itaqz momento tpis
lacerate hostiũ rates totam inter siciliã
sardiniãqz pelagus naufragio suo ope
ruerũt. Tãta deniqz fuit illa victoria vt
de excidendis hostiũ menibz nõ quereret.
Superuacuũ visũ est in muros arcemqz
seuire cũ iã in mari esset deleta cartago.
Peracto punico bello secuta est bre
uis sane. et quasi ad recipiendum
spiritum requies argumentumqz pacis
et fide bona cessanciũ armorũ. tunc pmũ
post numam clausa iani porta fuit. sed
statim ac sine mora patuit. Quippe iam
ligures iam ĩsubres galli necnon et illi
rij lacessebant. Hic de sub alpibus id
est de sub ytalie faucibus gens deo quo
dam assidue incitante ne rubiginẽ ac si
tum scilicet arma sentirent. Deniqz vtri
qz quotidiani et quasi domestici hostes
tirocinia militum imbuebant. Nec ali
ter vtraqz gente q̃m si cote quadam po
pulus roman9 ferrum sue acuebat vir
tutis. Lygures imis alpium iugis ad
herentes inter varum et macram flumẽ
impliciatosqz dumis siluestribus. maior
aliquanto labor erat inuenire q̃m vince
re. tuti locis et fuga. durum atqz velox
genus ex occasione latrocinia magis

q̄ bella fecerebāt· Itaqꝫ cū diu multūqꝫ e
luderet saltus· detracte· buriates sexule·
incognitas tandē fului9 latebras eorū
ignibꝫ sepsit· bebius in plana deduxit·
Postumi9 ita exarmauit vt vix relinq̄
ret ferrū quo terra coleretur·

Gallis insubribꝫ et his accolis alpi
um· animi ferarū corpora plusq̄m
humana erant· sed experimēto dep̄hensū
est· Quippe sicut p̄mus impetus eis ma
ior q̄ virorū est· ita sequēs minor q̄ femi
narū· Alpina corpa humenti celo educa
ta habent quiddā simile cū niuibꝫ suis
que mox vt caluere pugna· stati in sudo
re eunt et leui motu q̄si sole laxant̄· Hij
sepe et aliās· ſꝫ brito maro duce nō pri
us soluturos se baltea q̄ capitoliū ascē
dissēt iurauerāt Factū ē· Victos em̄ emi
lius in capitolio discīxit· mox arioiusto
duce vouē de nr̄oꝝ militū p̄da marti suo
torquē· Intercepit iupiter votū· Nā de tor
quibꝫ eoꝝ aureū tropheū ioui flamini9
erexit· viridomaro r̄ge rōna arma vul
cano promiserant· Aliorsum vota cecide
runt· Occiso enim rege marcellus terci
a post romulū patrem feretrio ioui ar
ma suspendit

Illirici seu liburni sub extremis al
piū radicibꝫ agūt inē arsiā ticiūqꝫ
flumē· longissiē p totū adriani maris li
tus effusi· Hij regnāte teutana muliere
populacōibꝫ nō cōtēti· licēcie scelus addi
derūt· legatos quippe nr̄os ob ea q̄ deli
querāt iure agētes· nec gladio q̄dē ſꝫ vt
victimas securi percuciunt· p̄fcōs nauiū ig
ne ꝯburūt· Idqꝫ quo indigni9 foret· mu
lier impabat· Itaqꝫ gneo centimalo du
ce late domāt̄· Strictē in pricipū colla se
curēs legatoꝝ manibꝫ litauere·

Post p̄mū punicū bellū vix q̄driēnij
reqēs· ecce alteꝝ bellū min9 quidē
spacō nec em̄ āpli9 q̄ decē et octo annos
hꝫ· ſꝫ adeo cladiū atrocitate terribilius·
vt si quis cōferat dāpna vtriusqꝫ p̄pli si
milior victo sit victor populus qui vicit·
Pudebat nobilem populum ablatū ma
re· rapte insule· dare tributa· que iubere
consueuerat· Hinc in vlcionē puer hani
bal ad aram patri iurauerat· nec remo
rabatur· Igit̄ in causa belli saguntus de
leta est· vetus hispanie ciuitas et opulē
ta· fideiqꝫ erga romanos magnū quidē
sed triste monimentū· Quam in libertā
tem cōmuni federe exceptā hanibal cau
sam nouoꝝ motuū querens et suis et ip
sorū manibus euertit· vt ytaliā sibi rup
to federe aperiret· Sūma federū romanis
religio ē· Itaqꝫ ad auditū socie ciuitatis
obsidiū· memores icti cū penis quoqꝫ fe
deris· nō statim ad arma procurrunt dū
prius more legittimo queri malunt· In
terim iam nouē m̄sibꝫ fessi· fame· machi
nis· ferro· versa deniqꝫ in rabiem fide· in
manē in foro excitant rogū· Tum desup
se suosqꝫ cum omnibus opibus suis
ferro et igni corrumpunt· Huius tante
cladis hanibal autor poscitur· tergiuer
santibus penis· Dux legacionis que in
quit mora est fabius· In hoc ego sinu
bellum pacemqꝫ porto· vtꝝ eligitis· Huc
clamantibus bellum· Bellum igitur in
quit accipite· Et excusso in mediam curi
am toge gremio· non sine horrore quasi
plano sinu bellum ferret effudit· Si
milis exitus belli inicio fuit· Nam quasi
has inferias sibi saguntinorū vltime di
re in illo publico parricidio incendioqꝫ
mandassent· ita manibus eorum· vasta
tione ytalie· captiuitate africe· ducum et
regum· qui id gessere bellum exicio pa
rentatum ē· Igitur vbi semel se in hispa
nia mouit illa grauis et luctuosa punici
belli vis atqꝫ tempestas· destinatumqꝫ
romanis iam diu fulmen· igne sagunti
no conflauit· statim quodam impetu rup
ta· medias perfregit alpes· et in ytaliā
ab illis fabulose altitudinis niuibus ve
lut celo missa descendit· Ac primi quidē
impetus turbo inter padum atqꝫ ticinū
valido statim fragore detonuit Tunc sci
pione duce fusus exercitus· saucius
eciam ipse in manus hostium venisset

impator· nisi ꝓtectū patrē ꝑtextatus ad
modū fili9 ab ipa morte rapuisset· Hic
erat scipio qui in exiciū africe crescit· no
men ex malis eius habiturus · Ticino
trebia succedit· Hic secunda punica belli
procella deseuit· sempronio ꝯsule· Tūc cal
lidissimi hostes frigidū et niualem nacti
diē cū se ignibus prius oleoqꝫ fouissent
horribile dictu· homines a meridie et so
le venientes nrā nos hieme vicerūt· Tra
simenius lacus· terciū fulmē hānibalis
impatore flamminio· ibi quoqꝫ ars no
ua punice fraudis· Quippe nebula lac9·
palustribusqꝫ virgultis tectus eques
terga subito pugnanciū inuasit· Nec de
dijs possumus queri· Imminentem quip
pe temerario duci cladem predixerāt insi
dencia signis examina· et aquile prodire
nolentes· et cōmissam aciem secutus in
gens terre tremor· nisi illum horrorem
soli equitum virorūqꝫ discursus· et mo
ta vehemencius arma fecerunt· Quartū
id est pene vltīm vuln9 impij cāne igno
bilis apulie vicus· sed magnitudine cla
dis emersit· et quadraginta milium cede
parta nobilitas ē· Ibi in exiciū infelicis
exercitus· dux· terra· celum· dies· tota
rerum natura consensit· Siquidem non
contentus simulatis trāsfugis hānibal
qui mox terga pugnanciū ceciderunt in
sup callidissimus imperator in patenti
bus cāpis obseruato loci ingenio· ꝙ et
sol ibi acerrimus et plurim9 puluis· et
eurus ab oriente semp q̄i ad constitutū·
ita instruxit aciem· vt romanis adūsus
hec omnia aduersis quasi secundū celū
tenens· vento· puluere· sole pugnaret·
Itaqꝫ duo maximi exercitus cesi ad ho
stiū saciatatē donec hānibal diceret mili
ti suo· parce ferro· ducū effugit alt̄· alter
occisus est· dubium vter maiore animo
Paulū puduit· varro desperauit· Docu
menta cladis cruētus aliquādiu anfid9
Pons de cadaueribꝫ iussu ducis factus ī
torrēte vergelli· Modij duo anulorꝫ car
taginem missi· dignitasqꝫ equestris tax

ata mensura· dubiumqꝫ deinde nōn erat
quin vltimū illum diem habitura fuerit
roma· quintūqꝫ intra diē epulari hanni
bal in capitolio potuerit· Siquidem ꝑ
nū illum dixisse adherbalem bemilcaris
ferunt· hānibal si quēadmodū sciret vin
cere sic vti victoria scisset· Tū quidem il
lum et dici vulgo solet aut fatum vrbis
impature· aut ipius mens mala· et aūsi
a cartagine dij in diuersū abstulerunt·
cum victoria posset vti· frui maluit· Reli
ctaqꝫ roma campaniam tarētumqꝫ per
agrare· vbi mox et ipse et exercitus ar
dore languit adeo· vt verum dictum sit·
Capuam hānibali cānas fuisse· Siqui
dem inuictum alpibus · indomitū armis
campanie· quis credet· soles et tepentes
fontibus baie subegerūt· Interī r̄spirat̄
romanus· et quasi ab inferis emergere·
arma non erant· detracta sunt templis·
deerat iuuentus· in sacramentum milias
liberata seruicia· egebat erarium· spes
suas libens senatus in medium protulit
Nec preter quod in bullis singulisqꝫ a
nulis erat quidq̄m sibi auari reliquerūt
Eques secutus exemplum· imitateqꝫ e
quitem tribus· Deniqꝫ· vix suffecere ta
bule· vix scribarum man9· Leuino mar
celloqꝫ consulibus cum priuate opes in
publicum deferrētur· Quid autem in eli
gendis magistratibus· que centuriarū
sapiencia· cum iuniores a senioribus cō
silium de creandis consulibus petiuerūt
Quippe aduersus hostem tociens victo
rem tam callidum non virtute tantum
sed suis eciam consilijs pugnare oporte
bat· Prima redeuntis sed vt sic dixerim
reuiuiscentis impij spes fabius fuit· q̄
nouam de hanibale victoriam cōmenta
tus ē· non pugnare· Hinc illi cognomen
nouū· et reipublice salutare· cunctator Hic
illd ex ꝑplō vt ipij scutū vocaret̄ Itaqꝫ ꝑ
samniū totū· ꝑ falernos· gaurāōsqꝫ sal
t9· sic maceauit haibalē vt q̄ frāgi ūtu
te nō poterat mora cōminuet̄ In claudio
marcello duce eciam cōgredi ausus est·

Cominus venit· et pepulit a campania·
et ab obsidione nole urbis excussit· aus9
et sempronio gracco duce per lucaniam
sequi· et premere terga cedentis· Quis tūc
o pudor seruili manu pugnaret· Nā huc
usqz tot mala cōpulerāt· sed libertate do
nati fecerāt de seruitute romanos· O hor
ribilem in tot aduersis fiduciā· o singu
larē animū ac spiritum populi romani
tam artis aff lictū rebus· cum de ytalia
sua dubitaret· ausus tamen est in diuer
sa respicere· Cūqz hostes in iugulo per
cāpaniā apuliāqz uolitarent mediamqz
de ytalia africam facerent· eodē tempore
et hūc sustinebat· et in siciliam hispaniā
sardiniam· diuisa per orbem terrarū ar
ma mittebat· sicilia mandata marcello
Nec diu restitit· Tota enim insula in v
na urbe superata est· Grande illud et āte
id tempus inuictū caput· Siracuse q̄m
uis archimedis ingeīo defenderetur ali
quando cesserunt Longe illi triplex mu
rus· totidemqz arces· portus ille marmo
reus et fons celebratus arethuse· nisi q
hactenus pfuē· vt pulchritudini victe ur
bis parceret· Sardiniam graccus arri
puit· Nichil illi gencium feritas insanorū
qz· Nā sic vocant· immanitas moncium p
fuere· Seuitū in urbes· urbemqz urbiū
caralim vt gens cōtumax vilisqz morti
saltem desiderio patrij soli domaret· In
hispaniā missi gneus et publi9 scipioēs
spē totā penis eripuerūt· Sed insidijs
punice fraudis oppressi rursus amiserāt
Magnis quidem illi prelijs cū punicas
opes cecidissent· sed punice insidie alter
ferro castra metantem· alterum cum eua
sisset in turrim cinctum facibus oppressē
runt· Igitur in ulcionem patris ac pā
trui missus cum exercitu scipio· cui tam
grande de africa nomen fata decreuerāt·
bellatricem illam viris armisqz nobilē
hispaniam· illam seminarium hostilis
exercitus· illam hannibalis eruditricem
incredibile dictu· totam a pireneis mō
tibus in herculis columnas et occeanū
recuperauit· Nescias citi9 an felici9 Quā
velocit̄ q̄tuor āni fatēt quā felicī ter vel v
na ciuitas pbat· Eodē quippe q̄ obsessa est
die capta ē· omeqz africane victorie fuit·
q tā facile victa ē hispana cartago· Cer
tū ē tn̄ ad pfligādā punicā maxime pfe
cisse singularem ducis sanctitatē· Quip
pe qui captiuos pueros puellasqz pre
cipue pulchritudinis barbaris restitue
rit· nec in cōspectū quidem suum passus
adduci· ne quid de virginitatis integrita
te delibasse saltem vel oculis videretur·
Hec inter diuersa terrarum populus ro
manus· nec ideo tamē ytalie visceribus
inherentem sūmouere poterat hanniba
lem· pluraqz ad hostem defecerāt· et dux
acerrimus contra romanos ytalicis q̄z
viribus vtebatur· Iam tamen eum pleis
qz opidis et regionibz excusseram9· Ta
rentus ad nos redierat· Iā et capua se
des et domus et patria altera hānibalis
tenebat· cuius amissio tātū peno duci do
lorē dedit· vt ille totis viribz romā ꝯuerte
ret· O pplm̄ dignū oī fauore et admiratī
one hoīm ac deorū· Cōpulsus ad ultiōs
met9 ab īcepto nō destitit· et de sua urbe
sollicitus capuā tn̄ non obmisit· sed par
te exercitus sub appio consule relicta· p
te flaccū in urbe secuta absens simul pre
sensqz pugnabat· Quid ergo miramur
mouenti castra a tercio lapide hanniba
li· iterū ipos deos· deos inq̄m· nec fateri
pudebit· restitisse· Tanta enim ad singu
los illius motus vis imbriū effusa· tan
ta ventorū violencia coorta est· ut diuini
tus hostem sūmoueri· nec celo sed ab ur
bis ipius meibz ī capitolio ferri videret
Itaqz fugit et cessit et in ultim se ytalie
recepit sinū· cū urbe tātū nō adoratā re
liqss̄z Parua res dcū s̄ ad magnanimi
tatē ppli rōni pbādā satis efficax· q il
lis ipis q̄bz obsidebat diebz ager quē hā
nibal castris īsederat venalis rome fuit·
hasteqz subiect9 inueit emptorē· Voluit
hānibal ꝯt fiduciā imitari· subiecitqz ar
gētarias urbi tabnas· nec sector inuēt9

vt sciās etiā p̄sagia satis fuisse. Nichil
actū erat tāta virtute tāto fauore deoꝝ.
Siquidē hasdrubal hānibalis frater ex
ercitu nouo nouis viribꝫ. noua belli mo
le veniebat. Actū erat ꝓcul dubio si vir
ille se cū fratre iunxisset. Sed hunc quo
qz castrametantem claudius nero cum
liuio salinatore debellat. Nemo in vltāo
angulo ytalie sūmouebat hānibalem.
liuius in diuersissimā partē id est in ip
sas nascentis ytalie fauces signa cōuer
terat. tāto id est omni qua longissima y
talia solo interiacēte. Quo consilio. qua
celeritate. ꝯsules castra cōiūxerīt. inopi
nāterqz hostē collatis signis ꝯp̄ssernt.
neqz id fieri hānibal senseit difficile dictū
ē. Certe hānibal re cogita cū ꝓiectū fris
caput ad sua castra vidisset agnosco in
quit infelicitatē cartagis. Hec fuit illius
viri nō sine p̄sagio q̄dā fati iminētis pri
ma ꝯfessio. Jā certū erat hānibalē etiā
ipi9 ꝯfessiōe posse vici. Sꝫ tot reꝝ ꝓspe
raꝝ fiducia plen9 ppl's rōn9 mag:: esti
mabat asperrimū hostē in sua africa de
bellarē. Duce igit̄ scipiōe i ip̄az africā tō
mole ꝯūsus. imitai cepit hānibalē. ⁊ ita
lie suē clades i africā vidicat̄. Quas ille
dij boni hasdrubalis copias. q̄s syfacis
exercitus fudit. q̄ quātaqz vtriusqz castra
facibꝫ illatis vna nocte deleuit. Deniqz
iā nō a tercō lapide sꝫ ip̄as cartagis por
tas obsidiōe q̄tiebat. Sic factū ē vt ihe
rētē atꝫ iciūbētē ytalie extorq̄ret hāniba
lē. Nō fuit maior sub ipio rōno dies q̄
ille. cū duo oīm et an̄ et postea ducū cla
rissimi duces. ille ytalie. ille hispanie vi
ctor. collatis comin9 signis direxere aciē
ē Sꝫ ⁊ colloq̄ū fuit int̄ ip̄os de legibꝫ pa
cis. Steterūt diu mutua admiracōne de
fixi. Vbi de pace non conuenit signa cecī
nere. Constat vtriusqz confessione nec
melius instrui aciem. nec acrius potuisse
pugnari. Hec scipio de hānibale. hāni
bal de scipionis exercitu predicauerunt
Sed tamē hānibal cessit. p̄miū victorie
africa fuit ⁊ secut9 africā statī t̄raꝝ orbis

Ost cartāginē vinci neminem pu
duit. Secute sunt statī africā gē
tes. macedonia. grecia. syria. ceteraqz
oīa quodā quasi estu et torrēte fortune.
Sed primi oīum macedones affectator
imperij populus. Jtaqz q̄uis tūc philip
pus regno p̄sideret. romani tn̄ dimicare
sibi cū rege allexādro videbant̄. Macedo
nicū bellum nomine amplius q̄ spectacō
ne gentis fuit. Causa belli cepit a federe
philippi. quo rex iam pridem dominantē
in ytalia hānibalem. sibi sociauerat Po
stea creuit implorantibus athenis aux
ilium cōtra regis iniurias. cū ille vltra
ius victorie in tēpla. aras. ⁊ sepulchra
ip̄a seuiret. placuit senatui opē ferre tā
tis supplicibus. Quippe iam gencium re
ges duces populi nacōnes presidia sibi
ab hac vrbe petebant. Primo igitur leui
no consule populus romanus ioniū ma
re ingressus tota grecie litora veluti tri
umphanti classe pagrauit. Spolia q̄p
pe sicilie sardinie hispanie. africe preferre
bat. et manifestā victoriā nata in preto
ria puppe laurus pollicebat̄. Aderat spō
te in auxiliū attalus rex pergamenoꝝ.
Aderant rhodij nauticus popul9. quibꝫ
a mari cōsul a terris oīa equis virisqz
quaciebat. Bis victus rex. bis exutus.
bis fugatus castris. cū tamē nichil terri
bilius macedonibus fuit ip̄o vulnerum
aspectu. que non spiculis non sagittis.
nec vllo greculo ferro sꝫ ingētibꝫ pilis.
nec minoribꝫ adacta gladijs. vltra mor
tē petebāt. Enīuero flaīnio duce inuios
antea achaonū mōtes. niduūqz amnē ꝑ
abrupta vadētē ⁊ ip̄a macedōie claustra
penetrauī9. Introisse victoria fuit. Nam
nūq̄m postea congredi. rex ad tumulos
quos cynocephalas vocant. vno. ac ne
hoc quidem iusto prelio opprimitur. Et
illi quidem consul pacem dedit. regnum
qz concessit. Mox ne quid esset hostile.
thebas et euboeam et grassantem sum
ma vi de suo lacedemoniā ꝯpescuit. Gre
cie vero veterē statū reddidit vt legibus

viueret ſuis·et auita libertate frueret᷑·
Que gaudia·q̄ vociferacōes fuerūt·cum
hic nemee ī theatro quīquēnalibꝫ ludis
a p̄cone caneret᷑·quo certauere plauſu·
Quid florū in cōſulē ꝓfuderunt·et iteꝛū
iterūqꝫ p̄conē repetere illā vocē iubebant
qua libertas achaie ꝓnūciabat᷑·Nec ali
ter illa cōſulari ſentēcia q̄ꝫ modulatiſſiō
aliquo tibiarū aut fidiū cātu fruebant᷑·
Macedoniā ſtatim et regē philippū
antiochus excepit quodā caſu q̄ſi
induſtria ſic aggubernante fortuna·vt
queādmodū ab africa in europā·ſic ab
europa in aſiā vltro ſe ſuggerētibꝫ cau
ſis ipiū ꝓcederet·Et cū terrarꝫ orbis ſi
tu ipe victoriarꝫ ordo nauigaret·n̄ aliud
formidoloſi9 fama bellū fuit·Quippe cū ꝑ
ſas et oriētē xerxem atqꝫ dariū cogita
rēt·qn̄ ꝑfoſſi iuīj montes·qn̄ velis optū
mare nūciaret᷑·Ad hec celeſtes mine ter
ritabāt·cū humore cōtinuo cuman9 apol
lo ſudaret·Hꝫ hic fauētis aſie ſue numi
nis timor erat·Nec ſane viris opibꝫ ar
mis quidq̄ꝫ copioſi9 ſiria·ꝫ in mā9 tam
ignaui regis inciderat·vt nichil fuerit in
antiocho ſpecioſi9 q̄ꝫ q̄ꝫ a rōmis vict9 ē·
Impulere regē in id bellū·Thoas etholie
prīceps ihonoratā apd rōnos q̄rēs ad
uerſus macedonas militie ſue ſocietatē
Hinc hānibal qui in africa vict9 ꝓfu
g9·et pacis ipaciēs hoſtē ꝑplō rōno toto
orbe q̄rebat·Et qd illud fuiſſꝫ piculū ſi
ſe cōſilijs eius rex tradidiſſꝫ·Id ē ſi aſie
viribꝫ vſus fuiſſꝫ miſer hānibal·Hꝫ rex
ſuis opibꝫ et noīe regio fretus ſatis ha
buit bellū moue·Europa iā dubio ꝓul
iure ad romaōs ꝑtinebat Hic liſimachi
am vrbem ī litore thracio poſitā a maio
ribus ſuis antiochus vt hereditario iu
re repoſcebat·Hoc velut ſidere aſiatici bel
li mota tēpeſtas·et maximus regum cō
tentus fortiter indixiſſe bellum·cum in
genti ſtrepitu ac tumultu mouiſſet ex a
ſia·occupatis ſtatim inſulis·grecieqꝫ li
toribus·ocia et luxus tanq̄ꝫ victor agi
tabat·Euboeam inſulam continenti ad
herentem tenui freto reciproctantibus
aquis euripus abſcidit·Hic ille poſitis
aureis ſericiſqꝫ tentorijs·ſub ipo freti
murmure cū int᷑ fluenta tibijs fidibuſqꝫ
cōcineret·collatis vndiqꝫ q̄ꝫuis ꝑ hyemē
roſis·ne nō aliquo ducem genere agere
videretur·virginū puerorūqꝫ delect9 ha
bebat·Talem ergo regem iam ſua lux
uria debellatū populus romanus acilio
glabrione conſule in inſula aggreſſus
ipo ſtatī aduēt9 ſui nūcio coegit ab inſu
la fugere·Tū p̄cipitē apd t̄mophilas aſſe
cut9 locū·trecētorꝫ laconū ſpecioſa ſede
meōrādū ne ibi q̄dē fiducia loci reſiſtētē·
mari ac t̄ra recedere coegit·Statī et ex veſti
gio it᷑ ī ſiriā·Claſſis regia polixenidi ha
nibali qꝫ ꝯmiſſa·Nā rex ꝑliū nec ſpecta
re poterat·Igitur duce emilio regillo ad
remigātibus rhodijs tota laceratur·Ne
ſibi placeant athene ī antiochio vicim9
xerzem·In emilio alcibiadem equauim9
epheſijs ſalamina penſauimus·Tum cō
ſule ſcipione cui fr̄ ille modo victor carta
ginis african9 volūtaria legacōe aderat
debellari regē placet·Et iā toto ceſſaret
mari·ꝫ nos im9 vlterius·Meādrꝫ ad am
nē mōtēqꝫ ſipilū caſtra ponūt᷑·Hic rex·
incredibile dcū·q̄bꝫ auxilijs q̄bꝫ copijs
cōſederat·trecenta milia peditū·equitū
falcatorūqꝫ curruū nō minor nūs·elephā
tis ad hoc imēſe magnitudinis auro purpu
ra argēto et ſuo ebore fulgētibꝫ·aciē vtrī
qꝫ vallauerat·ꝫ hec oīa p̄pedita magnitu
dine ſua·adhuc imbre·q̄ ſubito ſupfuſus
mira facilitate ꝑſicos arcus corrupcrat·
Primū trepidacō·mox fuga·dehic triū
ph9 fuerit·Victo et ſupplici pacē atqꝫ ꝑtē
regni dari placuit·eo liberi9 q̄ꝫ tam faci
le ceſſiſſet·

VIII

Syriatico bello ſucceſſit vt debebat
etholicū·Victo q̄ppe rōn9 ātiocho
faces aſiatici belli ꝑſeq̄bat᷑ Ergo fuluio
nobiliori mādata vlcō ē·Hic ꝓti9 caput
gētis ābrachiā regiā pirrhi machinis q̄
tit·ſecuta dedicō ē·Aderāt etholorꝫ p̄cibꝫ
attici rodij et meinēa9 auxilij ſic placuis

ignoscere. serpsit tn̄ latius in proximos
bellū. oēmqz late cephaleniam iacynton
et quicquid insularū in eo mari inter ce
raunios mōtes iugūqz maleū etholici
belli accessio fuerūt. ij

Histri sequūt etholos. quippe bellā
tes eos nuper adiuuerant. Initia
pugne prospera hosti fuerūt eademqz ex
icij causa. Nā cum gnei maulij castra ce
pissēt. optimeqz prede incubarent epulā
tes ac ludibundos plerosqz. ac vbi essēt
pre poculis nescientes. appius pulcher i
uadit. Hic cum sanguine et spiritu ma
le partam reuomuere victoriam. Ipse
rex appulo equo impositus cum sub inde
crapula et capitis errore lapsaret. cap
tū sese vix et egre postq̄m experrectus ē.
didicit. v

Gallogrecia quoqz siriatici belli rui
nā ꝯuoluit. Fuerant inter auxilia
regis antiochi an fuissent. an cupidus
triumphi maulius eos visos simulauerit
dubiū ē. Certe negatus est victori triū
phus. quia causam belli non approbauit
Ceterū gens gallegrecorū sicut ipsū no
men indicio est. mixta. et adulterate reli
quie gallorū. qui brenno duce vastaue
rant greciam. in orientem secuti in media
asie parte sederunt. Itaqz vt frugū semi
na mutato solo degenerant. sic illa genu
ina feritas eorū. asiatica amenitate mol
lita est. Duobz itaqz p̄lijs fusi fugatiqz
sūt q̄uis sub aduentu hostis. relictis se
dibus. in altissimos se mōtes recepissēt
solo stologiorū recto sagaciam īsederāt.
vtriqz fundis sagittisqz acti. in ppetuā
se pacē dediderunt. Sed alligati miracu
lo quodā fuere cum cathenas morsibus
et ore temptassēt cum offocādas inuicē
fauces prebuissent. Nam orgiagontis
regis vxor a centurione stuprum passa.
memorabili exemplo custodiam euasit.
reuulsumqz militis caput ad maritum
suum retulit. vj

Dum alie atqz gentes syriatici bel
li sequūtur ruinam. macedonia
se rursus erexit fortissimū populum me
moria et recordacio sue nobilitatis agi
tabat. Et successerat philippo filius per
ses. qui semel imperpetuum victam esse
macedoniam nō putabat. ex gentis dig
nitate multa vehemencius sub hoc mace
dones q̄ sub patrē consurgunt. quippe
tracas in vires suas traxerant. atqz ita
industriam macedonum viribus thracū.
ferociam thracum. disciplina macedonū
temperauerunt. Accessit his consilium
ducis qui situm regionum suarum sum
mo speculatus hemo. positis per abrup
ta castris. ita macedoniam suam armis
ferroqz vallauerat vt non reliquisse adi
tum nisi a celo venturis hostibus videre
tur. Nam marcio philippo consule eam
prouinciam ingressus populus romanus
exploratis diligenter accessibus p astū
dam paludem. per acerbos dubiosqz tu
mulos. illa que volucribus quoqz videbā
tur inuia accessit. regēqz securū et nichil
tale metuentem subita belli eruptione
terruit. cuius tanta trepidacō fuit vt pe
cuniam omnem in mare iusserit mergi
ne periret. classem cremari ne insidere
tur. Paulo consule cū maiora et crebra
essent imposita presidia per alias vias
macedonia deprensa est. summa quidem
arte et industria ducis cum alias emina
tus alias irrepsisset. Cuius aduentus
ipse adeo terribilis regi fuit vt interes
se non auderet sed gerenda ducibus bel
la mandauerit. Absens ergo victus fu
git in maria insulamqz samothracem.
fretus celebri religione. quasi templa
et are possent defendere quem nec mōtes
sui nec arma potuissent. Nemo regum
diucius amisse fortune conscienciam reti
nuit. Supplex cū scriberet ad imperato
rem ab illo quo confugerat templo. no
menqz epistole notaret suū regē addidit
Sed nec reuerencior capte maiestatis
alius paulo fuit Cū in conspectū venissz
hostis in templum recepit. et conuiuijs
adhibuit. liberosqz admonuit suos vt

fortunā cui tantū liceret reuererentur·
Inter pulcherrimos hūc quoqʒ populus
romanus de macedonia duxit ac vidit
triūphū·quippe cuius spectaculo triduū
impleuit Primꝰ dies signa tabulasqʒ·
sequens·arma pecunias trāsuexit·terci
us·captiuos ipmqʒ rēgē attonitū adhuc
tanq̄ subito malo stupentē·Sed multo
prius gaudium victorie pplūs romanus
q̄m epistolis victoris precepit·Quippe
eodem die quo victus est perses in mace
donia·rome cognitum est·Duo iuuenes
candidis equis apd iuturne lacum pul
uerem et cruorem abluebant·Hij nūcia
uere castorem et pollucē fuisse creditum
vulgo ꝙ gemini fuissent·interfuisse bel
lo ꝙ sanguine maderent·a macedonia
venire ꝙ adhuc anhelarent· XII

Macedonici belli contagio traxit illi
ricos·Ipi quidē vt romanos a ter
go distīgerēt a pse rege ꝯducti pecunia
militauerāt·Sꝫ mora ab anicō ptoē sub
igūt·lescordā caput gentis delesse fuisse
cit·Statī secuta dedicō ē·Deniqʒ hoc bel
lū añ finitū ē q̄ gerī rome nūciaretur· XIII

Quodam fato quasi ita cōuenisset
inter penos et macedonas vt tercō
quoqʒ vincerentur·eodem tēpore vtriqʒ
arma mouerunt·Sed iugū excutit ma
cedo·aliquanto q̄ ante grauior·dum cō
temnitur·Causa belli prope erubescen
da·quippe regnū pariter et bellū vir vl
time sortis ādriscus inuaserat·dubium·
liber an seruus·mercennarius certe·sꝫ
quia ex vulgo philippus similitudīe phi
lippi pseudophilippus vocabat·regiam
formam·regiū nomen·animo quoqʒ re
gio impleuit·Igit dum hec ipa cōtemp
nit pplūs romanus iuuencio pretore cō
tentus·vix nō macedonicis modo sꝫ thra
cie quoqʒ auxilijs ingentibus validum
temere tentauit·inuictusqʒ·nō a veris
regibus sed ab illo ymaginario et sceni
co rege superatur·Sed consule metello
amissum cum legione pretorem plenissi
me vltus ē·Nā et macedoniā seruitute
multauit·et ducē belli deditū ab eo ad
quē confugerat thracie regulo·in vrbā
in cathenis reduxit·Hoc quoqʒ illi in
malis indulgēte fortuna·vt de eo pplūs
romanus q̄i de rege vero triūpharet XIIII

Tercīū cū affrica bellum et tempore
exiguū·Nam quadriennio peractū
est et in cōparacione priorꝫ minimū labore
Non enī tam cū viris q̄ cū ipa vrbe pug
natū ē·sꝫ plane maximū euentu·Quippe
tandē cartago finita ē·atqʒ si quis triū
tēporū momenta cōsideret·pmo cōmissū
bellū·profligatū scdo·tercō vero cōfectū
ē·Sed huiꝰ causa belli·q̄ cōtra federis
legem adūsus numidas quidē semel pa
rasset classem et exercitū·frequens autē
massinisse fines territabat·Sed huic
bono socioqʒ regi fauebatur·cū bellū sede
ret de belli fine tractatū est·Catho inex
piabili odio delendā esse cartaginē et cū
de alio consulerēt pnunciabat·scipio nasi
ca fuandā·ne metu ablato emule vrbis
luxuriari felicitas vrbis īcipet·Mediū se
natus elegit·vt vrbs tātū loco moueret
Nichil enī speciosiꝰ videbat q̄ esse carta
ginē q̄ nō timeret·Igit manilio censori
noqʒ cōsulibꝫ pplūs romanꝰ aggressus
cartaginē spe pacis iniecta traditā a vo
lētibꝫ classē sub ipo ore vrbis incendit·
Tūc euocatis pricipibꝫ si salui esse vellēt
vt migrarēt finibꝫ īpatū·Qd pro rei a
trocitate adeo mouit iras vt extrēa mal
lēt·Cōploratū igit publice statī et pari
voce clamatū ē·ad arma·seditqʒ sīna q̄
quo mō rebellādū·nō ꝙ iā spes vlla su
peresset·sꝫ quia patriā suā mallēt hosti
um q̄ suis manibꝫ euerti·Qui rebellāci
um fuerit furor vel hic intelligi potest·ꝙ
in vsū noue classis tecta domusqʒ resci
derūt·In armorꝫ officinas aurꝫ et argen
tū p ere ferroqʒ ꝯflatū ē·In tormentorū
vincula matrone crines suos cōtulerunt·
Mancio manilio deinde cōsule terra mariqʒ
feruebat obsidio·opis portꝰ nudatꝰ·et
primus et sequens iam et tercius murꝰ
cum tamen birsa quod nomen arci fuit

quasi altera ciuitas resistebat q̄uis ꝓ
fligato vrbis excidio tamē fatale nomē
scipionū videbatᷓ· Igitᷓ in aliū scipionē cō
uersa respublica finem belli reposcebat
Hunc paulo macedonico ꝓcreatū africa
ni illius magni filius in decus gentis as
sūpserat· hoc scʒ fato vt quā vrbem cōcus
serat auus· nepos eius euerteret· Sʒ q̄
maxime mortiferi esse morsus soleant
morienciū bestiarū· sic plus negocij fuit
cū semiruta cartagine q̄ integra Com
pulsis in vnā arcē hostibus portū quo
qʒ maris romanus obsederat· Illi alterꝝ
ibi portū ab alia vrbis pte foderūt· Nec
vt fugerēt sed ꝙ nemo illos nec euadere
posse credebat· inde q̄i enata subito clas
sis erupit· Cum inte ī iā diebʒ iā nocti
bus noua aliqua moles· noua machīa·
noua pditorꝝ hoīm manꝰ· q̄i ex obruto in
cendio subita de cineribʒ flāma ꝓdibat·
Deploratis nouissime rebʒ· xl· se milia
virorꝝ dediderūt· qꝺ minus credas duce
hasdrubale· q̄nto forcior femina et vxor
ducis· que cōprēsis duobʒ liberis a culmi
ne se domꝰ in mediū misit incendiū· imi
tata reginā que cartaginē ꝯdidit· Quā
ta vrbs deleta sit· vt de ceteris taceā vel
ignīū mora ꝓbari potest· qnippe ꝑ ꝯtinu
os xvij dies vix potuit incēdiū extingui·
qꝺ domibus ac tēplis suis spōte hostes
immiserāt· vt quatenꝰ vrbs eripi roma
nis nō poterat triūphus arderet· XV
Vasi seculū illud euersionis vrbiū
curreret ita cartaginis ruinā sta
tim corīthus excepit· achaie caput· gre
cie decus inter duo maria ioniū et egeū q̄si
spectaculo exposita· Hec o facinꝰ idignū
anī oppressa ē q̄ in numerꝝ certorꝝ hosti
um referretur· Critolaus causa belli q̄
libertate a romanis data adūsus ipos
vsus est· legatosqʒ romanos· dubiū an
et manu certe oracōne violauit· Igitur
metello ordināti tū maxime macedoniā
mādata ē vlcio Et hinc achaicū bellū ac
ꝑmā critolai manū metellus consul per
patētes elide cāpos toto cecidit alpheo·

et vno ꝑlio peractum erat bellum· Iam
et vrbem ipam terrebat obsidio· Sed o
fata rerū cū metellus dimicassʒ ad victo
riam mūmius venit· Hic alterius ducis
dignitate exercitū sub ipis hyschmi fau
cibʒ fudit· geiosqʒ portus sanguiē īfecit
Cū ab incolis deserta ciuitas· direpta ꝑ
mū· deinde tuba ꝑcinēte deleta est· Quid
signorū· quid vestiū· quidue tabalarum
raptū incēsū atqʒ porrectū ē· Quātas o
pes et abstulerit et cremauerit hic scias
q̄ quicq̄d corīthij eris toto orbe laudatᷓ
incēdio supfuisse cōperimus· Nā et eris
notā preciosiorē ipa opulentissime vrbis
fecit iniuria· quia incendio ꝑmixtis plu
mis statuis atqʒ simulacris· eris auri
argentiqʒ vene in cōe fluxerunt· XVI
Et cartaginē corinthus· ita corin
thum numancia secuta est· Nec de
inde in orbe toto quidq̄m intactum ar
mis fuit· Post illa duo clarissima vrbiū
incendia late atqʒ passim· nec ꝑ vices
sed simul pariter quasi vnū vndiqʒ bellū
fuit· prorsus vt ille vrbes quasi agitāti
bus ventis diffudisse quedā belli incen
dia toto orbe viderentur· Hispanie nūq̄
animus fuit· aduersus nos vniuerse cō
surgere· Nūq̄ conferre vires suas libu
it· nec aut impiū experiri· aut libertatē
tueri suam publice· Alioquin ita vndi
qʒ mari pireneoqʒ vallata est· vt ingeni
o situs nec adiri quidem potuerit· sed an
tea a romanis obsessa est q̄m se ipa cog
nosceret· Sola oīum prouinciarꝝ vires
suas postq̄ victa est intellexit· In hac q̄ʒ
ꝓpe per ducentos annos dimicatū est a
primis scipionibus in cesarē augustum
nō cōtinue nec coherentᷓ· sʒ ꝓut cause la
cessierāt· nec cū hispanis inicio sed cū pe
nis in hispania· Inde contagio et series
causaqʒ bellorū· Prima ꝑ pyreneū iugū
sigᷓ rōna publiꝰ et gneꝰ scipioēs ītulerēt
ꝑlijsqʒ īgētibʒ hānonē et hasdrubalem
frēʒ hānibal cecidērt Raptaqʒ erat ipetu
hispania nisi fortissimi viri in ipa victori
a sua oppressi punica fraude cecidissent·

terra mariqz victores. Igitur quasi no
uam integrāqz prouinciā vltor patris
et patrui scipio ille mox africanus inua
sit. Isqz statim capta cartagine et alijs
vrbibus non contentus penos expulisse
stipendiariā nobis vrbem fecit. Omnem
citra vltraqz hiberū subiecit imperio. pri
musqz romanoꝝ ducū victor ad gades
et occeani ora puenit. Prouinciā plus ē
retinere ꝙ̄ facere. Itaqz per partes iam
huc iam illuc missi duces qui ferocissiās
et ad id temporis liberas gentes. impaci
entes iugi. multo labore nec incruentis
certaminibz seruire docuerūt. Cato ille
censori9 celtiberos id ē robur hispanie
aliquot prelijs fregit. Graccus pater il
le graccorū eosdē centū et 70 vrbiū euersi
one mulctauit. Metellus ille qui ex ma
cedonia cognomē meruerat. et celtiberi9
filius cū cetrebiā memorabili cepisset
exemplo. et nertsobriges maiore gloria
pperciit. Lucullus turdulos atqz vacce
os de quibus scipio ille posterior singula
ri certamine cum rex fuisset prouocatus
opima rettulerat. Decimus brutus ali
quanto lacius celticos lusitanosqz et om
nes gallicie ppl̄os. formidatūqz militibz
flumen obliuionis. peragratoqz victor
occeani litore. nō prius signa conuertit
ꝙ̄ cadentē in maria solem. obrutumqz a
quis ignē non sine quodā sacrilegij me
tu et horrore deprehendit. Sed tota cer
taminum moles cum lusitanis fuit et
numantinis. nec inmerito. Quippe solis
gentiū hispanie duces cōtigerunt. Fuis
set et cū omnibz celtiberis nisi dux illius
motus in inicio belli oppressus esset. Sū
mus vir astu et audacia si recessisset so
londicus. qui hastā argenteam quatiēs
velut celo missam vaticināti similis. om
niū in se mentes cōuerterat. Sed cū pari
temeritate sub nocte castra cōsulis adis
set iuxta tētoriū ipm pilo vigilis excep
tus est. Ceterū lusitanos viriatus erex
it. vir calliditatis acerrime. qui ex vena
torē latro. ex latrone subito dux atqz im

pator. et si fortuna cessisset hispanie ro
mulus. nō cōtentus libertatē suoꝝ defen
dere p xiiij annos. oīa citra vltraqz hibe
rū et agrū igne ferroqz populat9. castra
etiā ptorioꝝ psidiū aggressus. claudiū
vnimanū pene ad internitionē exercitus
cecidisset. insignita trabeis et fascibus
nostris que ceperat in mōtibus suis tro
phea fixisset. Tandē etiā fabius maxi9
cōsul oppressit. Sed a successorē popilio
violata victoria ē. Quippe qui cōficiende
rei cupidus. fractū ducē et extrema dedi
tionis agitātē. p fraudē et insidias et do
mesticos percussores aggressus. hanc ho
sti gloriā dedit vt videretur aliter vinci
non potuisse. XVII

N Vmancia quantum cartaginis. ca
pue. corithi opibus inferior ita vir
tutis nomine et honore par oibz. sūmū
qz si vires extimes hispanie decus. Quip
pe que sine muro sine turribus modice
edito in tumulo apud flumen sublata.
quatuor milibz celtiberoꝝ. xo. exercitum
per annos xiiij. sola sustinuit. Nec susti
nuit modo sed seui9 aliquāto pculit. pu
dendisqz federibz affecit. nouissime cum
inuictam esse constaret. opus q̊z eo fuit
qui cartaginē euerterat. Non temere si
fatei licet vllius causa belli iniustior. Se
gidēses socios et cōsanguineos. romano
rū manibus elapsos exceperūt. Habita
p eis depcatō nichil valuit. Cū se ab oī
bellorū cōtagiōe remouerēt in legittimi
federis pciū iussi arma deponere. hoc sic
a barbaris acceptū quasi man9 absciderent
Itaqz stati megara victo fortissimo
ducē ad arma conūsi. pōpeiū prelio ag
gressi. fedus tū maluerūt cum debellare
potuissent. Hostiliū deinde mācinū. hunc
q̊z assiduis cedibus ita subegerūt. vt ne
oculos quidē aut vocē numātini viri q̊s
ꝙ̄ sustineret. Tamē cū hoc quoqz fedus
maluere. cōtēti armoꝝ manubijs. cū ad
internicōnē seuiē potuissēt. Sed non mi
nus numātini ꝙ̄ caudini illi9 federis fla
grās ignominia ac pudore ppli romani.

dedecus quidem ꝑsentis flagicij dedicõne
mancini expiauit. Ceterū duce scipione
cartaginis incēdijs ad excidia vrbiū im
buto. tandē eciā in vlcõnē excāduit. Sed
tūc acri9 in castris ꝙ̄ in cāpo. nrō cū mi
lite ꝙ̄ cū numātio ꝑliandū fuit. Quippe
assiduis et iniustis et seruilibꝫ maxime o
peribꝫ attriti. ferre pleni9 vallū qui ar
ma nescirēt. luto iquinari qui sanguine
nollēt iubebant. Ad hec scorta. calones
sarcine nisi ad vsū necessaria āputātur
Tanti esse exercitū quanti impatorē iud
ꝓditū ē. Hic redacto ī disciplinā milite
cõmissa acies. quodqꝫ nemo visurū se vn
ꝙ̄ sperauerat factū ē. vt fugiētes numā
tinos quisꝙ̄ videret. Dedere eciā se vole
bant. si toleranda viris imparent. Sed
cū scipio veram vellet et sine excepcione
victoriā. eo necessitatū cõpulsi primū. vt
destinata morte in preliū ruerēt. cū se ꝑ
us epulis quasi inferijs impleuissēt. car
nis semicrude et celie. sic vocant idigenā
ex frumēto pocionē. Intellectū ab impera
tore cõsiliū Itaqꝫ nõ ē ꝑmissa pugna pe
rituris. cū fossa atqꝫ lorica quatuorqꝫ ca
stris circūdatos. fames premēt. ab du
ce orātes ꝑliū. vt tanq̄m viros occideret
Sed vbi nõ impetrabant placuit erupci
o. Hic conserta maū plurimi occīsi et cū
vrgeret fames. aliquātisper inde vixerē
Nouissime consiliū fuge sedit. Sed hoc
quobꝫ ruptis equorū āngulis ademere
vxores sūmo scelere per amorem. Itaqꝫ
deplorato exitu in vltimam rabiem furo
remqꝫ conuersi. postremo mori hoc gens
re destinarunt. Duces suos seqꝫ patriā
qꝫ ferro et veneno subiectoqꝫ vndiqꝫ ig
ne peremerūnt. Macte esse fortissimam a
meo iudicio beatissimā in malis ipsis ci
uitatem asseruit. cum fide socios. populū
orbis terrarum viribus fultum. sua ma
nu etate tam longa sustinuit. Nouissiē
maximo duce oppressa ciuitas. nullum
de se gaudium hosti reliquit. Vnus em̄
vir numātin9 nõ fuit q̄ ī catheīs ducēt
Preda vt de pauperibꝫ nulla. arma ipsi

cremauerūt. Triūph9 fuit tātū de noīe.
[H]actenus populus romanus pul xviii
cher egregius pius sanctus atqꝫ
magnificus. reliqua seculi vt grandia e
que. ita vel magis turbida et feda. crescē
tibus cū ipa magnitudine imperij vicijs
adeo ut si quis hanc terciā etatem trans
marinā. quā ducentorū annorū fecimus
diuidat. centū hos priores quibus afri
cam macedoniam siciliam hispaniā do
muit. aureos sicut poete canunt iure me
ritoqꝫ fateatur. Centū vero sequētes fer
reos plane et cruentos et si quid imma
nius. Quippe qui iugurtinis. cimbricis.
mitridaticis parthicis. bellis gallicis
atqꝫ germanicis. quibus celum ipsum
gloria ascendit. graccanasqꝫ drusianas
qꝫ cedes. ad hec seruilia bella miscuerūt
et ne quid turpidini desit gladiatoia De
niqꝫ in se ipse conuersus marianis atqꝫ
sillanis. nouissime pompei et cesaris q̄si
per rabiem et furorem. et nephas se met
ipe lacerauit. Que et si iuncta inter se
sint omnia atqꝫ confusa. tamen quo me
lius appareant simul. et ne scelera virtu
tibus obstrepant. separatim proferentē
Priusqꝫ vt cepimus iusta illa et pia cū
exteris gentibus bella memorabim9. vt
magnitudo crescētis in dies imperij ap
pareat. tum ad illa ciuium scelera tur
pesqꝫ et impias pugnas reuertemur
Liber tercius incipit. 1
[V]icta ad occasū hispania ꝓplūs
romanus ad orientē pacē age
bat. nec pacē mō ſꝫ inusitata et
incognita quadā felicitate relicte regijs
hēditatibꝫ opes. et tota isimul regna vei
ebāt. Attal9 rex pergamenoꝝ regis eu
menis filius. socij quõdā cõmilitonisqꝫ
nri testamētū reliq̄t ꝓplūs rõn9 bonorū
meorū heres esto. In bonis regis hec fu
erūt. Adita igit̄ hēditate ꝓuinciā ꝓplūs
romanus non quidem bello nec armis
sed quo est equius testamenti iure reti
nebat. Sꝫ hāc difficile dictu ē. vtrū facili
us amiserit an recuperauerit. Aristonicus

regij sanguinis s; tox iuuenis vrbes re gibus parere cōsuetas·parti facilē sol licitat·paucas r̄sistētes· mindon samon colophona vi recepit· Crassi quoqz pre toris cede exercitū ipmqz cepit· Sed ille memor familie et romani nominis custo dem sui barbaꝝ virgula exceat in exi cium sui quod volebat ita cōcitat· Mox a ꝑpenna domitius et captus·et per dedicio nem in vinculis habitus· Aquilius asia ticū belli reliquias cōfecit· mixtis·nefas· veneno fontibz ad dedicionē quarūdam vrbiū· Que res vt maturā ita infamē fe cit victoriā· Quippe cum contra fas deū moresqz maiorū medicaminibz ipuris ī id tps sacrosancta rōna arma violassz

Ec ad orientem·sed non ad meri dianam plagam eadē quies Quis speraret post cartaginē aliquod in afri ca bellū· Atqui nō leuiter se numida cō cussit· Et fuit in iugurta quod post ha nibalem timeretur · Quippe rex callidis simus· populū romanū armis inclitum et inuictū opibus aggressus est·et cōtra spem oīum fortūa gessit·vt rex fraude p̄ cipuus fraude caperet̄· Hic auo massinis sa·et maciṗsa prē ꝑ adopciōnē·cū inter ficere fratres statuissz· agitatus regni cupiditate· nec illos magis ꝙ̄ senatū po pulūqz romanū·quoꝝ in fide et clientela regnū erat·metueret· P̄mū scelus man dat insidijs·potitusqz hyempsalis capi te·cū se in adherbalem conuertisset isqz romā ꝓfugissz·missa ꝑ legatos pecunia traxit in sentēciā suā senatū Et hec fuit de nobis eius prima victoria· Missos de inde·qui regnū inter illū adherbalēqz diuiderēt·similiter aggressus cū in scau ro ipos rōni impꝫ mores expugnassz·in choatū nefas ꝑfecit audacius· Sed diu nō latēt scelera·corrupte nefas legacio nis erupit· Placuitqz bello ꝑsequi parri cidā· Prim9 in numidia calphurni9 be stia cōsul immitit̄·s; rex peri9 forci9 adū sus romanos aurꝝ eē ꝙ̄ ferꝝ·pacē emit· Cui9 flagicij re9 cū intuemēte publica fide a senatū accersiret̄·pari audacia a ve nit et cōpetitorē ipꝫ massinisse massiuā immisso ꝑcussoē cō fecit· Hec altera ꝯtra re gem fuit causa bellādi· Igit̄ sequēs vlcō mandat̄ albino· Sed hui9 q̊z proch dede cus ita corrupit exercitū·vt volūtaria no stroꝝ fuga vinceret numida·castrisqz potiret̄· Addito eciā turpi federe in ṗacū salutis qd pri9 emerat·dimisit exercitū· Eodē tp̄ore in vlcōnē nō tam ipꝫ roma ni ꝙ̄ pudoris metellus assurgit·qui cal lidissiē hostē nūc ṗabz n̄c minis n̄c simu lata iāqz vera fuga eludentē artibz suis aggressus ē·agroꝝ atqz vicoꝝ popula cione cōtentus·in ipa numidie capita im petū fecit· et camā quidē frustra diu volu it· Ceterū talā grauē armis thesauros qz regis diripuit· Tunc vrbibz exutū re gē et iā finiū suoꝝ regniqz fugitiuū per mauros atqz getuliā seq̄bat̄· Postremo mari9 auctis admodū copijs·cum ꝑ ob scuritatē gnis sui capite cēsos sacramē to adegisset·iam fusū et sauciū regē ad ortus·nō facilius tn̄ vicit q̄m integrū et recētē·qui et vrbē herculi conditam cap sam in media africa sitā anguibz hare nisqz vallatā mira quadā felicitate supe rauit·et saxā saxeo editā mōti mulucā vrbem ꝑ ligurē aditu arduo inaccessoqz penetrauit· Mox nō ipm modo s; bocum quoqz mauritanie regem iure sāguinis numidā vindicātē apud opidū cirtā gra uiter cecidit·qui vbi diffisus rebz suis aliene cladis accessio fieri timet·ṗaciū fe deris atqz amicicie regē facit· Hic frau dulētissim9 regū fraude soceri sui in insi dias deductus ē·et sille in manū tradit̄· Tandēqz optū catenis iugurtā in triūm pho ṗplūs romanus aspexit· Sed ille q̊ qz q̄uis vict9 et vict9 vidit vrbē·quā ve nalē et q̄nqz perituā si habuissz ēptorē frustra cecinerat· Nā vt venalis fuisset hūit emptorē·a cū ille nō euaserit·certū erit eam nō esse perituram.

Ic ad meridiem populus roman9 mlto atroci9 et mltiplicit̄ a magis

a septētrioē venientē nil hac plaga infe
stius. Atrox celum. perinde ingenio. Omni
igitur tractu violentus hostis a dextris
atqꝫ leuis et medio septētrionis erupit.
Prima trans alpes arma nostra sense
re salini. cum de incursionibus eorum fi
dissima atqꝫ amicissima ciuitas massi
lia quereretur. Allobroges deinde et al
uerni. cum aduersus eos similes e duo
rum querele opem et auxilium nostrum
flagitarēt. Varusqꝫ victoie testis. Ysau
ria et vindelicus amnes ⁊ impiger flumi
nū rhodanꝰ. maximꝰ barbaris terror
elephanti fuere īmanitati gentiū pares
nichil tam ꝯspicuū in triūpho ꝙ rex ipse
bis visus discoloribꝫ in armis argētea
qꝫ carpēto qualis pugnauerat. Vtrius
qꝫ victorie quod quātūqꝫ gaudiū fuerit
vel hinc extimari potest. ꝙ ⁊ domitiꝰ eno
bardus et fabius maximus. ipsis qui
bus dimicauerant in locis saxeas erex
ere turres. et desuper exornata armis
hostilibus trophea fixerunt. cum hic
mos inusitatus fuerit nostris. Nunqm
enim populus hostibus domitis victoriā
suam exprobrauit.

Cymbri theutoni atqꝫ tigurini ab
extremis gallie ꝓfugi. cū terras
eoꝝ inundasset occeanus. nouas sedes
toto orbe querebāt. exclusiqꝫ gallia ⁊ hi
spania cū in ytaliā remigarēt misere le
gatos in castra sillani. Inde ad senatum
petētes et marcius populus aliquid sibi
terre daret. quasi stipēdiū. Ceteꝝ vt vel
let manibꝫ suis atqꝫ armis vteret. Sꝫ
quas daēt terras ꝓplūs romanꝰ agra
rijs legibꝫ inter se dimicaturus. Repulsi
igit̄ quod nequiuerāt ꝑcibꝫ. armis pete
re cōstituūt. Sed nec ꝑmū quidē impetū
barbaroꝝ sillanus. nec scdm manilius.
nec terciū cepio sustinere potuerūt. Oēs
fugati. exuti castris. Actū erat nisi mari
us illi seculo cōtigisset. Ille quoqꝫ nō au
sus cōgredi statī militē tenuit ī castris
donec inuicta illa rabies et impetus quē
pro virtute barbari habent cōsenesceret

Recessere igitur increpantes ⁊ tāntā e
rat capiende vrbis fiducia. consulentes
si quid ad vxores suas mandarēt. Nec
segnius ꝙ minati fuerant tripartito ag
mine per alpes id est claustra italie fere
bant̄. Marius mira statī velocitate occu
patis cōpendijs ꝑuenit hostē. prioresqꝫ
theutonas sub ipsis alpium radicibus
assecutus in loco quē aquas sextias vo
cant. qua fide numinū prelio oppressit.
Vallem fluuiūqꝫ mediū hostes tenebāt.
nostris aquarū nulla copia. Consulto
ne id egerit imꝑator an errorē in cōsiliū
verterit. dubium. Certe necessitate acta
virtus. causa victorie fuit. Nam flagitā
te aquā exercitu. viri inquit estis. en il
lic habetis. Itaqꝫ tanto ardore pugnatū
est eaqꝫ cedes hostiū fuit. vt victor rōnꝰ
de cruento flumine nō plus aque biberit
ꝙm sanguinis barbarorū. Certe rex ip
se teutobocus quaternos senosqꝫ equos
transsilire solitus. vix vnū cum fugeret
ascendit. proximoqꝫ in saltu comprehē
sus insigne spectaculum triumphi fuit.
Quippe vir proceritatis eximie inter tro
phea sua eminebat. Sublatis funditꝰ
theutonis in cimbros conuertit̄. Hic iā
quis crederet per hiemem que altius al
pes leuat tridentinis iugis in italiā pro
uoluti ruina descenderant ad hostes in flu
mē. non ponte nec nauibus sed quadam
stoliditate barbarica primum corporibꝫ
aggressi. Postꝙ retinere amnem mani
bus et clipeis frustra temptauerant. in
gesta obrutū silua transiliere. et si statī
infesto agmine vrbem petissent. grande
discrimen esset. Sed in venecia quo fere
tractu italia mollissima est. ipsa soli celi
qꝫ clementia robur elanguit. Ad hec pa
nis vsu carnisqꝫ cocte et dulcedine vini
mitigatos marius in tēpore aggressus
est. Iam diem pugne a nostro imperato
re pecierunt. et sic proximum dedit. in pa
tentissimo quem randium vocant cam
po concurrē milia. inde lx. ceciderūt. Hinc
trecēti minꝰ. ꝑ totū diē ꝯcidit̄ barbarꝰ.

Iste quoqz impator addiderat virtuti do
lū·secut9 hanibalē arteqz cānap· pmū
nebulosū nactus diem vt hosti inopina
tus occurreret·tū ventosū q̄z vt pulvis
in oculos oraqz ferret̄·tū acie cōuersa in
orientē·vt quod ex captiuis mox cogni
tū ē ex splendore galeacū ac repercussu
quasi ardere celum videret̄ Nec minor cū
vxorib3 eorū pugna q̄ cū ipis fuit·cum
obiectis vndiqz plaustris atqz carpētis
alte desup quasi e turrib3·lanceis cōtisqz
pugnarent·Per inde speciosior mors ea
rū fuit q̄ pugna·Nam cū missa ad mari
um legacōne libertatē ac sacerdociū nō
impetrassent·nec fas erat·suffocatis elis
sisqz passim infantib3 suis·aut mutuis
concidere vulnerib3·aut vinculo e crinib3
suis fcō·ab arboribus iugisqz plaustro
rū pependerūt·Boleris rex in acie dimicās
impigre nec inultus occubuit·Tercia te
gurinoꝝ man9·que quasi in subsidio no
ricos insederat alpiū tumulos· in diuer
sa lapsi·fuga ignobili et latrocinijs eua
nuit·Hūc tam letū tamqz felicē liberate
italie assertiqz impij nūcū nō p hoīes vt
solebat ꝑplūs romā9 accepit· s͡ p ipos
si credere fas ē deos·Quippe eodē die quo
gesta res ē visi p ede pollucis et castoris
iuuenes laureati pretori litteras tradē·
frequensqz in spectaculo rumor victorie
cimbrice feliciter dixit·Quo q̄d admira
bilius q̄d insignius fieri potest·Quippe
velut elata mōtibus suis roma spectacu
lo belli iteresset·quod i gladiatorio mu
nere fieri solet·vno eodēqz momēto cū in
acie cimbri sucūberent populus in vrbe
plaudebat·

Post macedoēs·sic dijs placet thra
ces rebellabāt·Ipi quondā tribu
tarij macedonū·nec in proximas modo
prouincias contēti incurrere·thessaliā
atqz dalmaciā prouincias in adriaticū
mare vsqz venerūt·Eoqz fine cōtēti q̄si i
teruenientē natā ꝯtorta i ipas aquas te
la miserūt·Nichil iterī p id ōme tps resi
duū crudelitatis fuit in captiuos seuien
tibus·Litare dijs humanum sanguinē·
bibere in ossibus capitum· eiuscemodi
ludibrio fedare mortem tam igni q̄m
fumo·partus quoqz grauidaꝝ mulierū
extorquere tormentis·Seuissimi oīum
thracum scordisci fuere·Sed calliditas
quoqz ad robur accesserat·Siluarum
et moncium situs cum ingenio consencie
bant· Itaqz non fusus modo ab hijs
aut fugat9·sed simili ꝓdigio omnino to
tus intercept9 exercit9 quē duxerat cato·
Didius vagos et libera populacōe diffu
sos intra suā repulit thraciā·drusus vl
terius egit· et vetuit trāsire danubium·
Minuci9 toto vastauit ebro·multis q̄dē
amissis dū p fidū glacie flumē equitat̄·
Piso rodopē caucasūqz penetrauit·Curi
o dacia tenus venit·sed tenebras saltu
um expauit·Apius in sarmatas vsqz
peruenit Lucullus ad terminū gencium
thanai lacūqz meotim·Nec aliter cruen
tissimi hostium q̄ suis moribus domiti·
Quippe in captiuos igni ferroqz seuitū ē
s͡ nichil barbaris atroci9 visū ē·q̄ q ab
scisis manib3 relicti·viuēt supstites pene
sue videbāt·

Ponticę gētes ad septētrionē i mar
sinistrū iacēt·a pontico cognomiā
te mari·Harū gēciū atqz regionū rex ā
tiquissi9 ethas p9 arthabates sertis p̄
sis oriūdus·Inde mitridates oīum lōge
maxi9 Quippe cū quatuor pirrho·q̄tuor
decī anni hanibali suffecerūt·ille p q̄dra
ginta ānos restitit donec tribus ingenti
bus bellis subactus·felicitate sille·virtu
te luculli·magnitudine pōpeij cōsumere
tur Causam quidē illi9 belli pretenderat
apud cassium legatū attrectari termi
nos suos a nicomede bithinico Ceterū e
lat9 animis igētib3 asie toci9 et si posset
europe cupiditate flagbat·Spem ac fi
duciam dabant nostra vicia·quippe cū
ciuilibus bellis disiungeremur inuita
bat occasio nudumqz imperij latus ostē
tabat pauł mari9· silla·sertoi9 Inc̄ hec
reipublice vulnera a hos tumlt9 repēte

quasi captato tēpore in lassos simul atꝫ
districtos subitus turbo pōtici belli ab vl
tima veluti specula septētrionis erupit·
Prim9 statī impetus belli·bithiniā rapu
it·asia deinde pari terrore correpta est·
Nec cūctanter Ad regē ab vrbibus nr̄is
populisqꝫ descitū ē· instabat seuicia q̄si
virtute vtebat᷑·Nā quid atrocius vno
eius edicto·cū om̄s qui in asia ferent ro
mane ciuitatis hoīes interfici iussit·Tum
quidē domus tēpla et are·huāna oia atꝫ
diuina iura violata sunt·Sed hic ter
ror asie europam quoqꝫ regi aperiebat·
Itaqꝫ missis archalao neoptolemoqꝫ p̄
fectis·excepta rhodo que pro nobis fir
mius stetit·ceterū ciclades·delos·euboea
et ipm̄ grecie decus athene tenebantur·
Italiam iam ip̄amqꝫ vrbem romā regi9
terror afflabat Itaqꝫ lucius silla ferstiāt
vir armis optimus pariqꝫ violencia ru
entē vlterius hostē quasi quadā manu
reppulit·primūqꝫ athenas vrbem·quis
crederet·frugū parentē obsidione ac fa
me ad huānos cibos cōpulit·Mox subru
to pyrei portu·sex quoqꝫ et ampli9 mu
ris munitū postq̄m domuerat·ingratissi
mos vt ip̄e dixit hoīm·in honorē tamen
mortuorum sacris suis fameqꝫ donauit
Mox cū euboea atqꝫ boecia p̄sidia regis
dispulisset om̄s copias vno apud chero
niā·apud orchomenon altero bello dissi
pauit·statimqꝫ in asiā transgressus ip
sum opprimit· Et debellatū foret nisi de
mitridate triūphare cito q̄ꝫ vere maluis
set·Ac tum quidem hunc asie statū silla
dederat·Ictum cū ponticis fedus·Recepit
bithiniam a rege nicomede· ab ariobar
cane capadociam·Ac si erat asia rursus
nostra vt ceperat·Mitridates tantū re
pulsus Itaqꝫ nō fregit ea res ponticos
sed incēdit·Quippe rex asia et europa q̄
dam modo inescatus·nō iam quasi alie
nam sed quia amiserat quasi raptā belli
iure reposcebat·Igit᷑ vt extincta parum
fideliter incendia maiore flāma reuixis
sunt· ita ille de integro auctis maiorem

in modū copijs tota deniqꝫ regni sui mo
le in asiam rursus mari terra fluminibꝫ
qꝫ veniebat· Ciziacum nobilis ciuitas ar
ce·menibus·turribus marmoreis asia
tice plage litora illustrat·Hanc ille q̄si
alterā romam toto inuaserat bello·Sꝫ
fiduciam opidanis resistendi nūcius fe
cit·docens aduentare lucullum·qui hor
ribile dictu p̱ medias hostiū naues vtre
suspensus et pedibus·iter aggubernās
videntibus procul quasi marina pistrix
euaserat·Mox clade cōuersa cū ex mora
obsidentem regem·et ex fame pestilenci
a vrgeret recedentem lucullus assequit᷑·
adeoqꝫ cecidit·vt granicus et esopus am
nes cruenti redderētur·Rex callidus coā
neqꝫ auaricie peritus·spargi a fugiētibꝫ
sarcinas et pecuniā iussit·qua sequētes
morarent᷑·Nec velocior in mari q̄ꝫ in t̄ra
fuga·Quippe cētū āpli9 nauiū classem
apparatūqꝫ belli grauē in pontico mari
aggressa tempestas·tā feda lacerauit
strage·vt naualis belli instar efficeret·
plane quasi lucullus quodam cū fluctibꝫ
procellisqꝫ cōmercio debellandum tradi
disse regem ventis videretur· Attrite iā
omnes validissimi regni vires erant· sꝫ
animus magis augebatur· Itaqꝫ conū
sus ad proximas gentes totum pene ori
entem ac septentrionē ruina sua inuol
uit· Hiberi·caspij·albani·et vtreqꝫ sollici
tantur armenie·perqꝫ omnia decus ac no
mē et titulos pōpeio suo fortuna querebat
Qui vbi nouis motibꝫ ardere asiā videt·
aliosqꝫ ex alijs prodire reges·nichil cū
ctandū ratus priusq̄ꝫ inter se gēciū robo
ra coirēt·statī ponte nauibꝫ facto oīum
ante se primus trāsit eufratē·regemqꝫ
fugientem media nactus armenia·quā
ta felicitas viri·vno p̄lio cōfecit·Noctur
na ea dimicatio fuit · et luna in parti
bus·quippe quasi commilitans· cum a
tergo se hostibꝫ a facie romanis prebui
sset·Pontici per errorem longius caden
tes vmbras suas quasi hostium cor
pora petebant · Et mitridates quidem

nocte illa debellatus est. nichil em̄ postea
valuit. q̄mq̄ oīa expertus more anguiū
q̄ obtrito capite postremo cauda mināt.
Quippe cū effugisset hostē colchos. sicilie
q̄z litora et cāpaniā nrāz subito aduētu
terrere voluit. Inde ꝑ thraciā macedoni
am et greciā trāsilire. Hic italiā nec o
pinatꝰ inuadere tantū cogitauit. Nam
ꝑ defectionē ciuiū farnacis q̄z filij scelere
preuētus male tēptatū veneno spiritum
ferro expulit. Gneus interī magnus. re
bellis asie reliquias sequēs. ꝑ diūsa gē
cium terrarūq̄z volitabat nūc sub orien
tem secutus armenios. captis in ip̄o ca
pite gētis artaxatis. supplicē iussit reg
nare tigranē. Ac in septētrionē scitium
iter tanq̄ in mari stellis secutus. colchos
recidit. ignouit iherie. peperat albanis
regem colchorū herodem positis sub ipso
caucaso castris iussit in plana descende
re. adarthocē qui iheris impabat et ob
sides liberos dare. herodem eciam remu
neraturus est. vltro ab albania sua le
ctulum aureum et alia dona mittentem
Necnon et in meridiem verso agmine li
banum sirie damascumq̄z transgressus
per nemora illa odorata. per turis et bal
sami siluas romana circumtulit signa.
Arabes si quid imperaret presto fuere
Jerosolimam defendere temptauere iudei
Uerum hoc quoq̄z intrauit. et vidit illd
grande impie gentis archanum. patens
sub aureo viti celo. Dissidentibusq̄z de re
gno fratribus arbiter factus regnare
iussit hircanum. Aristobolo quia reno
uabat eam rem cathenas dedit. Hic pō
peio duce populus romanus totam qua
latissima est asiam peruagatus. quam
extremam habebat imperij prouinciam
mediam fecit. Exceptis quippe parthis
qui fedus maluerunt. et indis. qui ad
huc nos non nouerant. omīs asia inter
rubrum mare et caspium et occeanum
pompeianis domita vel oppressa signis

VII ¶ tenebatur

Interim dum populus romanus
per diuersa terrarum distractus est. cili
ces inuaserāt maria. sublatisq̄z cōmer
cijs. rupto federe generis humaī sic ma
ria bello quasi tēpestate ꝑcluserāt. auda
ciam ꝑditis furiosisq̄z latronibz dabat
inq̄eta mitridaticis ꝑlijs asia. dū sub a
lieni belli tumultu exteriq̄z regis inuidi
a impune grassantur. Ac ꝑmū duce hysi
doro cōtēti ꝓxio mari cretā inter atq̄z ci
renas. pyreū et achaiā. sinūq̄z maleū
qd a spolijs aureū ip̄i vocauē latrocina
bāt. Missusq̄z in eos publiꝰ seruiliꝰ q̄
uis leues et fugaces mioparonas graui
et marcia classe turbaret. nō incruenta
victoria supat. Sed nec mari sūmouisse
cōtētus. validissiās vrbes eoꝝ et diutīa
ꝑda abūdātes. phaselim et olimpon eū
tit. hysauronq̄z ip̄m arcē cilicie. vnde cō
scius sibi magni laboris hysaurici cog
nomē adamauit. Non ideo tū tot cladi
bus domiti terra se continere potuerunt
sed vt quedam animalia quibus aquā
terramq̄z incolendi gemina natura est.
sub ip̄o hostis recessu īpacientes soli in
aquas suas resilierunt. et aliquanto la
tius q̄ prius. Hic illa quoq̄z ante felix.
dignus nūc victoria pompeius visus est
et mitridatice prouincie facta accessio.
Illi dispersam toto mari pestē semel a in
perpetuū volens extinguere diuino quo
dam apparatu aggressus ē. Cuippe cum
classibus suis et socialibus rhodioꝝ ab
undaret. pluribz legatis atq̄z prefectis
vtraq̄z ponti et occeani ora complexus
est. Gallius tusco mari impositus. Ploci
cius siculo. Gratillius ligusticū sinū. pō
pius gallicū obsidit. Torquatus balea
ricū. tiberius nero gaditanū fretū. qua
primū maris nostri limen aperitur. Len
tulus libicū. marcellinus egipcium. pō
pei iuuenes adriaticum. varo therēcius
egeum. et ponticū et pamphiliū. metellꝰ
asiaticum. scipio ipsas ꝓꝑtidas fau
ces. porcius cato sic obditis nauibus
quasi portam obstruauit. Hic ꝑ omnis
equoris portꝰ. sinus. latebras. recessus

promūtoria·freta·peninſulas quicq̄d
piratarū fuit quadā indagine incluſū
atq; oppſſū ē· Ipe pōpeius in originem
fonteq; belli ciliciā·nec hoſtes detrectaue
re certamē·nō ex fiduciā ſed q oppreſſi
erāt auſi videbant̄·Sed michil tn̄ ampli
us q̄ vt ad primū ictū cōcurrerēt·Mox
vbi circūfuſa vndiq; roſtra viderūt abie
ctis ſtatim telis remiſq;·plauſu vndiq;
pari quod ſupplicaciū ſignū fuit·vitam
petiuerūt·Non alias tā incruēta victori
a vſi vnq̄ ſumus·Sed nec fidelior in po
ſterū repta gens vlla ē·Idq; proſpectū
ſingulari cōſilio ducis·qui maritimū ge
nus a cōſpectu longe remouit maris·et
mediterraneis aquis quaſi obligauit·
Eodēq; tempore et vſū maris nauibus
recuperauit·et terre homines ſuos red
didit·Quid prius in hac mirer victoria·
Velocitatem que quadrageſimo die par
ta eſt·An felicitatem·q ne vna quidem
nauis amiſſa eſt An vero perpetuitatem
q amplius pirate non fuerunt· VIII
Creticum bellum ſi vera volum9 no
ſcere nos fecimus·ſola vincendi no
bilem inſulā cupiditate·fuiſſe mitrida
ti videbat̄·Hic placuit armis vindicare
Primus inuaſit inſulā marcus antho
nius cū ingenti quidē victorie ſpe atq; fi
ducia·adeo vt plures cathenas in naui
bus q̄ arma portarent·Dedit itaq; pe
nas vecordie·Nā pleraſq; naues inter
cepere hoſtes·captiuaq; corpora religa
ta velis ac funib; pepēdere·ac ſic velificā
tes triūphanciū in modum cretes·porti
bus ſuis arremigarunt·Metellus deīn
de totā inſulam igne ferroq; populatus
intra caſtella et vrbes redegit·et gnoſon
et hericream et vt greci dicere ſolent vr
bium matrē cydoniā·Adeoq; ſeue in cap
tiuos cōſulebatur vt veneno ſe pleriq;
conficerent·Alij dedicionē ſuā ad pōpeiū
abſentem mitterent· Et cum ille res in
aſia gerens eo quoq; prefectum miſiſſet
anthoniū·in aliena prouincia inclitus
fuit·eoq; infeſtior metellus in hoſtes ius

victoris exercuit·Nec quicq̄ amplius ta
men de tā famoſa victoria q̄ cognomen
creticum reportauit· IX
Quatenus metelli macedonici dom9
bellicis nominibus aſſeuerat·alte
ro ex liberis eius cretico facto mora non
fuit quin alter balearicus vocaret̄·Ba
leares p idem tēpus inſule piratica rabi
e maria corruperant·homines feros atq;
ſilueſtres mireris auſos a ſcopulis ſuis
ſaltem maria pſpicere·aſcēdere eciā in
cōditas rates·et pnauigātes ſubinde in
opinato impetu terrere·Sed cū venientē
ab alto romanā claſſem pſpexiſſent·p
dam putātes·auſi eciā occurrere·et pri
mo impetu·ingenti lapidū ſaxorūq; nim
bo claſſem operuerūt·Tribus quiſq; fun
dis pliat̄ certos eſſe quis miret̄ ictus·
cum hec ſola genti arma ſint·Id vnum
ab infancia ſtudium·cibum puer a mrē
nō accipit niſi quē ipa mōſtrāte pcuſſit
Sed non diu lapidacōne terruere roma
nos poſtq̄ cominus ventum eſt·Expertiq;
roſtra et pila venientia·pecudum in mo
re·clamore ſublato pecierunt fuga lito
ra·Dilapſiq; in proximos tumulos que
rendi fuerunt·vt vincerentur· X
Aderat fatum inſularum·Igitur et
cipris recepta ſine bello·Inſulam
veteribus diuicijs abundantē·et ob hoc
veneri ſacram ptolomeus regebat·Sz
diuiciarum tanta erat fama·Nec falſo
vt victor gencium populus·et donare reg
na conſuetus publio clodio tribuno du
ce ſocij viuiq; regis confiſcacionem mā
dauerit·Et ille quidem ob rei famam fa
ta veneno precepit·Ceterum porcius ca
to ciprias opes liburnis per tiberinum
hoſtium inuexit·que res lacius erariū
pp̄li romani q̄m vllus triūphus īpleuit·
Aſia pompei manibus ſubacta·re XI
liquias que reſtabant in europa
fortuna in ceſarem tranſtulit·Reſtabāt
autem immaniſſimi gencium galli atq;
germani·et q̄uis toto orbe diuiſam tn̄
qui vinceret habuit britanniā·Prim9 gallis

motus ab heluecijs cepit. qui rodanū inter et rhenum siti non sufficientibus terris. venere sedem petitum. incensis menibus suis. Hoc sacramentum fuit ne redirent. Sed petito tempore ad deliberandnm cum inter moras cesar rodani ponte rescisso abstulisset fugam. statim bellicosissimā gentem sic in sedes suas q̄si greges in stabula pastor deduxit. Sequens longe cruencior pugna belgarū. Quippe ꝓ libertate pugnanciū hic cum multa romanoꝝ militū insignia. tū illd egregiū ipsius ducis ꝙ nutante in fuga exercitu. rapto fugiētis e manu scuto in primā volitans aciem manu prelium restituit. Inde cum venetis etiā nauale bellum sed maior cum occeano ꝙ cum ipsis nauibus rixa. Quippe ille rudes et informes et statim naufrage cū rostra sensissent. ſ; herebat in vadis pugna. cū estubus solutus. cū ipo certamie subductus occeanus. intercedere bello videretur. Ille quoqꝫ accessere diuersitates pro gēcium locorūqꝫ natura. Aquitani. callidū genus. in speluncas se recipiebāt. Jussit includi mora. Dilatebant̄ in siluas. Jussit incendi. nemo tamen feroces dixerit gallos. Fraudibus agunt. Inductiomarus treueros. ambio conuocauit eburones. Vtriqꝫ absente cesare cōiuracōe facta inuenē legatos. Sed ille fortiter a dolabella sūmotus est. relatumqꝫ regis caput. hic insidijs in valle dispositis dolo perculit. Itaqꝫ et castra direpta sunt et aurū ablatū. Mrcū cottā cū titurio sabino legato ibi amisim9. nec vlla de rege mox vlcio Quippe ꝑpetua trās renum fuga latuit. Nec renus ergo imunis. nec enī fas erat. vt liber esset receptator hostiū atqꝫ defensor. ſ; prima cōtra germanos illius pugna iustissimis quidem ex causis. Heccaui de incursionibꝫ eorū q̄rebāt̄. Que arioiusti supbia. cū legati dicerēt. veni ad cesarē. Quis ē āt cesar. Et si vult veiat inq̄t. Et qd ad illū qd agat nrā germania. Nū ego me interpono romanis. Itaqꝫ tāt9 gētis noue terror in castris vt testamēta passim etiā pricipibus scriberēt. Sed illa immania corpora quo erāt maiora. eo magis gladijs ferroqꝫ patuerūt. Qui calor in pliando militum fuerit. nullo magis exprimi potest ꝙ ꝙ elatis sup caput scutis cū se testudine barbarus tegeret. super ipa romani scuta salierūt. ⁊ inde i iugulos gladijs descēdebāt. Iteꝝ vero de germāo cererī q̄rebāt̄. Hic vero iā cesar vltro massiliam nauali pōte trāsgredit̄ ipmqꝫ renum. et hircinis hostē querit in siluis. ſ; in salt9 atqꝫ paludes genus oē diffugerat. Tantū pauoris incussit intra ripā subito romana vis. nec semel renus et iteꝝ q̄ꝫ et hōc pōte facto penetrat9 est. ſ; maior aliquāto trepidacō. quippe cū renū suū sic pōte q̄i iugo captū viderēt fuga rursus in siluas ac paludes ſ; qd acerbissim cesari fuit nō fuē qui vincerēt̄ oibꝫ terra mariqꝫ captis respexit occeanū et quasi hic romanis orbis nō sufficēt alterū cogitauit. classe igitur cōparata britaniā transit mira celeritate. quippe qui tercia vigilia morino soluisset a portu min9 ꝙ medio die insulam ingressus est. plena erant tumultu hostico litora et trepidācia ad cōspectū rei noue carpenta volitabāt Itaqꝫ trepidacō ꝓ victoria fuit Arma et obsides accepit a trepidis et vlterius isset nisi imꝓbam classem naufragio castigasset occean9 Reūsus igit̄ in galliā classe maiore auctisqꝫ admodū copijs in eundem rursus occeanū eosdēqꝫ rursus britannos calidonias secutus insulas vnum quoqꝫ e regibꝫ cauelais in vincula dedit. contentus hijs. non enī prouincie sed nomini studebatur cum maiore q̄m prius preda reuectus est. ipso quoqꝫ occeano tranquillo magis et propicio quasi iparem se fatteretur Sed maxima omnium eademqꝫ nouissima cōiuracō fuit galliarū. cū oēs pariē aluernas atqꝫ bituriges cornutas ſ; l sequanos qꝫ contraxit. Ille corpe. armis spirituqꝫ

terribilis· nomine atqꝫ terrore eciā q̄si cōposito vergingetoris· Ille festis diebꝫ et cōciliabulis cū frequētissimos in lucis haberet· ferocibꝫ dictis ad ius pristinū libertatis erexit· Aberat tūc cesar rauē ne delectū agens· et hieme creuerant alpes sic interclusū putabāt iter· Sed ille qualis erat ad nūciū rei felicissime temeritatis ꝑ inuios ad id tēpus mōciū tumulos· ꝑ intactas vias et niues expedita manu emensus occupat galliam· et ex distātibus hibernis castra cōtraxit· et ante in media gallia fuit q̄ᵖ ab vltima timeret̄· tū ipsa capita belli aggressus vrbes· aluaricū· xo· milia ꝓpugnāciū sustulit· Genesiam ducētoꝝ quinquagīta milium iuuentute submixa flammis adequauit· Circa georgoriam aruernoꝝ tota belli moles fuit· Quippe cū xo milia muro et arce et abruptis defenderent· maximā ciuitatē vallo sudibꝫ et fossa· inductoqꝫ fosse flumine· ad hec 18 castellis· ingentiqꝫ lorica circūdatā p̄imū fame domuit· mox audētē erupcōes in vallo gladijs sudibusqꝫ cōcidit· Nouissiē in dedicōnē redegit· Ipe ille rex maximū victorie decus supplex· cū in castra veiss[ꝫ]· faleras et sua arma ante cesaris genua ꝓiecit· Habes inquit fortē virum vir fortissime vicisti·

VII

DUm gallos ꝑ cesarē in septētrione debellat interī ad oriēte g̃ue vulnꝰ ꝓplūs rōnꝰ accepit· Nec de fortuā q̄ri possumꝰ· Caret solacō clades aduūsis dijs et hoibꝫ· Cupiditas ꝯsulis crassi dū parthico inhiat auro· vndecī strage legionū et ipsius capite mulctata ē· Et tribunus plebis metellꝰ exeūtē ducē hastilibus diris deuouerat· et cū zeug[m]ā trāsisset exercitus· rapta subitis signa turbinibꝫ hausit eufrates· Et cū apd nicephoꝝ castra posuiss[ꝫ] missi ab herode rege legati denūciauere ꝑacciorū cū pōpeio federū· sillaqꝫ meminiss[ꝫ]· Regijs inhiās ille thesauris nichil ne ymaginario quidē iure ſ̄ seleucie se respōsuꝝ esse respōdit· Itaqꝫ dij federū vltores nec insidijs nec virtute hostium defuerunt· Iam primū qui solus et subuehere commeatus et munire poterat· a tergo relictus eufrates· Tū simulato trāsfuge cuidā mazare syro credit· dū in mediam cāporū vastitatē eodē duce ductus exercitus vndiqꝫ hosti opponeret̄· Itaqꝫ vix dū venerat carras dū vndiqꝫ p̄fecti regis· silaces et sirenas ostendere signa auro sericisqꝫ vexillis vibrācia· Tū sine mora circūfusi vndiqꝫ equitatus· in modū grādinis atqꝫ nimborū densa pariter tela fuderūt· Sed miserabili strage deletꝰ exercitꝰ· Ipe in colloquiū sollicitatus· signo dato viuus ī hostium manus incidisset nisi tribunis reluctantibus fugam ducis barbari ferro occupassent· Hic quoqꝫ relatum caput ludibrio hosti fuit· Filium ducis pene in conspectu patris eisdē telis operuerūt· Reliq̄e infelicis exercitus quo queqꝫ rapuit fuga in armeniā· ciliciā· syriāqꝫ distracte vix nūciū cladis retulerūt· Caput eius recisū cū dextera manu ad regem reportatū ludibrio fuit· Neqꝫ indigno· Aurū enī liquidū in rictū oris effusum ē· vt cuius animꝰ arserat auri cupiditate· eius eciam mortuum et exangue corpus auro vreretur·

XIII

HEc ē illa tercia etas populi romanī trāsmarina· qua ytalia progredi ausus· orbe toto arma circūtulit· Cuiꝰ etatis superioris centū anni sancti pij· et vt diximus aurei sine flagicio sine scelere· dum sincera adhuc et innoxia pastoricie illius secte integritas· dumqꝫ penorum hostium imminens metus disciplinam veterem continebat· Postremi centum quos a cartaginis· corinthij· numancieqꝫ excidijs· et attali regis asiatica hereditate deduximus in cesarem atqꝫ pompeium· secutumqꝫ hos de quo dicemus augustum· vt celeritate rerum bellicarū magnifici· ita domesticis cladibus miseri et erubescendi· Quippe sicut galliam· thraciam· ciliciam· cappadociam·

vlterimas validissimasqꝫ ꝓuincias· ar
menios et britānos vt nō in vsū ita ad
impij speciē magna noīa acq̄siuisse pul
chrū ac decorū· ita eodē tp̄e dimicasse do
mi cū ciuibꝫ· socijs· mācipijs· gladiatorī
bꝫ totoqꝫ int̄ se seātu turpe ac miserādū
At nescio an satiꝰ fuerit ꝑplō rōno sicili
a et africa cōtēto fuisse· aut etiā his ipis
carē dn̄anti in ytalia sua ꝙ eo magni
dinis crescē vt viribꝫ suis cōficeret̄· Que
em̄ res alia ciuiles furores pepeit ꝙ ni
mia felicitas· Syria p̄ma nos victa cor
rupit· mox asiatica ꝑgameni regis here
ditas· Ille opes atqꝫ diuicie afflixē mo
res seculi· mersamqꝫ viribꝫ suis q̄i senti
na rēpublicā pessūdedere· Unde em̄ ꝑplūs
rōnꝰ a tribunis agros et cibaīa flagita
ret nisi ꝑ famē quā luxu fecerat· Hic er
go graccana et p̄ma ꝛ scd̄a et illa ter
tia apuleiana seditō· vn̄ regnaē iudici
arijs legibꝫ iussus a senatu eques nisi
ex auaricia· vt vectigalia reipublice at
qꝫ ipā iudicia in q̄stu haberēt̄· Hinc rur
sus et ꝓmissa ciuitas lacio· ac ꝑ hoc ar
ma socioꝝ· Quid aūt bella seruilia· vnde
nobis· nisi ex abūdācia familiaꝝ· Unde
gladiatorij adūsus dn̄os suos exercitꝰ
nisi ad cōciliādū plebis fauorem effusa
largicō· cū spectaculis indulget supplicia
quōdā hostiū facit arcē· Jā vt speciosio
ra vicia tāgamꝰ· nōne ambitꝰ honorū
ab hisdē diuicijs incitatur· Atqui vnde
mariana· vn̄ sillana tēpestas· aut magn̄ifi
cus apparatus cōuiuioꝝ et sūptuosa lar
gicō· Num ab opulencia paritura mox
egestatē· Hec catilinā patrie sue īpegit·
Deniqꝫ ipā p̄ncipatus et dominādi cupi
do vn̄ nisi ex nimijs opibꝫ vēit· Atq̄ hec
cesarē atqꝫ pōpeiū furialibꝫ in exiciū rei
publice facibꝫ armauit Hos igit̄ ꝑpli ro
mani oēs domesticos motus· seꝑatos ab
extn̄is iustisqꝫ bellis ex ordīe ꝓseq̄mur
¶ Liber quartus incipit·

Edicionū omniū causas tribu
nicia potestas excitauit q̄ specie
quidē plebis tuende cuiꝰ in aux
iliū cōparata est· re autē dominacōnē si
bi acquirēs· studiū populi ac fauorem a
grarijs· frumētarijs· iudiciarijs legibꝫ
aucupabat̄· Inerat omnibus species eq̄
tatis· Quid tam iustum em̄ q̄m recipere
plebem ius suū a patribus· ne populus
genciū victor· orbisqꝫ possessor extorris
aris ac focis ageret· Quid tam equū ꝙ
inopē populū viuere ex erario suo· Quid
ad ius libertatis equāde magis efficax·
q̄m vt senatu regente prouincias· ordīs
equestris autoritas saltem iudiciorum
regno niteretur· Sed hec ipā in pernici
em redibāt· et misera respublica in exici
um suū merces erat· Nā et a senatu in
equitē trāslata iudicōꝝ ꝑtās· vectigalia
id est impij patrimonium supprimebat·
empcō frumēti ipōs reipublice neruos
exhauriebat erarium· Reduci plebs in a
gros non poterat sine possidēncium euer
sione· qui ipsi pars populi erant· et tam̄
relictas sibi a maioribus sedes etate q̄si
iure hereditario possidebant·

Primam certaminum facem grac
cus accendit· genere· forma· elo
quencia facile p̄nceps· Sed hic siue mā
ciniane dedicionis quia sponsor federis
fuerat contagium timens· et inde popula
ris· siue equo et bono ductus· quia depul
sam agris suis plebem miseratus est· ne
populus gencium victor· orbisqꝫ posses
sor· laribus ac focis suis exularet· qua
cumqꝫ mente rem ausus ingentē· Post
ꝙ rogacionis dies aderat· ingenti sti
patus agmine rostra conscendit· nec dee
rat obuia manu tota inde nobilitas· et
tribūi in ꝑtibꝫ· Sed vbi intercedētē legibꝫ
suis gaiū octauiū videt graccus· contra
fas collegij ius potestatis iniecta manu
depulit rostris· adeoqꝫ p̄senti metu mor
tis exterruit· vt abdicare se magistratu
cogeret̄· Hic triūuiratꝰ creatus diuidē
dis agris cum ad perpetranda cepta· di
e comiciorum prorogari sibi vellet imperi
um· obuia nobilium manu eorumqꝫ
quos agris mouerat cedes a foro cepit·

Inde cū in capitoliū ꝓfugiſſet·plebemqȝ
ad defenſionē ſalutis ſue·caput manu tā
gens hortaret̃ ꝑbuit ſpeciē·regnū ſibi
et diadema poſcentis·Atqȝ ita duce ſcipi
one naſica cōcitato in arma populo qua
ſi iure opp̄ſſus eſt· III

Statim et mortis et legum fratris
ſui vindex non minore impetu in
caluit gracc̄us·qui cū pari tumultu atqȝ
terrore plebem in auitos agros accerſi
ret·et recentem attali hereditatē in ali
menta populo polliceret̃·iamqȝ nimi9 et
potens altero tribunatu fretus·comitū·
manu fatale familie ſue capitoliū inua
ſit·Inde ꝓximorū cede depulſus cū ſe ī auē
tinū recepiſſꝫ·Inde qȝ obuia ſenat9 manu
ab opimio cōſule opp̄ſſus ē·Inſultatū qȝ
mortis reliquijs·et illd ſacroſcm̄ caput
tribūi plebis paſſoibȝ auo pēſatū ē· IIII

Nichilomin9 apulei9 ſaturni9 grac
canas aſſerē leges nō deſtitit·Tā
tū aimoꝝ viro mari9 dabat·q̄ nobilita
ti ſp īmi9 cōſulatu ſuo ꝑterea cōfiſus·
occiſo palam comicijs annio competitore
tribunat9·ſurrogaē conat9 ē ī locū ei9 ga
iū graccū·hominē ſine tribu·ſine noīe·ſꝫ
ſubito titulo in familiam ipē ſe adopta
bat·cū tot tātiſqȝ ludibrijs exultaret
impune rogādis graccoꝝ legibȝ ita ve
hement̃ īcubuit vt ſenatū qȝ cogeret in
verba iurare·cū abnuētibȝ aqua et igni
interdictuꝝ ſe minaret̃·Vn9 tn̄ extitit qui
mallet exiliū·Igit̃ p9 metelli fugā·om
ni nobilitate pulſa·cū iā terciū ānū do
minaret̃·eo veſanie ꝓgreſſus ē·vt cōſu
laria quoqȝ comicia noua cede turbaret·
Quippe vt ſatellitem furoris ſui clauciā
cōſulē faceret·gaiū memiū cōpetitorē in
terfici iuſſit·et in eo tumultu regē ex ſa
tellitibȝ ſe appellatū letus accepit·Tum
vero iā cōſpiracōe ſenatus ipo qȝ iā ma
rio cōſule qui tueri nō poterat·aduerſo di
recte in foro acies·expulſus inde capito
liū īuaſit·Sȝ cū abruptis fiſtulis obſide
ret̃·ſenatuiqȝ p legatos penitēcie fidē face
ret·ab arce digreſſus cū ducibus factio
nis in curiā aggreſſus ē·Ibi cū facta ir
rupcōne populus fuſtibus ſaxoqȝ coop
tū in ipa quoqȝ morte lacerauit· IIIII V

Poſtremo liuius druſus·nō tribu
natus modo viribus ſed ipius eciā
ſenatus autoritate tociuſqȝ italie cōſen
ſu eaſdē leges aſſerere conatus·dum ali
ud captat ex alio·tantū conflauit incen
diū vt ne prima illa flāma poſſet ſuſtine
ri·et ſubita morte correptus hēditariū
in poſtēos ſuos bellū ꝓpagaēt·Iudicia
ria lege gaij gracci diuiſerāt ppl̄i rōni et
bicipitē ex vna fecerāt ciuitatē·Eqītes rō
ni tāta ptāte ſubnixi·vt q̄ fata fortūas
qȝ principū haberēt i mānu·interceptis vecti
galibȝ peculabāt̃ ſuo iurē reipublice Se
nat9·exilio metelli·dāpnacōe rutilij de
bilitat9·oē dec9 maieſtatis amiſerat·in
hoc ſtatu rerū·paēs opibȝ·animis·dig
nitate·vnde et nata liuio druſo emulacō
Acceſſerat equitē ſeruilius cepio ſena
tum leui9 druſus aſſerere·ſigna et aq̄
le et vexilla aderant·Ceterum ſic in vrbe
vna quaſi in binis caſtris diſſidebat̃ Pri
or cepio in ſenatū impetu facto reos am
bitus ſcaurum et philippū principes nobi
litatis abegit·Hijs motibus vt reſiſte
ret druſus plebem ad ſe graccanis legi
bȝ eiſdē ſocios ad plebem ſpe ciuitatis e
rexit·Extat vox ipius nichil ſe ad lar
gicōnē vlli reliquiſſe·niſi ſi quis aut ce
nū diuidē vellȝ aut celū·Adeat ꝓmulgā
di dies cū ſubito tāta vis hoīnū vndiqȝ
apparuit·vt hoſtiū aduētu obſeſſa ciui
tas videretur·Auſus tamen obrogare
de legibus conſul philippus·Sed appre
henſum faucibus viator non ante dimi
ſit q̄ ſanguis ī ora et oculos redūdaret
Sic per vim late iuſſeqȝ leges·Sed ꝑcī
um rogacionis ſtatim ſocij flagitaē·cū
interim druſum imparem egrumqȝ rex
temere motarum matura vt in tali diſ
crimine mors abſtulit·Nec ideo min9 ſo
cij promiſſa druſia populo romano re
poſcere armis deſierunt· VI

SOciale bellũ vocat̃ licꝫ · vt extenueꝰ
inuidiã · si verũ tñ volumꝰ · illð ciuile
bellũ fuit Quippe cũ ꝓplõ rõno etruscos
latios sabinosqꝫ miscueit · et vnũ ex oibꝫ
sãgnẽ ducat · corpus fecit e mbris · et ex
oibus vnus ẽ · Nec minore flagicio socij
intra ytaliã ꝙ̃ ciues intra vrbem rebel
labant · Itaqꝫ cum tusci ciuitates quas
viribus auxerant · socij iustissime postu
larent · ad quam spem eos cupidine do
minacionis drusus erexerat · Postꝙ̃ ille
domestico scelere oppressus ẽ · eadem fax
que illũ cremauit socios in arma et op
pugnacionem vrbis accendit · Quid em̃
hac clade tristius · quid calamitosius · cũ
omne laciũ atqꝫ picenũ · etruria ois atꝫ
campania · postremo ytalia contra ma
trẽ ac parentẽ suã vrbẽ cõsurgeret̃ · Cũ
omne robur fortissimoꝝ fidelissimorũqꝫ
sociorũ sub suis quisqꝫ signis haberent
municipalia illa prodigia · Poppedius
marsos ⁊ latios · affrãniꝰ vmbros · to
tus seãtus ⁊ cõsules sarranũ · lucaniãqꝫ
thelesinꝰ · cũ regũ ⁊ gencium arbiter po
pulũ ipm̃ se regere nõ possꝫ · vt victrix a
sie europeqꝫ a corfinio roma peteret̃ · Pri
mũ fuit belli in albano monte cõsiliũ · vt
festo die latinoꝝ iuliꝰ cesar ⁊ marcius
philippus cõsules inter sacra et aras in
molarẽt̃ Postꝙ̃ id nefas ꝓdicioẽ discus
sum ẽ · asculo furor ois erupit · In ipã q
dem ludoꝝ frequẽcia trucidatis qui tum
aderãt ab vrbe legatis · hoc fuit impij bel
li sacramẽtum · Inde iam passim ab oĩ ꝑ
te italie · duce et autore belli discursante
poppedio · diuersa ꝑ populos et vrbes sig
na ceciñẽ · Nec hanibalis nec pirrhi tan
ta fuit vastacio · Ecce ocricolũ · ecce gru
mentũ · ecce fesule · ecce carseoli · edibus
ferro · ⁊ igne vastantur · Fuse rutilij copi
e · fuse cepionis · Nam ipse iulius cesar
exercitu amisso cum in vrbem cruentus
referretur miserabili funere mediã eciã
vrbem ꝑuiam fecit · Sed magna populi
romani fortuna · et semper in malis ma
ior totis de suo viribus insurrexit · ag
gressiqꝫ singuli populos · cato discutit e
truscos · gauinius marsos · carbo luca
nos · silla sammites · Strabo vero põpeiꝰ
oia flãmis ferroqꝫ ꝓplãtꝰ nõ ꝓus finẽ ce
diũ fecit ꝙ̃ asculi euersioẽ · maibꝫ tot exercitu
ũ · cõsulũ · direptaꝝqꝫ · vrbiũ dijs litaret̃
Tamqꝫ et si cũ socijs · nefas · cũ libe vii
ris tamẽ et ingenuis dimicatum
ẽ · Quis equo animo ferat in principe gẽ
cium ꝓplõ bella seruorũ · primum seruile
bellũ int̃ inicia vrbis herdonio duce sabi
no · in ipa vrbe tẽptatũ ẽ cũ occupata tri
bunicijs sedicoĩbꝫ ciuitate capitoliũ ob
sessũ ẽ · ⁊ a cõsule captũ · Sꝫ hic tumul
tus magis fuit ꝙ̃ bellũ · Mox ĩꝑio ꝑ diuẽ
sa terraꝝ occupato · qͥs credẽt siciliam
mlto cruenciꝰ seruili ꝙ̃ punico bello esse
vastatam · terra frugũ ferax ⁊ quodam
mõ suburbana ꝓuincia · late fundis ciui
um rõnoꝝ tenebat̃ · Hic ad cultum agri
frequẽcia ergastula cathenatiqꝫ culto
res materiã belli ꝓbuẽ · Syrus quidam
noĩe eunus · magnitudo cladium facit vt
meminerimꝰ · fanatico furore simulato
dũ sirie dee comas iactat · ad libertatẽ ⁊
arma suos qͥ numĩ ĩꝑio cõcitaĩt · Idqꝫ
vt diuinitꝰ fieri ꝓbaret̃ · ĩ ore abdita nu
ce quã sulphure ⁊ igne stipauẽat leniẽ
inspirãs · flãmã int̃ verba fundebat · Hoc
miraculũ ꝓmũ duo milia ex obuijs · mox
iurẽ belli refractis ergastulis sexagita ã
pliꝰ miliũ fecit exercitũ · regijs ne qͥd malis
deessꝫ decoratꝰ ĩsignibus · castella · vicos ·
oppida · miserabili direpcõe vastaĩt · Qn̄
illð qꝫ vltĩm belli dedecꝰ · capta sũt castra
ꝑtoꝝ · nec noĩaẽ ipos pudebit · castra maĩ
lij lẽtuli piscĩs hipsei · Itaqꝫ qͥ ꝑ fugitiuaĩ
os dẽthi debuissẽt · ꝑtorios duces ꝓfugos
ꝑlio ipi seqͥbãt̃ · Tãdẽ ꝑpña ĩꝑatoẽ sup
pliciũ de eis sũptũ ẽ · Hic eĩ victos ⁊ apð
ethnã nouissiẽ ol sessos cũ fame qͥ ꝑ pesti
lẽcia ꝯsũpsissꝫ rliqͥas latronũ ꝯpedibꝫ ·
catenis religaĩt · crucibusqꝫ ꝑuiuit · fuit
qꝫ de seruis ouacõe ꝯtẽtꝰ · ne digitatẽ tri
umphi seruili inscripcione violaret · Vix
dum respirauerat insula tñ statĩ serui

et a ĉtro redditur ad siliceṁ. Athenio pa
stor interfecto domino familiā ergastulo
liberatā sub signis ordiat. Ipe veste pur
purea argenteoqꝫ baculo et regium in
morem fronte redimita nō minorē q̄m
ille fanaticus prior cōflat exercitū. Acri
usqꝫ multo quasi illū vindicaret. vicos
oppida. castella diripiens in dn̄os in ser
uos infestius quasi in trāsfugas seuie
bat. Ab hoc quoqꝫ p̄toris exercitus cesi.
capta seruilij castra. capta lucculli. Sed
aquili9 perpēne vsus exēplo interclusū
hostem cōmeatibus ad extrema cōpulit
ↄminutasqꝫ copias armis. famē facile de
leuit. Dedissēt se ni suppliciōꝝ metui volū
tariā mortē ptulissēt. Ac nec de duce q̄dē
suppliciū exigi potuit. q̄uis i mā9 veneīt
Quippe dū circa ad dep̄hēdēdū eū m̄ltitudo
ↄtēdit. īt rixātiū mā9 p̄da lacerata est.

viii Enimuero seruiliū armorū dedecus
feras. Nam et ipi p fortunā in om
nia obnoxij. tamen quasi secūdū hoīnum
genus sūt. et in bona libertatis nostre
adoptāt̄. Bellum spartaco duce cōcitatū
quo noīe appellē nescio. Quippe cū serui
militauerīt. gladiatoēs impauerīt. illi i
fime sortis hoīes. hij pessimā auxē ludi
brio calamitatē. Spartacus crisus oe
nomaus effracto lētuli ludo cū triginta
aut ampli9 eiusdē fortune viris erupere
capua. seruisqꝫ ad auxiliū vocatis cum
statim decē ampli9 milia coissēt hoīnes
nō modo effugisse cōtenti. iam vindicarē
volebant. Prima velut ara viris mons
vesuuius placuit. Ibi cū obsiderēt̄ a clo
dio glabro p fauces caui montis vitine
is delapsi vinculis ad imas eius descēde
re radices. et exitu inuio nil tale opinan
tis ducis subito impetu castra rapuerūt.
Inde alia castra. Deinceps thorā totam
qꝫ puagant̄ cāpaniā. Nec villaꝝ atqꝫ vi
corū vastatiōe cōtēti. nolā atqꝫ nucerā
thurios atqꝫ metapōtū terribili strage
populāt̄. affluētibꝫ in diē copijs. cū iam
esset iustus exercitus e viminibꝫ. pecudū
qꝫ tegumentis in cōditos sibi clipeos a

ferro ergastuloꝝ recocto. gladios ac te
la fecerūt. Ac ne qd̄ decus iusto deesset ex
ercitui. domitis obuijs gregibꝫ paratur
equitatus captaqꝫ de pretoribꝫ insignia
et fasces ad ducē detulere. Nec abnuit il
le. sed de stip̄diario trache miles. de mili
te desertor inde latro. deīn in honore viri
um gladiator. qui defunctoꝝ quoqꝫ pre
lio ducū funera impatorijs celebrauit
exequijs. captiuosqꝫ circa rogum iussit
armis depugnare. q̄i plane expiaturus
oīe p̄teritū dedecus. si de gladiatore fuis
set munerator. Inde iam cōsulares quo
qꝫ aggressus. in apēnino. lētuli exercitū
pcedit. apd̄ mutinā gaij cassij castra de
leuit Quibꝫ elatus victorijs de inuadēda
vrbe romana qd̄ satis ē turpidini nrē de
liberauit. Tādē etiā totis impij viribus
cōtra mirmillionē cōsurgit. pudorēqꝫ ro
manū licini9 crassus asseruit. A quo pul
si fugatiqꝫ. pudet dicere hostes. in extre
ma italie refugerūt. Ibi circa brutiū an
gulū clusi cū fugā in siciliā pararēt. ne
qꝫ nauigia suppeterēt. ratesqꝫ ex crati
bꝫ et dolia cōnexa virgultis. in rapidissi
mo freto. frustra experirēt̄. Tandē erupti
one facta dignā viris obiere mortem. et
quod sub gladiatore duce oportuit sine
missiōe pugnatū ē. Spartac9 ipē i primo
agmie fortissiē dimicās q̄i ipator occisus ē

Hoc deerat vnū populi romani ma [illegible]
lis. vt iam ipē intra se parricida
le bellū domi stringeret. et in vrbe media
ac foro quasi arena ciues cū ciuibꝫ suis
gladiatorio moē ↄcurrerent. Equiore aīo
vtcūqꝫ ferrē. si plebi duces aut si nobi
les. malis saltē ducatū sceleri p̄buissēt.
Cūqꝫ vero pch facin9. q̄ viri. q̄ ipatores
decora et ornamēta seculi sui. mari9 et sil
la pessiō facinori suā etiā dignitatē p̄bue
rūt. tribꝫ vt sic dixerī sideribꝫ agitatū est.
Primo et leui modico tumultu magis q̄ bel
lo int̄ ipos armoꝝ duces subsistēte seui
cia Mox atroci9 et cruēti9 p tota9 viscēa
senat9 grassāte victoia Vltīm nō ciuicā mō
sꝫ hostilem quoqꝫ rabiem supgressum ē.

tū armoꝝ furor tocius ytalie viribꝫ inte
reṫ·eousqꝫ odijs seuiētibꝫ donec deessent
qui occiderenṫ·Jniciū et causa belli inex
plebilis honoꝝ marij fames·dū decretā
sille ꝓuinciā sulpicia lege sollicitat·sed
impaciens iniurie statim silla legionem
circūmegit·dilatoqꝫ mitridate esquilia
collinaqꝫ porta geminū infudit vrbi ag
men·Vnde cū consulto sulpicius et albi
nouanus obiecissēt cāteruas sudesqꝫ·et
saxa vndiqꝫ a menibꝫ ac tela iacerenṫ·
ipē quoqꝫ iaculatus incendio viam fecit
arcēqꝫ capitolij q̄ penos quoqꝫ gallos e
ciam senonas euaserat·quasi captiuam
victor insedit·Tunc ex consulto senatus
aduersarijs hostibus iudicatis in pre
sentē tribunū aliosqꝫ diuerse factionis
iure seuitū est·Mariū seruilis fuga ex
emit·ymmo fortuna alteri bello reserua
uit·Cornelio cinna gneo octauio cōsuli
bus male obrutū resurrexit incendium
Et quidē ab ipoꝝ discordia cum de reuo
cādis quos senatus hostes iudicauerat
ad populū referreṫ·cūcta quidē gladijs
cōcioē·ꝫ vincētibꝫ quibꝫ pax et quies ꝓ
cior·ꝓfugus patria sua cīna cōfugit ad
ptes·Redit ab africa mari9 clade maior
Siquidē carcer·catene·fuga·exiliū ho
norificauerāt dignitatē·Jtaqꝫ ad nomē
tāti viri late cōcurriṫ·seruicia proch ne
fas et ergastula armāṫ·et facile inueit
exercitū miser impator·Jtaqꝫ vi patriā
reposcens vnde vi fuerat expulsus·pote
rat videri iure agere nisi causam suam
seuicia corrūpet·Sed cū dijs hoibusqꝫ
infestus rediret·statim primo impetu cli
ens et alumpna vrbis hostia·nefanda
strage diripiṫ·Mox in vrbē quadruplici
agmine intraṫ·diuisere copias cīna·ma
rius·carbo·sertori9·Hic postq̄ manus
ois octauij ianiculo depulsa ē·statim ad
pricipū cedē signo dato·aliquāto seuius
q̄m aut in punica aut in cimbrica vrbe
seuitur·Octauij consulis caput pro ro
stris exponitur·Antonij consularis in
marij ipsius mensis·Cesi a fimbria in

penatibus domorum suarum trucidanṫ·
Crassi pr̄ et fili9 i mutuo alter alterius
aspectu·Bebiū atqꝫ numitoriū p mediū
foꝝ vnci traxere carnificū Catull9 se ig
nis haustu ludibrio hostiū exemit·Meru
la flamēdialis in capitolio iouis ipius
oculos venaꝝ cruore respersit·Ancari9
ipo vidēte mario cōfossus est·q fatalē il
lā scꝫ manū nō porrexerat salutāti·Hec
tot seātus funera intra Kalēdas et id9
ianuarij mēsis septia illa marij purpu
ra dedit·Quid futurū fuit si annū cōsula
ris implesset·Scipione et norbāo quinto
cōsulibꝫ·terci9 ille turbo ciuilis insanie
toto furore detonuit·Quippe cū hīc octo
legiones inde quingēte cohortes starēt
in armis·et inde ab asia cū victore exerci
tu silla properaret·Et sane cū tā ferus
in sillanos marius fuisset·q̄nta seuicia
op9 ērat vt silla de maio vīdicaēt Primū
apd capuā sub amne vultno signa con
currūt·et stati norbani fusus exercitus
stati omēs scipionis copie ostentata spe
pacis oppresse·Tū mari9 iuuenis et car
bo cōsules quasi d sperata victoria ne in
vlti perirēt saguinē senatus sibi parēta
bāt·obsessaqꝫ curia sic de senatu quasi de
carcere qui iugularēṫ educti quid fune
rū in foro·in circo·in patentibus tēplis·
Nā quint9 muci9 sceuola pontifex vesta
les āplexus aras·tātū nō eodē igne sepe
litur·Lamponi9 atqꝫ telesinus samnitū
duces atrocius pirrho et hanibale cam
paniam etruriamqꝫ populantur et sub
specie parcium se vindicant·Apud sacri
portū collinamqꝫ portam debellate oms
hostiū copie·Jbi mari9·hic telesin9 op
pressi·Nec idē tamē cediū qui bello finis
fuit·Stricti em̄ et in pace gladij Cum
animadūsūqꝫ in eos qui se sponte dedide
rant·et minus ē q apud sacriportū et a
pud collinā·ꝯō ampli9 milia silla conci
dit·Bellum erat·Quatuor milia dedito
rum inermium ciuium in villa publica
interficii iussit·Jsti tot in pace non plu
res sūt·Quis āt illos ꝑt ꝯputarē quos i

vrbe passim q̃squis voluit occidit donec
admonēte furfiuio viuere aliquos debe
re· vt essent quibus imperarēt· ꝓposita
est illa ingēs tabula et ex ip̄o equestris
ordinis florere ac senatus duomilia ele
cti qui mori iuberent̃· Noui generis edi
ctū piget post hec referre· ludibrio habi
ta fata carbonis· fata sorani· p̄torios at
q3 venuleios· Bebium sine ferro ritu fera
rū inter manus lanianatū· Marium du
cis ip̄ius fratrē apud catulli sepulchrū
oculis manibus cruribusq3 defossis ser
uatis aliquādiu· vt per singula morerē
tur mēbra positis singulorꝫ hoīm fere pe
nis· municipia italie splēdidissiā sub ha
sta venerūt· Spoletū interamniū florē
tia Nā sulmone vetus oppidū· sociū atq3
amicū· O facinus indignū· nondū expug
natū· vt obsides iure belli et modo morte
dāpnati duci iuberent̃· sed dāpnatā ciuita
tem iussit silla deleri· v

Bellum sertorianū quid aliud q̃m
sillane proscripcōnis hereditas fu
it· Hostile potiꝰ an seruile dixerī nescio
Quippe qd̄ lusitani celtiberiq3 romāo ges
serūt duce· exul et ꝓfugus feralis illius
tabule vir· sūme quidē ac calamitose vir
tutis malis suis maria terrasq3 ꝑmis
cuit· et iam africe iā balearibus insulis
fortunā expertus· mi[s]susq3 in occeanum
fortunatasq3 insulas penetrauit· Tādē
hispaniā armauit· Viro cū viris facile
cōueīt· Nec alias magis apparuit hispa
ni militis vigor q̃ romano duce· q̄q̄ il
le nō cōtentus hispania· ad mitridatem
quoq3 ponticosq3 respexit· regēq3 classe
iuuit· Et quid futurū fuit· Satis tanto
hosti vno impatore resistē res romana
nō potuit· Additus metello gneus pom
peiꝰ· Hij copias viri diu et ancipiti sem
ꝑ acie attriuere· Nec tñ ꝑus bello q̃ suo
rū scelere et insidijs extīctus ē· Copias
eius ꝓpe tota hispaīa ꝑsecuti diu et āci
piti semꝑ acie domauerūt· Prima ꝑ lega
tos hita certamīa cū hic domicꝰ a horꝰ
inde hirculei ꝓluderēt· mox hijs apud se
gouiā· illis apud anā flumē oppressis·
ip̄i duces cominꝰ expti iuicē apd lauro
nē atq3 sucronē equē clades· tū illis ad
ꝑplācōez agrorꝫ· hijs ad vrbiū excidia cō
uersis· misera inter oēs rōnos duces hi
spania discordie penās dabat· donec op
p̄sso domestica fraude sertorio· victo dedi
toq3 ꝑpēna· ip̄e quoq3 in rōnā fidē vene
re vrbes· osca· termestudia· valēcia· aux
uma· et īfame michil non expta calagur
ris· Hic recepta ī pacē hispaīa victoēs
duces externū id magis q̃ ciuile bellum
videri voluerunt vt triumpharēt· vi

Marco lepido et quinto catullo con
sulibus ciuile bellū pene citiꝰ opp̄s
sum ē q̃ inciperet· Sed quātum lateq3
fax illiꝰ motus ab ip̄o sille rogo exarsit
Cupidus namq3 rerū nouarū ꝑ insolen
ciā lepidus· acta tanti viri rescindere pa
rabat· Nec immerito· si tñ posset sine mag
na clade reipublice· Nā cū iurē belli silla
dictator ꝓscrip̄sisset inimicos q̄ superant·
reuocāte lepido· quid aliud q̃ ad bellum
vocabāt̃· Cūq3 dampnatorꝫ ciuiū bona
addicēte silla q̄uis male capta· iure ta
mē repeticō eorum ꝓcul dubio labefacta
bat cōpositā ciuitatē· Expediebat ergo
quasi egre sauciaeq3 reipublice requiesce
re quomodocūq3 ne vulnera curacōe ip̄a re
scinderēt̃· Ergo cū turbidis cōcionibus
velut classico ciuitatē terruisset ꝓfectꝰ in
etruriam arma inde et exercitum vrbi
admouerat· Sed iā miluiū pōtē collēq3
ianiculū lutaciꝰ catulus· gneusq3 pom
peiꝰ sillane dominacōis duces atq3 sig
niferi alio exercitu insederant· A quibus
primo statim īpetu retropulsus· hostis
q3 a senatu iudicatus· incruenta fuga e
truriā inde sardiniā recessit· Ibiq3 mor
bo et penitēcia īterijt· Victoēs· qd̄ nō te
mē alias ī ciuilib3 bellis pace ꝯtēti fuerēt

Catilinā luxuria ꝑmū tū hic cōflata vii
Regestas rei familiaris· sil occasio q
in extremis mūdi finib3 arma rōna pe
grinabant̃ in nefaria cōsilia opprimende
patrie sue compulere· senatū confodere·

cōsules trucidare·distrūgere incēdijs vr
bē·diripē erariū·totā deniqꝫ rēpublicam
funditꝰ tollē·et q̊cq̊d nec hanibal vidēt̃
optasse·q̊bꝫ o nefas socijs aggressus ē
ipē patriciꝰ·Sꝫ hoc miꝰ ē·Curij porcij
sille cetegi antonij vargūtei atqꝫ lōgini
q̄ familie·q̄ senatꝰ insignia·lētulus q̊ꝫ
tū maxie pretor hos oēs īmanissimi faci
noris satellites hūit·additū ē pignꝰ cō
iuracōis·sanguis hūanus·quē circūla
tū pateris bibere·sūmū nephas nisi am
pliꝰ esset·ꝓpē qd biberūt·Actum erat de
pulcherrīo ipio nisi illa cōiuracō in cice
ronē et antoniū ꝯsules icidissꝫ·Quoꝝ al
ter industria rē patefecit·alt̃ manu oppꝯ
sit·Tanti sceleris inditiū p fuluiā emer
sit·vilissimū scortū·ſꝫ ī patricijs inocēs·
Tū ꝯsul habito seātu in p̄ntē parricidā·
in p̄ntē reū cicero perauit·Sꝫ nō āpli
us pfectū q̄ vt hostis euadēt·seqꝫ palā
ꝓfesso incēdiū suū restictuꝝ ruina mina
ret̃·Et ille quidē ad p̄paratū a mallio in
etruria exercitū ꝓficiscēt̃·signa illaturꝰ
vrbi·lētulꝰ destinatū failie sue sibillīs
v̄rsibꝫ regnū sibi vaticinās·ad p̄stitutū
a catilina diē·vrbe tota·viros·faces·te
la·disponit·Nec ciuili ꝯspiracōe cōtētus
legatis allobrogū q̊ tū forte aderāt ī ar
ma solliciatatis·isset vltra alpes furor n̄i
altera ꝓdicōe vulturcij p̄toris lrē tene
rēt̃ Statī ciceronis ipio iniecta ē barba
ris māꝰ·palā p̄tor ī senatu cōuincit̃·De
supplicō agētibꝫ pcēdū digtati cesar·ca
tho aīadūtēdū ꝓ scelē cēsebat·Quā sen
tēciā secutis oībꝫ ī carcē parricide strāgu
lāt̃·Qm̄uis pte ꝯiuracōis oppssa tn̄ ab ī
cepto catilina nō destitit·ſꝫ infestis ab e
truria signis patriā petēs·obuia antho
nij excitu opp̄mit̃·Qm̄ atrociter dimica
tū sit exitus docuit·Nēo hostiū bello sup
fuit·quē q̊s in pugnādo cepat locū·cū a
missa aīa corpe tegebat·Catilina lōge
a suis int̃ hostiū cadauēa reptus ē·pul
cherrīa morte si ꝓ patria sic cōcidisset·LVII
IAm pene toto orbe pacato maius
erat impiū romanū q̄ vt vllis ex
ternis viribꝫ opp̄mi possꝫ·Itaqꝫ inuidēs
fortuna pn̄cipi gēciū p̄plō·ip̄m illū in ex
ciū suū armauit·Ac mariana quidē sil
lanaqꝫ rabies intra vrbem se p̄cluserat
quasi expiret̃·Sillana tēpestas lacius·
intra ytaliam tn̄ detonuerat·Cesaris fu
ror atqꝫ pōpei·vrbē·ytaliā·gētes·natio
nes·totū deniqꝫ q̄ patebat ipiū q̊dā q̄si
diluuio et iflāmacōe corripuit·adeo·vt
nō recte tātū ciuile dicat̃·ac nec sociale
q̊dē ſꝫ nec externū·ſꝫ porciꝰ cōe q̊ddā ex oī
bꝫ et plus q̄ bellū·Quippe si duces eius
inspiciās·totus seātꝰ in ptibꝫ·si exerci
tus·hic vndecim legiones·inde xviij·flos
oīs et robur italici sanḡnis·Hi auxilia
socioꝝ·hic gallia germaniqꝫ delectꝰ·īde
deiotarus·ariobarzanes·tarchon·dimo
tus·cornitꝰ·oīs tracie capadocieqꝫ·cilicī
e macedonie·grecie·etholie·totiusqꝫ ro
bur orīētis·Hi morā belli·q̄tuor āni·et
ꝓ clade reꝝ breue tps·Hi locū et spaciū
vbi ꝯmissū ē·Intra italiā·inde se ī galliā
hispaniāqꝫ deflexit·reūsūqꝫ ab occasu
totīs viribꝫ in epiro thessaliaqꝫ cōsedit·
Hic ī egiptū subito trāsiliuit·Īn respex
it asiā·africe icubuit·postremo in hispa
niā regirauit·et ibi aliquāto defecit·Sꝫ
nō odia ptiū cū bello finita·Non em̄ pri
us quieuerūt q̄ in vrbe ipa medio sena
tu eoꝝ qui victi erāt odia·victoīs sese ce
de satiarēt·Causa tāte ncāitatis eadem
oīm nimia felicitas·Siquidē quincio me
tello et lucio afranio consulibꝫ cū roma
na maiestas toto orbe polleret·recētas
qꝫ victorias·pōticos et armenios trium
phos ī pōpeiaīs theatrs rō cātarēt nimia
pōpei potēcia apud ociosos vt solꝫ ciues
mouit iuidiā·Metellꝰ ob īminutū crete
triūphū·cato adūsus potētes sp obliqꝰ
detrectaē pōpeiū·actisqꝫ eiꝰ obstrepere·
hūc dolor trāsūsū egit ꝛ ad p̄sidia digta
ti parāda īpulit·Forte tūc crassus gnē·
diuicijs digtate florebat·vellꝫ tn̄ auctio
res opes Gaius cesar eloquēcia ꝛ spū ꝛ
iā ꝯsulatu alleuabat̃ Pōpeius tn̄ sup v
trūqꝫ emiēbat Sic igit̃ cesaē digtatem

cōpate·crasso augē·pōpeio retinē cupiē
tibꝫ·oībusqꝫ pariter potēcie cupidis·de in
uadēda republica facile cōueīt·Ergo cū
mutuis viribꝫ in suū quisqꝫ decus niterē
tur·galliā cesar iuadit·crassus asiam·
pōpeius hispaniā·tres maximos exercit9
Et iā sic orbis impiū societate triū pricī
pū occupatᷣ·Decē annos traxit ista dñā
cō·Exinde q̄m mutuo metu tenebātᷣ·crassi
morte apd parthos·et morte iulie cesa
ris filie·q̄ nupta pōpeio gñi soceriqꝫ ꝯcor
diā m̄rionij fedē tenebat statī emulacō erū
pit·Iā pōpeio suspcē cesaris opes·et cesa
ri pōpeiana dig̃tas ꝗuis·Nec hic ferebat
parē·nec ille supiorē nephas·sic de pricī
patu laborabāt tāq̄ duos tāti ipij fortūa
nō caperet Ergo lētulo marcelloqꝫ ꝯ su
libus rupta pma cōiuracōis fide·de suc
cessione cesaris senatus·idē pōpeius agi
tabat·Nec ille abnuebat si racio sui ꝓxi
mis comicijs haberetᷣ·Cōsulatus absen
ti quē decē tribꝫ fauēte pōpeio nup decre
uerāt·tū dissimulāte eodē negabatᷣ·Ve
niret et peteret maiorū more·Ille cōtra
flagitaᷣ decreta·ac nisi in fide pmanerēt
nō se remittᷣ exercitū·ergo vt ī hostē de
cernitᷣ·Hijs cesar agitatus statuit p̄mi
a armoꝝ armis defendē·Prima ciuilis
belli arena·italia fuit·cui9 arces leuibꝫ
p̄sidijs pōpei9 insederat·Sed oīa subito
cesaris impetu oppssa sūt·Prima arimi
no signa cecinerūt·Tū pulsus etruria·li
bo·vmbria therin9·domici9 corfinio·Et
pactū erat bellū sine sanguine si pōpeiū
brūdusij opprimē potuisset·Et ceperat·
Sed ille p obsessi claustra port9·noctur
na fuga euasit·Turpe dictu·modo prin
ceps patrū pacis belliqꝫ moderator p tri
umphatū a se mare·lacera et pene inermi
naue fugiebat·Nec pōpei9 ab italia q̄ se
nat9 ab vrbe fugatᷣ p̄or·Quā pene vacu
ā metu cesar igressus ꝯsulē se ipē facit·
Erariū q̄ꝫ scm̄ qd q tardi9 apiebāt tri
buni·iussit effrīgi·cēsūqꝫ et patrimonium
ppli rōni añ rapuit q̄ ipiū·Pulso fuga
toqꝫ pōpeio maluit p̄us ordinaᷣ ꝓuinci
as q̄ ipm seq̄·Siciliā et sardiniā ānōe
pignora p legatos hꝫ·Nil hostile erāt in
gallia·Pacē ipē fecerat·Sꝫ ad hispanie
ses pōpei exercitus trāseūti p eam duci por
tas claudē massilia ausa ē·Misera dum
cupit pacē belli metu in bellū icidit·Sed
q tutis muris erat·vici eā sibi iussit ab
senti·Grecula ciuitas nō p mollicia no
minis a vallū rūpe et icēdere machinas
ausa et cōgredi nauibꝫ·Sed brutus cui
mādatū erat bellū·victos terra mariqꝫ
pdomuit·Mox dedētibꝫ sese oīa ablata·
preter quā pociorē oībus habebāt liber
tatē·Anceps variūqꝫ et icruētū ī hispaī
a bellū cū legatis gnei pōpei·Petreio et
afranio q̄s hylerde castra hñtes apd sico
rī āmē obsidē et ab oppido intercludē agg̃
dit·Interī abūdacōe verni flumis cōmea
tibus prohibet·sic fame castra tentata
sunt·obsessorqꝫ ipē q̄ obsidebatᷣ Sꝫ vbi
pax flumis redijt·populacōibus et pug
na cāpos aperuit·Iteꝝ ferox instat·et ce
dētes ad celtiberiam cōsecutus aggere et
vallo ac p hoc siti ad dedicionē cōpulit·
Sic citerior hispania recepta ē·Nec vl
terior morā fecit·Quid em̄ vna post quī
qꝫ legiones·Itaqꝫ vltro cedēte ferrone·
gades·fretū·occeanus·oīa felicitatē ce
saris sequebātᷣ·Aliquid tñ adūsus ab
sentē ducē ausa fortuna ē circa illiricum
et africā·q̄ de industria ꝓspera eius ad
uersis radiarentᷣ·Quippe cū fauces adri
atici maris iussi occupauere dolobella et
anthonius·ille illirico·hic curictico lito
re castra posuissēt·iā maria late tenente
pōpeio·repēte legat9 ei9 octaui9·libo in
gētibꝫ copijs classicoꝝ circūuenit vtrūqꝫ
Dedicōnē fames extorsit ex ātonio·Mis
se q̄ꝫ a basilio ī auxiliū ei9 rates q̄les in
opia nauiū fecerat noua pōpeianoꝝ arte
cilicū actis sub marᷣ funibꝫ q̄ p īdagiēꝫ
capte Duas tñ esti9 explicuit·Vna q̄ opi
terginos ferebat in vadis hesit·memo
randūqꝫ posteris exitum dedit·Quippe
vix mille iuuenū man9 circūfusi vndiqꝫ
exercitus p totum diem tela sustinuit·

et cū exitū virtus non haberet·tamē ne
in dedicōnē veniret·hortāte tribuno vul
teio mutuis ictibꝫ in se cōcurrit·In afri
ca quoqꝫ par et virtus et calamitas cu
rionis fuit·qui ad recipiēdā ꝓuinciam
missus·pulso fugatoqꝫ varro iam sup
bus subitū iube regis aduētū·equitatū
qꝫ maurorū sustinere non potuit·Pate
bat victo fuga·sed pudor suasit vt amis
sum sua temeritate exercitū morte seque
ret̄·Sed iam debitū par fortuna flagitā
te sedē bello·pōpeius epyrū elegerat·Nec
cesar morat̄·Quippe ordinatis tergo oī
bus q̄uis hyems media ꝓhiberet·tēpe
state ad bellū nauigauit·Positisqꝫ ad
oricū castris cū pars exercitus ob ino
piam nauiū cū anthonio relicta brūdu
sio·morā faceret adeo impatiēs erat·vt
ad accersiendos eos·ardente ventis ma
ri·nocte cōcubia speculatorio nauigio·so
lus ire tēptauerit·Extat ad trepidū tā
to discrimine gubernatorem vox ipius
Quid times·Cesarē vehis·Contractis
in vnū vndiqꝫ copijs·positisqꝫ cominus
castris·diuersa erāt ducū cōsilia·Cesar
ꝓ natura ferox et conficiēde rei cupidus
ostentare aciē·ꝓuocare·lacessere·nunc
obsidione castroꝝ·que sedecī miliū vallo
obduxerat·sed quid hijs obessꝫ obsidio
qui patente mari oībus copijs abunda
rent·Nunc expugnacōe dyrrachij irrita
Quippe quā vel situs inexpugnabilē fa
ceret·Ad hoc assiduis in erupcōnē ho
stiū ꝑlijs·quo tpe egregia virtus sceue
le cēturionis emicuit·cuius in scuto cētū
atqꝫ quadraginta tela sederunt·Iā vero
dirupcōne vrbiū sociarū·cū oricū et gom
phos et alia castella thessalie vastaret·
pompeius aduˢsus hec nectere moras·
tergiuersari simul vt hostē interclusū
vndiqꝫ inopia cōmeatuū tereret·vtqꝫ
ardētissimi cōsenesceret impetus·Nec diu
cius ꝓfuit duci salutare cōsiliū·miles o
cium·socij morā·principes ambitū ducis
increpabant·Sic ꝑcipitātibꝫ fatis ꝑlio
sūpta ē thessalia·et philippicis cāpis v̄r

bis impij generis humani fata cōmissa
sūt·Nūq̄ vllo loco tantū viriū populi ro
maī tantū dignitatis fortuna vidit·tre
centa āplius milia hinc vel illinc preter
auxilia regū et senatus·Nūq̄ imminen
tis ruine manifestiora prodigia·fuga vi
ctimaꝝ·examina in signis·interdiu te
nebre·Dux ipē et nocturna imagine the
atri sui audiēs plausū in modū planct9
circūsonat·et mane cum pullo·nephas·
apud principia ꝯspectus ē Nūq̄ acrior ne
qꝫ alacrior exercit9 cesaris fuit·Inde clas
sica ꝑus·inde tela·annotatū quoqꝫ com
mittentis aciem·crastinij pilū·qui mox
adacto in os gladio·sic inter cadauera
repertus libidinē ac rabiem qua pugna
uerat·ipa nouitate vulneris preferebat
Sed nec minus admirabilior illius exi
tus belli·Quippe cū pōpeius adeo equitū
abundaret copia vt facile circūuentur9
sibi cesarē videret̄·circumuentus ipē est
Nam cū diu equo marte cōtenderent·ius
suqꝫ pompei fusus a cornu erupissꝫ equi
tatus·repēte hinc signo dato·germano
rū cohortes·tātū in effusos equites fece
re impetū·vt illi esse pedites·hij venire
in equis viderent̄·Hanc stragem fugiē
tis equitatus leuis armature ruina co
mitata ēst·Tūc terrore lacius dato·tur
bantibꝫ inuicē copijs reliqua strages·
quasi vna manu facta est·Nec vlla res
magis exicio fuit·q̄ ipa exercicus mag
nitudo·Multus in eo ꝑlio fuit cesar·me
diusqꝫ inter impatorē et militē·Voces
quoqꝫ obequitātis excepte·altera cruē
ta sed docta et ad victoriā efficax·miles
faciem feri·altera ad iactacionē cōpōsita
parce ciuibꝫ cū ipē sequeret̄·Felicē vtcū
qꝫ in malis pōpeiū si eadē ipm que exerci
tū eius fortuna traxisset·Superstes dig
tatis sue vixit vt cū maiore dedecore per
thessalica equo fugeret·vt vna nauicu
la lesbon applicaret̄·pulsus hedris in de
serto cilicie scopulo fugam in parthos·
africā vel egiptū agitaret·vt deniqꝫ in
pelusio litorē·imꝑio vilissimi r̄gis ꝯsilijs

ſpadonū et ne quid malis deſit· ſeptimij
deſertoris ſui gladio trucidatus ſub ocu
lis vxoris ſue liberorūqʒ moreretᷣ· Quis
non pactū eſſe cū pompeio crederet bellū·
Atquin acrius multo atqʒ vehemenci9
theſſalicī incendij cineres recaluerunt·
Et in egipto quidem aduerſus ceſarem
ſine partibus bellū· Quippe cū ptolome
us rex alexandrie ſūmū ciuilis belli ſce
lus pegiſſet · ſi dus amicicie cum ceſare
medio pompei capite ſanxiſſet· vlcionem
tanti viri manibus querēte fortuna· cau
ſa non defuit· Cleopatra regis ſoror af
fuſa ceſaris genibus partem regni repo
ſcebat· Aderat puelle forma· et que du
plicaretur ex illo ꝙ talis paſſa videbatᷣ
iniuriam· odiū ipſius regis qui pompei
cedē parcīū fato nō ceſari dederat· haud
dubie idem in ipm auſurus· ſi expediſſet
Quā vbi ceſar reſtitui iuſſit in regnum
ſtatim ab eiſdem percuſſoribʒ pompei obſeſ
ſus in regia q̄uis exigua manu ingen
tis exercitus molē mira virtute ſuſtinu
it· At primū edificioꝝ proximoꝝ atqʒ na
ualiū incendio infeſtoꝝ hoſtiū tela ſum
mouit· Mox in peni inſulā pharon ſubi
tus euaſit· Inde depulſus in maria mira
felicitate ad proximā claſſē enatauit· reli
cto quidem in fluctibʒ paludamēto· ſeu
fato ſeu cōſilio· vt illud ingruentibʒ ho
ſtiū telis ſaxiſqʒ peteretᷣ· Tum receptus
a claſſicis ſuis· vndiqʒ ſimul hoſtes ad
ortus· debellata pfida gentē· iuſta· gene
ri manibus dedit· Quippe et theodotus
magiſter autorqʒ toci9 belli· et ne virilia
quidē portēta· photinus atqʒ ganimedes
diuerſa p mare et terras fuga et morte
cōſūpti regis ipſius corpus obrutū limo
reptum ē in auree lorice honore· In aſia
quoqʒ nouus rerū motus a ponto· plane
q̄i de induſtria captāte fortuna· Hūc mi
tridatico regno exitū· vt a pōpeio pater
a ceſare fili9 vinceretᷣ· rex farnaces ma
gis diſcordie noſtre fiducia q̄m virtutis
ſue infeſto in capadociā agmine ruebat·
Sed hūc ceſar aggreſſus· vno· et vt ſic

dixerim non toto ꝑlio obtriuit· more ful
minis· quod vno eodēqʒ momento venit
percuſſit· abſceſſit· Nec vna de ſe pdicacio
ē ceſaris· ante victū hoſtem eſſe q̄ viſū·
Sic cū exteris· At in africa cū ciuibʒ mul
to atrocius q̄ in pharſalia· Huc reliqui
as pcium naufragaꝝ quidā furoris exi
tus expulerat· Nec reliquias diceres ſʒ
integrū bellū· ſparſe magis q̄ oppſſe vi
res erāt· Auxerat ſacramētū ipa clades
impatoris· nec degenerabat ducū ſucceſ
ſio· quippe ſatis ample ſonabāt in pom
peiani nois loco catho et ſcipio· Acceſſit
copijs mauritanie rex iuba· videlicet vt
lacius vinceret ceſar· Nichil ergo inter
pharſaliam et tapſon niſi ꝙ āplior· eo
qʒ acrior ceſarianoꝝ impetus fuit· indig
nantibʒ poſt pōpeiū creuiſſe bellū· Deni
qʒ ꝙ alias nūq̄ ante impiū ſua ſponte
ſigna cecinerunt· ſtrages a iuba cepit·
eius elephanti bellorū rudes et nup a ſil
ua conſternati ſubito clangore· ſtatim
et exercitus in fugā· et duces forcius q̄
vt effugerēt· nō in cōſpicua tamē morte
oīm· Jam ſcipio naue fugiebat· ſed aſſe
cutis eum hoſtibʒ gladiū p viſcera exe
git· et vbi eſſet quodam requirente· re
ſpondit hoc ipm· Bene ſe habet impator
Juba cū ſe recepiſſet in regiā magnifice
epulatus· poſtero die cū petreio fuge co
mite ſupqʒ menſas et pocula interficiendū
ſe ei prebuit· Ille et regi ſuffecit et ſibi
cum interim ſemeſi in medio cibi· et parē
talia fercula regio ſimul romanoqʒ ſan
guine madebant· Catho nō interfuit bel
lo· Poſitiſqʒ apud bagradā caſtris· vti
cam velut altera africe caſtra ſeruabat·
Sed accepta pciū clade nichil cunctatus
vt ſapiente dignū erat· mortem eciā le
tus acciuit· Nam poſtq̄ filiū a miteſqʒ
ab amplexu dimiſit· in nocte· lecto ad lu
cernā· platonis libro qui immortalita
tem anime docet· paululū quieuit· tū cir
ca primā vigiliā ſtricto gladio reuelatū
manu pectus ſemel iterūqʒ percuſſit· Auſi
poſt hoc virum medici violare fomentis

Ille passus dū ascenderent rescidit pla
gas. secutaqꝫ vis sanguinis. moribun
das man9 in ipo vulnere reliqt. Quasi
non esset vsq̄ dimicatū. sic arma rursus
et ptes. quantoqꝫ africā supra thessaliā
tanto africā supabat hispania. Pluri
mūqꝫ tū fauoris partibus dabat frat
nitas ducū. et pro vno duos stare pom
peios. Itaqꝫ nusq̄ atrocius. nec tam an
cipiti marte concursū ē. Primū in ipso
ostio occeani varus didiusqꝫ legati con
flixere. Sed acrius fuit cū ipo mari q̄m
inter se. nauibus bellū. Siquidē velut fu
rorē ciuiū castigaret occean9. vtramqꝫ
classem naufragio cecidit. Quinam ille
horror cū eodē tēpore. fluctus. ꝓcelle. viri
naues. armamēta confligerent. Adde si
tus ipius formidinē. vergencia in vnum
hinc hispanie īde mauritanie litora. ma
re et intestinū et extremū. imminētesqꝫ
herculis speculas. Cū oīa vndiqꝫ simul
ꝑlio et tēpestate sçuirēt. mox circa obsidi
ones vrbiū vtriqꝫ discursū ē Que misere
inter hos atqꝫ illos duces societatis ro
manas penas dabāt. Oīm postrema cer
taminū mūda. Hic nō ꝓ cetera felicitatis
sed anceps diu et triste ꝑliū vt plane vi
deretur. nescio quid deliberare fortuna.
sane et ipē ante aciem mestior. nō ex mo
re cesar. siue respectu fragilitatis huā
ne. siue nimiā ꝓsperorū suspectā habēs
cōtinuacōnē. vel eadē timēs postq̄m idem
esse ceperat quod pōpeius. Sed in ipo ꝑ
lio quod nemo vnq̄ meminerat cum diu
marte pari acies nil aliud q̄ occiderent
in medio ardore pugnāciū subito inter
vtrosqꝫ silēciū quasi cōuenisset. hic oīm
sensus erat. nouissime illud inusitatū ce
saris oculis nephas post xiv annos ꝓba
ta veteranorꝫ manus retrogradū cedit
q̄ et si nondū fugerat apparebat tamē
pudorē magis q̄ virtutē resistere. Itaqꝫ
ablegato equo similis furenti primā in
aciem procurrit. Ibi prēsare fugiētes con
firmare ꝑ totum deniqꝫ agmen oculis.
manibus. clamore volitare. Dicit̄ in illa

ꝑturbacōne et de extremis cogitasse sed
et ita manifesto vultu fuisse quasi occu
pare mortē manu vellet nisi q̄ cohortes
hostium quinqꝫ ꝑ trāsuersam aciē acte
quas labien9 ꝑiclitātibꝫ castris subsidi
o miserat. speciem fuge ꝑbuissent. Hoc
aut et ipē credidit aut dux callidus at
tribuit in occasionē. et q̄i fugientē inue
ctus simul et suorꝫ erexit animos et ho
stis ꝑculit. Nam hij dū se putant vince
re. fortius sequi. pompeiani dū fugē cre
dūt suos. fugere ceperūt. Quāta fuerit
hostium cedes. ira rabiesqꝫ victoribꝫ. sic
existimari potest. Hoc a ꝑlio ꝓfugi cum
se munda recepissēt. et cesar obsideri sta
tim victos imperaret ex cōgestis cadaue
ribus agger effectus est. que pilis iacu
lisqꝫ cōfixa int̄ se tenebant. Fedū eciam
inter barbaros. sed videlicet victoriam
desperantibus pompei liberis gneū ꝑlio
ꝓfugum. crure saucio deserta et auia pe
tentē. cesonius apud lauronē opidū con
secutus pugnantē ideo nondū desꝑabat.
interfecit. Sextū fortuna in celtiberiā in
terī abscondit. alijsqꝫ post cesarē bellis
reseruauit Cesar in patriā victor īuehi
tur. Primū de gallia triūphū transmise
rat. Rhenus et rodanus. et ex auro capti
uus occeanus. Alterū laurus egipcia.
Tūc in ferculis nilus arsiōe et ad simu
lacrū igniū ardens pharus. Tercius de
pharnace currus et ponto. Quartus iu
bam et mauros a bis subactā ostēdebat
hispania. Pharsalia et tharsos et mun
da nusq̄. Et quāto maiora erāt de qui
bus nō triūphabat. Hic aliqn̄ finis ar
mis fuit. pax incruēta ꝑsatumqꝫ clemē
cia bellū. nemo cesus impio ꝑter afrani
um satis ignouerat semel. et faustū sillā
dedicerat generū timere. filiamqꝫ pōpei
cū patruelibus ex silla. Hic posteris ca
uebat. Itaqꝫ nō ingratis ciuibus omēs
vnū in pricipē cōgesti honores. circa tem
pla imagines. in theatro disticta radijs
corona suggestus in curia. fastigiū in do
mo. mēsis in celo Adhuc pater ipē patr

perpetuusq3 dictator· Nouissime dubiū
an ipō volēte oblata ꝑ rostris ab anto
nio consule regni īsignia· Que oīa velut
infule in destinatā morti victimā cōgere
bāt· Quippe clemēciā principis viciāt īui
dia· grauisq3 erat libēs ipā bñficoꝝ po
tencia· nec diuicijs dilacō donata ē· Sed
brutus et cassius alijq3 patricij ꝯsensere
in cedem principis· Quāta vis fati· illa
nauerat late coniuracō· libellus eciam
datus cesari eodem die· nec ꝑlitare cētū
victimis potuerat· Venit in curiā tamen
expedicōnē parthicā meditans· Ibi in
curuli sedentē eū senatus inuasit· tribus
et viginti vulneribȝ ad terram datus est
Hic ille q̄ terrāꝝ orbē ciuili sanguiē iple
uerat· tādē ipē sanguiē suo curiā ipleuit
xiiii P Opulus romanus cesare a pōpeio
trucidatis redisse in statū pristine
libertatis videbaṫ· et redierat nisi aut pō
peius liberos aut cesar heredem reliquis
set· vel quod vtroq3 ꝑniciosius fuit· si nō
collega quondā· mox emulis cesariane
potencie fex et turbo sequētis seculi sup
fuisset antonius· Quippe dum sextus pa
terna repetit· trepidatū toto mari· Dū
octauius mortē p̄ris vlciscit· iterū fuit
mouēda thessalia· Dum antonius vari
us ingenio· aut successorē cesaris indig
natur octauiū· aut amore cleopatre de
sciscit in regē· Nā aliter saluus esse nō
potuit· nisi cōfugisset ad seruitutē· gratu
landū tamē in tanta ꝑturbacōne ē q ꝑo
tissimū ad octauiū cesarem augustum
summa rerum redijt· qui sapiencia sua
atq3 solercia ꝑculsum vndiq3 ac ꝑturba
tum ordinauit impij corpus· Quod ita
haud dubie· nunq̄ coire ac consentire po
tuisset nisi vnius presidis nutu quasi a
nima et mente regeretur· Marco anto
nio· publio dolobella consulibus imperiū
romanum iam ad cesares transferente
fortuna· varius et mltiplex ciuitatis mo
tus fuit· Quodq3 in annua celi conuersi
one fieri solet vt mota sydera tonent ac
suo flexu tēpestas significēt· sic in roma
ne dñacōnis id ē humani generis cōuer
sione penitus intremit Oiq3 genere discri
minū· ciuilibus terrestribȝ ac naualibȝ
bellis omne imperij corpus agitatum ē·
P Rima ciuilium motuū causa testa xiiii
mentum cesaris fuit· Cuius secun xv
dus heres antonius prelatum sibi octa
uium furens inexpiabile contra adoptio
nem acerrimi iuuenis susceperat bellum
Quippe cū intra xviij ānos tenerū et ob
noxiū a oportunū iniurie iuuenē videret
se plene ex ꝯmilicō cesaris dignitatis la
cerarē furtis hēditatē· ipm insectari pro
bris et cūctis artibȝ cū adopcōnē iulie gē
tis inhibere nō desineret· Deniq3 ad opp̄
mendū iuuenem palam arma moliri· et
iam parato exercitu in cisalpina gallia
resistentem motibus suis decimū brutū
obsidebat· Octauius cesar etate et iniu
ria fauorabilis et noīs maiestate qd̄ si
bi īduerat reuocatis ad arma veteranis
priuatus q̄s credēt· Cōsulē aggrediṫ·
obsidioē mutine liberat brutū· antoniū
exuit castris· Tū q̄de eciā manu pulcher
apparuit· Nā cruētus a saucius aquilā
a moriēte signifero traditā suis humeis
in castra referebat. xvi
H Iterū bellū cōncitauit agroꝝ diui
sio· quos cesar veteranis ī castris
ꝑactum milicie ꝑsoluebat· Semp alias
ātonij pessimū īgeniū fuluia gladio cin
cta virilis milicie vxor agitabat· Ergo
depulsos agris colonos incitādo iteꝝ in
arma ierat· Hic vero iā ꝑuatus· s3 toci9
senat9 suffragijs iudicatū hostē cesar
aggressus· intra ꝑusie muros redegit ꝯpu
litq3 ad extrema dedicōis turpi et nichil
non experta fame· xvii
D Vm solus esset grauis paci· grauis rei
publice ess3 ātoni9 q̄i ignis īcēdio
lepid9 accessit· Quid ꝯt̄ duos exercit9 ne
cesse fuit venīe in cruētissimi viri federis
societatē· Diuisa oīm vota incēdia· lepi
dū diuiciaꝝ cupidum· quarum spes ex
turbacione reipublice· antonium vlci
onis de eis qui se hostem iudicassent·

cesarē inultus pater. et manibꝫ eius graues cassius et brutus agitabant. In hoc velut fedus. pax int̄ tres duces cōponit̄ Apud cōfluētes int̄ ꝑusiā et bononiā iūgūt man⁹. et exercitus cōsalutāt. nullo bono more triūuiratus īuadit̄. oppssaqꝫ republica armis. redit sillana ꝓscripcō cui⁹ atrocitas nichil in se min⁹ hꝫ q̄ꝫ numerū 130 senatorū. Exitus fedi. truces miserabiles. toto terrarꝫ orbe fugiēcium Pro quibꝫ quis ꝓ dignitate rei ingemiscat. cū antoni⁹ luciū cesarē auūculum suū lepidus luciū paulū fratrē suū proscripserīt. Rome capita cesorū ꝓponere in rostris iā vsitatū erat. Verꝫ sic quoqꝫ ciuitas lacrimas tenere nō potuit cū recisū ciceronis caput in illis suis rostris videret̄. nec aliter ad vidēdū eū q̄ꝫ vt solebat ad audiēdū cōcurrēt. Hec scelera in antonij lepidiqꝫ tabulis. cesar ꝑcussoribus patris cōtētus fuit. Hijs quoqꝫ nisi multa fuisset ēciā iusta cedes hret̄.

xviii Brutus et cassius sic cesarem quasi tarquiniū regē depulisse regno videbant̄. sed libertatē quā maxime ēstituiam voluerūt. illo ip̄o parricidio ꝑdiderūt. Igit̄ cede ꝑfcā cū veteranos cesaris nec immerito timerēt. stati e curia in capitoliū cōfugerūt. Nec illis ad vlcōnem deerat anim⁹. sed ducē nō habebāt. Igit̄ cū appareret. que strages reipublice imineret. displicuit vlcio cū consulis abolicōne decreta. Ne tamē publici doloris oculos ferrēt. in ꝓuincias ab illo ip̄o quē occiderāt cesare datas. syriā et macedoniam cōcesserāt. Sic vindcā cesaris dilata pocius q̄ꝫ oppressa ē. Igitur ordinata magis vt poterat q̄ꝫ vt debebat in trium viros reipublice. relicto ad vrbis p̄sidium lepido. cesar cū antonio in cassium brutūqꝫ succingitur. Illi cōparatis ingētibus eandē illam que fatalis gneo pompeio fuit arenā insederant. Sed nec tum iminēcia cladis defiēiate sig̃ latuerēt nā et assuete cadauerꝫ. pabulo volucēs castra q̄si iā sua circūuolabāt. et ī aciē ꝓdeuntibꝫ obui⁹ ethiops nimis apte ferale signū fuit. Ip̄iqꝫ bruto per noctem cum illato lumine ex mora aliqua secum agitaret. atra quedam ymago se obtulit. et que esset interrogata. tuus inquit malus genius. Hoc dixit. et sub oculis mirantis euanuit. Pari in meliora presagio in cesaris castris omina. aues. victimeqꝫ promiserant. Sed nichil illo presencius. q̄ꝫ cesaris medicus sompnio admonitus ē. vt cesar castris excederet. quibus capi imminebat vt factum est. Acies namqꝫ cōmissa cum pari ardore aliq̄mdiu dimicatum foret. et q̄uis duces non essent p̄sentes cum alterū corporis egritudo illū metus et ignauia subduxissent. starent tamen ꝓ patribus inuicta fortuna et vltoris et qui vindicabatur. primum adeo anceps fuit et par vtrimqꝫ discrimē vt exitus prelij docuit. Castra cesaris hinc capta sunt. inde cassius. Sed quanto efficacior est fortuna q̄m virtus. Et q̄m verum est quod moriēs efflauit. non in re sed et in verbo tantū esse virtutem. Victoriam illi prelio error dedit. Cassius inclinato cornu suorum cum captis cesaris castris rapido impetu recipientes se equites videret. fugere arbitratus euadit ī tumulū. Inde puluere et strepitu eciā nocte vicina eximentibꝫ rei geste sensum cū speculator quoqꝫ in id missus tardius renunciaret transactum de partibus ratus. vni de proximis auferendum caput prebuit. Brutus cum in cassio eciam suum animum perdidisset. ne quid ex constituti fide resignaret. ita enī superesse bello ꝯuenerat. ip̄e quoqꝫ vni suorꝫ comitū p̄buit latus. Quis sapiētissīōs viros nō miret̄ ad vltīm nō suis manibꝫ vsos nisi si hoc q̄ꝫ ex ꝑsuasiōe defuit ne violarēt man⁹. ꝫ ī abolicōe scissiāꝫ piissiārū qꝫ aiāꝫ iudicō suo scelere alieno vterēt̄

xix Spoliatis percussoribus cesaris. superat pompeio domus. Alter iuuenū in hispania occiderat. alter fuga euaserat contractisqꝫ infelicis belli reliquijs

22

tum insuper ergastula armasset· siciliā
sardiniamqȝ habebat· Jam et classe me
diū mare insederat· O q̄ꝫ diuersus a prē
Jlle cylicas extinxerat· hic cum piratas
nauales agitaret tanta mole belli peri
tus in siculo freto iuuenis oppressus ē·
magisqȝ famā duas ad inferos secū tu
lisset si nichil temptasset vlteri9· nisi qꝫ
magne indolis signū est· sperāret semꝑ
Perditis enī rebus ꝓfugit· asiamqȝ pe
cijt venturus ibi in manus hostiū et ca
tenas· et quod miserrimū ē fortibȝ viris
ad hostium arbitrium sub percussoribus
moriturus· Non alia post xerxē miserabi
lior fuga· Quippe modo trecentarū quin
quaginta nauiū dn̄s cū sex septēve fugi
ebat· extincto pretorie nauis lumine a
nulis in mare abiectis· pauens atqȝ re
spectans· et tamen non timens ne peri
ret· XX

Quamuis in cassio et bruto partes
sustulisset in pompeio totum parti
um nomen abolesset· nondum tamē ad
pacis stabilitatem profecerat cesar cum
scopulus et nodus et mora reipublice se
curitatis superesset antonius· Nec ille vi
cijs defuit· quin periret· ymmo omnia
expertus· ambitu et luxuria primum ho
stes· deinde ciues· tandem eciam terre se
culum liberauit· Parthi clade crassiana
alci9 animos erexerant ciuilesqȝ discor
dias populi romani leti acceperant Jtaqȝ
vt primū affulsit occasio non dubitaue
rūt erumpe· vltro quidem inuitante la
bieno· qui missus a cassio brutoqȝ· quis
furor scelerꝫ sollicitauerat hostes in aux
ilium· Et illi pacoro duce· regio iuuene
disputāt antoniana p̄sidia saxa legat9
ne veniret in ꝑtātem a gladio suo impe
trauit· Deinde ablata siria emanabat
lacius malum· hostibus sub specie auxi
lij sibi vincentibus· nisi ventidius et hic
legatus antonij incredibili felicitate et
labieni copias ipmqȝ pacorum et omnē
parthicum equitatum inter orontem et
eufratem sinu late cecidisset· viginti am
plius milium fuit· Nec sine consilio du
cis qui simulato metu adeo passus ē ho
stem castris succedere· donec absunto ia
ctus spacio adimeret vsum sagittarum
Rex fortissime dimicans cecidit· Mox cir
cumlato eius ꝑ vrbes que desciuerant ca
pite siria sine bello recepta est· Hic cras
sianam cladem pacori cede pensauimus·

Expertis inuicem parthis atqȝ ro XXI
manis cum crassus atqȝ pacorus
vtrimqȝ virium mutuarum documenta
fecissent· pari rursus reuerencia īntegra
ta amicicia· et quidem ab ip̄o antonio fe
dus cū rege percussum· Sed immensa va
nitas hoīs· dum titulorꝫ cupidine araxē
et eufratem sub imaginibȝ suis legi con
cupiscit· neqȝ causa neqȝ cōsilio· ac nē ꝑ
maginaria quidem belli indictione quasi
hoc quoqȝ ex arte ducis p̄riꝑet· relicta
repente siria in parthos impetū fecit· q̄
gens preter armorum fiduciam callida
simulat trepidacionem· et in campos fu
gam· Hic statim quasi victor sequebat̄·
Cum subito nec magna hostium man9
ex improuiso eciam in fessos via sub ve
spere velut nubibus erupit· et missis vn
diqȝ sagittis duas legiones operuerūt·
Nichil acciderat in comparacionem gladij
qui in posterum diem imminebat nisi in
teruenisset deorum miseracio· Vnus ex
clade crassiana parthico habitu castris
adequauit· et salute latine data· cum fi
dem ip̄e fecisset· quid immineret edocuit
iam affuturum cum omnibus copijs re
gem· irent retro· peterentqȝ montes· sic
quoqȝ hostem fortasse non defore· Atqȝ
ita facta ē minor vis hostium q̄ꝫ immine
bat· affuit tamen· Deleteqȝ relique copi
e forent· nisi vrgētibȝ telis in modū grā
dinis quadam sorte docti procubuissent
in genua milites et elatis sup capita scu
tis testitudinis speciem prebuissent· Cum
parthus arcus inhibuit· Deinde rursus
cum se romani extulissent· adeo res mi
raculo fuit· vt vn9 ex barbaris miserit
voce· Ite et bene valete romani· merito

ros victores fama gencium loquitur. ꝙ
parthorũ tela fertis. Non minor ex a
qua poſtea ꝙ̃ ab hoſtibus excepta cla
des eſt. Infeſta primũ ſiti regio. tum qui
buſdam ſalmacidis fluuius infeſtior no
uiſſime. qui iam ab inualidis et auide
hauriebatur cũ noxie eciã dulcis fieret.
mox et ardores ꝑ armeniã. et niues per
capadociã. et vtriuſqꝫ celi mutacio ꝓ pe
ſtilencia fuit. Hic vix tercia pte de 16. le
gionibus reliqua. cũ argentũ eius paſ
ſim dolabris concideret. et ſubinde inter
moras. mortẽ a gladiatore ſuo efflagi
taſſet egregius impator tandem profu
git in ſyriam. Ibiqꝫ incredibili quadam
mentis recordia ferocior aliquanto ſcũs
eſt quaſi viciſſet qui euaſerit.

xvii

Furor antonij quatenus per ambi
tum non interiret. luxu et libidine
extinctus eſt. Quippe poſt parthos cum
exoſos arma in ocio ageret. captꝰ amo
re cleopatre quaſi bene geſtis rebus in
regio ſe ſinu ẽficiebat. Hec mulier egip
cia a regio impatore preciũ libidinũ. ro
manũ impiũ petit. Et ꝓmiſit antonius
quaſi felicior eſſet partho romanꝰ. Igit̃
dñacionẽ parere. nec tacite ſed patrie no
mine toge. faſciũ oblitus totus. vt mon
ſtrũ illud vt mente. ita animo quoqꝫ et
cultu deſciuerat. Aureũ in manu baculũ
ad latus ac in acie purpurea veſtis igẽ
tibus obſtricta gẽmis. diadema aderat
vt regina rex ipe frueretur. Ad primam
nouorũ motuũ famã ceſar a brũduſio
traiecerat vt venienti bello occurreret. po
ſitisqꝫ in epyro caſtris leucadã inſulã
montẽqꝫ leucatem et ambrachij ſinꝰ cor
nua. infeſta claſſe ſucẽxerat. nobis ꝯoo
amplius naues 200. nõ minus hoſtiũ. ſꝫ
numerũ magnitudo penſabat. Quippe a
ſenis in nouenos remorꝫ ordinibus. ad
hue turribus atqꝫ tabulatis alleuate ca
ſtellorum et vrbiũ ſpecie. nõ ſine gemitu
maris et ventorꝫ labore ferebãt̃. que qui
de ipa moles exicio fuit. Ceſaris naues

a triremibꝫ in ſenos nec amplꝰ ordĩes
crevuerant. Itaqꝫ habiles in omnia que
vſus poſcebat ad ĩpetus et recurſus flex
uſqꝫ faciendos. illas graues et ad oĩa ĩp
peditas. ſingulas plures adorte. miſſili
bꝫ ſimul cũ roſtris. adhuc ignibꝫ iactis
ad arbitriũ diſſipauere. Nec vlla re ma
gis hoſtiliũ copiarꝫ apparuit magnitu
do q̃m poſt victoriam. Quippe immenſa
claſſis naufragio belli fracta toto mari
ferebatur. arabumqꝫ et ſabeorꝫ et mille
aliarũ aſie gencium ſpolia. purpuram
aurumqꝫ in ripam aſſidue mota ventis
maria reuomebant. Prima dux fuge re
gina cũ aurea puppe veloqꝫ purpureo
ſe in altum dedit. mox ſecutus antonius
Sed inſtare veſtigijs ceſar. Itaqꝫ nec
aperta in occeanum fuga. neqꝫ munita
preſidijs vtraqꝫ mili cornua parethoniũ
atqꝫ peluſium profuere. Prope manu te
nebantur. Prior ferrum occupauit anto
nius. Regina ad pedes ceſaris prouolu
ta temptauit oculos ducis fruſtra Nam
pulchritudo intra pudiciciam ceſaris fu
it. Nec illa de vita que offerebatur. ſed
de parte regni laborabat. Qd vbi a prin
cipe deſperauit. ſeruariqꝫ ſe triumpho vi
dit. in cauciorem iacta cuſtodiã. in mau
ſoleum ſe. ſepulchra regum ſic vocant. re
cipit. Ibi maximos vt ſolebat induta cul
tus in differto odoribus ſolio iuxta ſuũ
ſe collocauit antonium. Admotiſqꝫ ad
venas ſerpentibus. quaſi ſompno ſoluta
Hic finis armorum ciuiliũ. Reliqua ad
uerſus exteras gentes. que diſtricto cir
ca mala ſua imperio diuerſis orbis oris
dimicabant. Noua quippe pax. necdum
aſſuete frenis ſeruitutis tumide genciũ
inflateqꝫ ceruices ab impoſito nuper iu
go reſiliebant.

xviii

Ad ſeptentrionem conuerſa ferme
plaga ferocius plaga agebat. no
rici. illirici. pannonij. dalmate. miſi. thra
ces. et daci. ſarmate. atqꝫ germani da
bant noricis animos. alpes et niues quo

bellum nō posset ascendere. Sed omnes
illius cardinis ꝑplōs. brēnos. scēnos at
qꝫ vindelicos ꝑ priuignū suū claudium
drusū ꝑplacaīt. Que fuit callidaꝝ gēciū
feritas facile vel mulieres ostendere. que
deficiētibus telis infantes ipōs afflictos
humo in ora militū adūsa miserunt. Illi
rici quoqꝫ sub alpibꝫ agunt. imasqꝫ val
les eaꝝ ad quedā quasi claustra custodi
unt. abruptis torrētibꝫ impliciti. In hos
expedicōnē sūpsit. fieriqꝫ pōtes. et aquis
imꝑauit. Hic se et aquis a hoste turban
tibus cūctanti ad ascensū militi. scutum
de manu rapuit. et in via p̄mꝰ. tūc agmi
ne secuto cū illiricus multitudiē pōtē suc
cidisset saucijs maībꝫ a cruribꝫ. speciosio
re sanguine et ipō ꝑiculo augustior. ter
ga hostiū ꝑcecidit. Pānonij duobꝫ salti
bus ac tribus fluuijs drauo sauoqꝫ val
labāt̄. populati ꝓxiōs itra ripas se reci
piebāt. In hos domādos viniū misit. Ce
si sūt in vtrisqꝫ fluminibꝫ. arma victoꝝ
nō ex more belli cremata. ꝫ capta sunt
et ī ꝓfluētes data. vt ceteīs q̄ resistebāt
victoīa sic nūciaēt̄. Dalmate plerūqꝫ sb̄
siluis agūt. īde in latrocinia ꝓmptissimi
Hos iā q̄dē marcꝰ īcēsa vrbe delminio de
trūcauēat. postea asiniꝰ pollio ḡgibꝫ ar
mis. agris multauēat. Hic scd̄s orator
ꝫ augustꝰ ꝑdomādos vibio mādat. q̄ ef
feꝝ genꝰ fodē t̄ras coegit. aurūqꝫ venis
ēpurgaē Qd aliōqn gēs oīm cupidissiā
studiosa diligēcia acq̄rit. vt illd in vsus
suos ꝑuaē videat̄. Misij q̄ feri q̄ truces
fuerūt. q̄ ipoꝝ eciā barbari barbarorū
dcū ē horribile. Vnus ducū an̄ aciē postu
lato silēcō. q̄ vos inq̄t estis. respōsu iui
cē rōmi gēciū dn̄i Et illi ita inq̄ūt. si nos
viceris. Accepit omē marcꝰ crassus. Il
li statī an̄ aciē īmolato eq̄ ꝯcepē votū. vt
cesoꝝ extis ducū. et litarēt et vescerent̄.
Deos audisse crediderī nec tubā sustinē
potuerūt. Nō minimū t̄roris iaussit barba
ris canidius cēturio satis barbare. effi
cacis tn̄ apud pares hoīes stoliditatis
q̄ foculū gerēs suꝑ cassidē suscitatā mo
tu corꝑis flāmā velut ardēti capite fun
debat. Apud hos maxime thraciū ꝑplōs
desciuerat. Ille barbarꝰ et signis milita
ribꝫ et disciplina. armis in romanis as
sueuerat. Sꝫ a pisoē ꝑdomiti in ipā cap
tiuitate rabiem ostendere. Quippe cū ca
tenas morsibus tentarēt. feritatem suā
ipsi puniebant. Dace montibus inherēt
conscisionis regis imꝑio. quociens con
cretus gelu danubius iunxerat ripas.
discurrere solebant et viciniam popula
ri. Visum est cesari augusto gentem adi
tu difficilimo sūmouere. Misso igit̄ len
tulo. vltra vlteriorem repulit ripam. ci
tra presidia constituit. Sic tunc dacia
non victa. sed summota atqꝫ dilata est.
Sarmate patentibus campis inequi
tant. et hos ꝑ eūdē lētulū ꝓhibere danu
bio satis fuit. Nichil p̄ter niues rarasqꝫ
siluas habēt. tanta barbaries est vt pa
cem non intelligāt. Germaniam quoqꝫ
vtinā tāti vincere non putasset. magis
turpiter amissa ē q̄ gloriose acquisita.
Sed quatenꝰ sciebat patrem suum ce
sarem bis trāsuecto pōte rheni quesisse
bellū. in illius honorē ꝯcupijt facere pro
uinciā. Et fcm̄ erat si barbari tam vicia
nrā q̄ imꝑia ferre maluissēt. Missus in
eā ꝓuīciā drusus p̄mo domuit vsipedes.
inde ceteros ꝑcurrit et cattos. Nam mar
comānoꝝ spolijs insignibus quendam
editum tumulū in trophei modum exco
luit. Inde validissimas naciones. cheru
scos. sueuosqꝫ et sicābros ꝑiter aggres
sus ē. Qui viginti cēturionibꝫ icrematis
hoc velut sacramēto sūpserāt bellū. adeo
certa spe victorie. vt p̄dā in āticessū pa
ctione diuiderēt. Cherusci equos. sueui
aurū et argētū. sicambri captiuos ele
gerant. sed oīa retrorsum. Victor nam
qꝫ drusus. equos. pecora. torques eorum
iposqꝫ preda diuisit et vendidit. Prete
rea in tutelam prouinciarum presidia
atqꝫ custodias vbiqꝫ disposuit. Per mo
sam flumē. ꝑ albiū. ꝑ visurgī. Nā ꝑ rei
q̄dē ripā. q̄nq̄gīta āpliꝰ castella direxit.

Bonnā et gesoriam cū pontibus iunxit
classibusqꝫ firmauit. Inuisū et inacces
sum ꝑ idem tēpus hericinū saltū patefe
cit. Eademqꝫ pax in germania erat. vt
mutati homines. terra alia. celū ipm mi
tius molliusqꝫ solito videreť. Deniqꝫ nō
ꝑ adulacōnē. sed ex meritis defuncto ibi
fortissimo iuuene. ipi quod nūꝙ alias se
natus cognomē ex ꝓuincia dedit. Sed
difficilius est ꝓuincias retinere ꝙ̄ facē.
Viribus paranť. iure retinenť. Igiť bre
ue id gaudiū. Quippe germani victi ma
gis ꝙ̄ domiti erāt. moresqꝫ nostros ma
gis ꝙ̄ arma sub imꝑatore druso susce
perāt. Postꝙ̄ vero ille defunctus. vari qn̄
ta libidinem ac suꝑbiā haud secus q̄m
seuiciam odisse ceperūt. Ausus ille agē
cōuentū. et in castris se dixerat quasi
violenciā barbarorꝫ lictoris virgis et p̄
conis voce posset inhibere. At illi qui pri
dem rubigine oblitos enses. inertesqꝫ
mererēt equos vt primū togas et seuio
ra armis iura viderūt. duce armenio ar
ma corripiūt. Tū interim tanta erat va
ro pacis fiducia. vt ne p̄dicta quidem et
ꝓdita ꝑ segestē vnū. principū ꝯiuracōne
moueretur. Itaqꝫ improuidū et nil tale
metuentē imꝓuiso adorti cū ille ad secu
res et ad tribunal citaret. vndiqꝫ inua
dunt. castra rapiūt. tres legiones oppri
mūť. varus ꝑditas res eodē q̄ canensem
diem paulus et fato et animo ē secutus
Nichil illa cede ꝑ paludes ꝑqꝫ siluas cru
ēcius nichil insultacōne barbarorꝫ into
lerabiliꝰ. p̄apue tamē in causarū patro
nos. alijs oculos. alijs manus amputa
bant. Vnius os scutum. recisa prius lin
gua. quā in manu tenēs barbarus. tan
dem inquit vipera sibilare desiste. Ipius
quoqꝫ corpus cōsulis. qđ militū pietas
humi abdiderat. effossum. signa et aqui
las duas adhuc barbari possident. terci
am signifer priusꝙ̄ in manibꝫ hostium
veniret. euulsit. mersamqꝫ intra baltei
sui latebras gerens. in cruenta palude
24 sic latuit. Hac clade factū ē vt imꝑium

quod in litore occeani nō steterat. in ri
pa rheni fluminis staret. Hec ad septē
trionē. Sub meridiano tumultuatum
magis ꝙ̄ bellatū ē. Musulanos ac getu
las accolas sirtium cosso duce cōpescuit
Vnde illi getulici nomē. Lacius victoria
patet. Marmaridas atqꝫ garamantas
curinio subigendos dedit. Potuit et ille
redire marmaricus. sed modestior in ex
timāda victoria fuit. Ad orientē plus
negocij cū armenis. Huc alterū ex cesa
ribus nepotibꝫ suis misit. Ambo fato bre
ues. sed alter inglorius. Massilie quip
pe lucius morbo soluiť. In siria gaius ex
vulnere cū armeniā ad parthos se sub
trahentē recipit. Armenios victo rege
tigrane in hoc vnū seruitutis genus pō
peius asseuerat. vt rectores a nobis ac
ciperent. Intermissum ergo ius ꝑ hunc re
cuꝑatū est. non incruento nec inulto ta
men certamine. Quippe domnes quē rex
artaxatis p̄fecerat. simulata ꝓdicione
adortus virū intentū libello. quē vt the
saurorꝫ rationes ꝯtinētē ipe porrexerat.
stricto sarre cruētus ex vulnere in tēpoꝛē
Ceterū barbarus vndiqꝫ infesto exerci
tu oppressus gladio. et pira in quā se ꝑ
cussus immisit supstiti eciam cesari non
satisfecit. Sub occasu pacata fere oīs
hispania. nisi quā pirenei desinentis sco
pulis inherētē alluebat occeanus. Hic
due validissime gentes. cantabri et astu
res immunes imꝑij agitabāt. Cātabro
rū et prior ⁊ acrior ⁊ magis ꝑtinax in re
bellando animus fuit. qui nō cōtēti liber
tatē suam defendere. proximis eciā imꝑita
re tēptabāt. Vacceosqꝫ et curmogos et
aurigonas crebris incursionibꝫ fatiga
bāt. In hos igiť quia vehemēcius agere
nūciabāť. non mādata expedicō sed sup
ta ē. Ipe venit. Sagisamā castra posuit
Inde partito exercitu totā in diē āplexꝰ
cātabriā efferā gētē ritu ferarū quasi in
dagine debellabat. Nec ab occeano qui
es. cū infesta classe. ipa terga quoqꝫ ho
stiū cederenť. Primū adūsus cātabros

ſub hoſtibus menibus belgice ꝑliatus
eſt· Hinc fuga in eminentiſſimū vinniū
montē· quia maria prius occeani q̄ꝫ ro
mana arma aſcēſura eſſe crediderant·
Tercō aracillū opidū magna vi repug
nat· captū tamē poſtremo fuit medulli
montis obſidione· quē ꝑpetua vndecī mi
liū foſſa ꝯprehēſū cinxit· vndiqȝ ſimul
adeūte romano· Poſtq̄ꝫ extrema barba
ri vident certatī igne ferroqȝ inť epulas
venenoqȝ qđ vbi vulgo ex arboribȝ taxe
is exprimiť· ꝑceperc mortē· ſeqȝ ꝑs ma
ioꝛ a captiuitate q̄ videbať vindicarunt
Hic ꝑ antiſtiū firmiū legatos et agrip
pā hibernās in terraconis maritimis ce
ſar accepit· Ipe p̄ſens hos deduxit mon
tibus· hos obſidibȝ aſtrinxit· hos ſub co
rona iure belli venūdedit· Digna res lau
ro· digna curru ſenatui viſa eſt· ſed iā ce
ſar tātus erat· vt poſſet triūphos cōtēp
nere· Haſtures qui idē tēpus ingētī ag
mine a mōtibus ſuis deſcēderant· Nec te
mere ſūptus vt barbaris impes· et poſi
tis caſtris apud ſcurā flumē trifariā di
uiſo agmine tria ſimul romanoꝝ caſtra
aggredi parabāt· Fuiſſȝ anceps ꝯ cruē
tū et vtinā mutua clade certamē· tunc tā
foꝛtibȝ· tā ſubito· tā cū cōſilio venietibus
niſi dridecani ꝓdidiſſēt· a quibȝ p̄moitus
cariſius cū exercitu adueiens oꝑꝑſſit con
ſilia· Sic q̄ȝ tū nō incruēto certamine re
liquias fuſi exercitus validiſſimi ciuitas
lancea excepit· Vbi adeo pugnatū ē· vt
cū in captā vrbem faces poſcerenť· egre
dux impetrauit veniā· vt victoꝛie roma
ne ſtans pocius eſſȝ q̄ꝫ incenſa monumē
tum· Hic finis auguſto bellicoꝝ certami
nū fuit· Idē rebellādi finis hiſpaie· Hox
certa fides et eterna pax cū ipoꝝ ingeni
o in pacis ꝑtes ꝓmpcōre· et cū conſilio
ceſaris· qui fiduciā monciū times in q̄s
ſe recipiebāt caſtra ſua· ſȝ in plano erāt
habitare et incolere iuſſit· Ingentis eſſe
cōſiliū illud obſeruari caput cōſilio· Na
tura regionis circa ſe ois aurifera· minij
ꝯ cruſocolli ꝯ alioꝝ coloꝝ ferax· Igitur
exerceri ſolū iuſſit· Sic haſtures vt la
tētes in ꝓfundo opes ſuas atqȝ diuicias
dū alijs querūt noſſe ceperūt· Cibus ad
occaſū et meridiē pacatis gentibus ad
ſeptētrionē quoqȝ dūtaxat intra rhenū
atqȝ danubiū· Item ad orientē intra ti
grim et eufratem· illi quoqȝ reliqui qui
immunes impꝑij erant· ſenciebāt tamen
magnitudinē et victoꝛiam genciū populi
romani reuerebāť· Nam ſcite miſere le
gatos· et ſarmate· amiciciā petētes· Se
res eciā habitāteſqȝ ſub ipo ſole indicū
gēmis et margaritis elephantes quoqȝ
inter munera trahentes· nichil magis
q̄ꝫ longinquitatē vie imputabāt quam
quadriēnio impleuerāt· Et tamē ipe hoi
num coloꝛ ab alio venire celo fatebatur
Parthi quoqȝ quaſi victoꝛia ꝑmaneret
rapta clade craſſiana ſigna vltro retule
re· Sic vbiqȝ cūcta atqȝ cōtinua tocius
humani generis aut pax fuit aut pacti
o· Auſuſqȝ tandē gaius auguſtus ſeptin
geſimo ab vrbe condita anno ianū gemi
nū cludere bis antē ſe cluſū· ſub numa
rege et victa p̀mū cartagine Hinc cōuer
ſus ad pacē pronum in omnia mala et
in luxuriam fluens ſeculum· grauibus
ſeueriſqȝ legibȝ multis coercuit· Ob hec
tot facta ingēcia dictatoꝛ ꝑpetuus et pa
ter patrie tractatū eciā in ſenatū an q͛
cōdidiſſet impꝑiū romulus vocareť· Sed
ſanctius et reuerencius viſū eſt nomen
auguſti· vt ſcilicet iam tum dū colit ter
ras ipo nomine et titulo cōſecraretur·

Explicit lucij annei flori liber quartus·

Laus xp̄o detur hic vtile ſi quid habetur

De cōmendacōe romani imperij·

Multifarie multisq3 modis do
minus vniuersoꝝ in diebus
sue carnis dignatus ē hono
rare romanū impiū·dādo in
semetipo exēplū tanq̄ dn̄s et magister·
romanū impiū fore ab oībꝫ honorandū
Honorauit quiꝫ dn̄s cesarē siue regē
romanū·mūdū ingrediēs in duobꝫ·Ho
norauit romanū impiū primo in hoc·ꝙ
tpe sui aduētus p ipm cesarē totū orbē
pacauit vt ꝑ ipius dm̄ p̄ncia pax esset
in vniuersa terra·ad signandū ꝙ ipe es
set pax nrā et pāū vt dicit aplūs ad co
losenses·Et recōciliāda erant oīa que
sūt in celo et in terra·Vn̄ ps· Posuit ꝑ
digia id ē iudicia future recōciliacōnis
sup terrā·vt auferret bella vsq3 ad fīes
terre·Et alibi· Orieꝛ in diebus dm̄ abū
dancia pacis·Scd̄o ī igressu suo aꝓba
uit et honorauit romanū impiū mox vt
natus esset cēsui cesaris se subdendo·Vn̄
augustinus in glosa sup euāgeliū luce
sic dicit·Huilitas xpi cōmēdaꝛ in hoc ꝙ
non solū incarnari voluit sed eciā nasci
illo tēpore in quo cū natus esset mox im
perio et censui cesaris subderetꝛ·Natus
est em̄ in diebꝫ ꝓfessiōis qn̄ singuli ibāt
in suas cītates vn̄ oriūdi erant vt ꝓfite
rētꝛ trībū suā censū et regē· Sic ergo do
minus mūdū ingrediēs dupliciꝛ honora
uit romanū impiū siue cesarē·et vniuer
sū mūdū misterio cesaris pacādo et cen
sui cesaris se subijciēdo· Item dn̄s in di
ebus sue carnis ꝑgrediēs in hoc mūdo
romanū impiū dupliciꝛ honorauit·Pri
mo ꝙ dedit ei tributū ꝑ se et beato petro
vt legiꝛ mathei xvij·Scd̄o quia non so
lū tributū ei dedit sed eciā p̄cepit ei dari
vt patet xvi caplō·Reddite cesari q̄ sūt
cesaris ⁊c̄·Vn̄ aug9 exponēs dicit cēsū
et tributū· Item dn̄s egrediēs mūdum
bis honorauit et aꝓbauit cesarē siue
romanū impiū·Primo·dū dicētibꝫ apo
stolis·Ecce duo gladij hic·dn̄s vt dicit
lucas rn̄dit Satis ē·Ecce duo gladij
qui duas ptātes significāt hic in p̄nti se
culo satis sūt·Et quid ē dicere satis est
nisi sufficit et nichil deest·Protestatus ē
ergo dn̄s sua ipius voce ptātem sacer
dotalē et ptātem impialē que tūc maxīe
vigebāt mūdo sufficere·⁊ ei quo ad reg
nū tam in spūalibꝫ q̄ in tpalibꝫ nichil
deesse·Vn̄ gelasi9 papa dicit·Duo sunt
hic quibꝫ mūd9 principaliter regit·pōtifi
calis autoritas et regalis ptās·Hee sūt
principales ptātes p quas deus discernit
⁊ distribuit iura hūano generi·vt gen9
hūanū p iuris regulas ad vitādū mala
et ad faciendū bona salubriter dirigatꝛ
et informetꝛ·Scd̄o morte instante dn̄s
⁊ aꝓbauit ⁊ honorauit romanū impiū
Dū em̄ pilatus iactaret se de ptāte quā
habuit in xp̄o et diceret ei· nescis ꝙ ptā
tem habeo crucifigē te·⁊ dimittere te·do
min9 vt ioħs dicit rn̄dit·Non habēs po
testatē in me vllā·nisi datū essꝫ tibi desu
p·Q̄d p̄m glosam duobꝫ modis exponiꝛ
Vno mō sic·Desup id ē a deo·ꝙ nō est po
testas nisi a deo·Vel desup id ē a cesare
qui pilatū fecerat in p̄sidem·Vn̄ sup hijs
verbis·Si hūc dimittis non es amicus
cesaris dicit glosa·Iudei terrēt pilatum
p cesarē quē nō potest vt autorē sue ptā
tis cōtēpnere·Deus em̄ fuit autor pote
statis pilati primarius·cesar autē fuit
autor sue ptātis secūdarius Scd̄m hunc
posteriorē intellectū deus in verbis istis
multū cōmendat romanū impiū Osten
dit em̄ ptātem cesaris alijs potestatibꝫ
mundanis eminere·et ipas sub eodē con
tineri·Quid ē em̄ potestātē desup dari·ni
si ab eo cuius supeminet ptās· et alias
potestates mundanas tanq̄ inferiores
et minores sub se continet et includit
Item·non solum dominus honorauit sed
honorat romanū impiū in hoc ꝙ roma
no impio stante et durante nō veniet ho
mo pcī·filius pdicōis antixp̄c vt legiꝛ
in epistola scd̄a ad thessalonicēses·c·ij·
vbi dicit aplūs·Qui tenet teneat donec

de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille
iniquus quē dn̄s interficiet spū oris sui.
Sup verbis istis apl̄i dt glosa. q̄ apl̄s
in hijs verbis. q̄ tenet teat ⁊c. rōnū ipiū
designat. Quo destructo veniet antixp̄c Vn̄
rōnus ipator rōnū ipiū siue mūdū tenz
de rege ad regē successiue donec rōnū im
piū auferat̄ de medio. De medio em̄ fieri
ē de cōi aspcū hoīm auferri. Aug9 in xx
libro de ātate dei sup hijs verbis apl̄i sic
dt. Illd q̄d ait apl̄s. tm̄ vt q̄ mō tenet te
neat. donec de medio fiat. non absurde de
rōno impio credit̄ dcm̄. q̄i dcm̄ sit. Qui
mō ipat ipet donec de medio fiat. i. de me
dio tollat̄. Et tūc reuelabit̄ ille iniquus
q̄ signi antixp̄c nēo ābigit. Magnus ho
nor ē rōno ipio q̄ dn̄s i hoc p̄ ceteris ip
sū p̄uilegiare dignat9 ē. q̄ nō veniet ātixp̄c
xp̄i ⁊ mēbroꝝ ei9 adūsai9. n̄ p̄us rōnū
ipiū penit9 sit ablatū. Ablato aūt rōno i
pio erit tribulacō tāta et talis qualis et
quāta vt legit̄ in matheo et marco non
fuit ab inicō mūdi vsqz mō. neqz fiet. In
diebz illis intm̄ habūdabit iniq̄tas et i
fidelitas vt i errorē ducāt̄ si fieri ē t eciā
elā. Respcū hui9 tribulacōis grauissime et
maxie. tp̄a p̄ora videbūt̄ tp̄a pacis fuis
se. Vn̄ p̄s. Orietur in diebz illius dm̄ iu
sticia et abūdācia pacis. donec auferat̄
luna. i. rōnū impiū. q̄d p lunā designat̄.
Vn̄ apl̄s thymotho scribit. Hoc āt scito
q̄ in diebz nouissimis istabūt tp̄a picu
losa Et dt istabūt q̄i p̄us nō fuerāt picu
losa. Et durabit illa tribulacō tribz an
nis et dimidio vt dr in glosa sup matho
et mrco. Et colligit̄ hoc ex apocalipsi io
his et daniele. Sicut āt xp̄c dn̄s ⁊ mgr̄
oīm in se ipo rōnū impiū honorauit ita
btūs petr9 cui dn̄s eccāz suā regēdā cō
misit honorari p̄cepit in eplā sua dicēs
Deū timete et regē honorificate. Vtinā
germani ad q̄s mūdi regnū ē trāslatū.
eccē regnū ē cōmissū. saperēt ⁊ intellige
rēt ac nouissiā p̄uiderēt. Vtinā saperēt
iusticiā ⁊ itelligerēt eā. et regē quē eis
dn̄s loco iusticie posuit reuererent̄ attende
rēt. eiqz tāq̄ dei ministro honoris debitū
exhiberēt. Vtinā exaltati p rōnū ipiū et
dilatati magnitudinē bonoꝝ in eis colla
toꝝ intelligerēt. et nō essēt ingrati. Vtinā
pricipes p̄serti hij ad quos ptinet ius et
ptās eligēdi regē in ipatorē postmodū
p̄mouēdū. picula q̄ veniēt sublato rōno
impio p̄uiderēt. Dū em̄ sublatū fuerit ro
manū ipiū tribulacō tāta erit in mundo
q̄ nisi dies illi9 tribulacōis vt dr in ma
tho ⁊ mrco fuissēt breuiati nō fierēt sal
ua oīs caro. Vtinā ergo gmai ad q̄s ⁊ i
q̄s ipiale regnū ē translatū. hui9 regis
quē dn̄s posuit in p̄digiū sup t̄rā nouis
sima p̄uiderēt. ⁊ sublacōnē ei9 ptimesce
rēt. Licet em̄ necē sit vt veniant scādala
ve tamen illis per quos scandala sunt
ventura.

NCrēdite q̄ treuereñ coloñ ⁊ maguñ
tineñ ātatū dyoceß ep̄i sūt gmai
et eoꝝ ar̄epi tenēt̄ regē eligē adiūcto si
bi comite palatīo Qui dr comes palati9
a palacō q̄d ē in ātate treuereñ q̄d olim
fuit dom9 regni a qua dicebāt̄ maioēs
domus qui modo dicuntur comites pala
tini. Et hij ep̄i dicuntur germai quasi
de eodem germine ortum habentes cum
romanis. videlicet de troianis enea scilz
⁊ p̄amo iunioē. Vel dn̄r germani q̄i de
rōnoꝝ gmie gmiāti. Juli9 em̄ ipator il
lam terrā rōnis subegit impijs et eam
romanis habitatoribus occupauit. Et
ppt̄ hoc debitus ordo req̄rebat. vt sicut
romani tanq̄ maiores sacerdocium. sic
germani tanq̄ minores regnum obtine
rent. De eodem enim fontis principio si
ue germine regnum et sacerdocium pro
cesserunt. Q̄d autem saxonie dux et brā
denburgeñ marchio ad regis seu impe
ratoris electionē sunt vocandi. hoc ē post
modū p quandā necessitatem introdu
ctum. quia tēpore translacōnis imperij
de grecis ad germanos. que facta ē sub
Karolo rege magnifico saxones vel nō
erāt vel in fide nouelli erāt. Itē nōndū q̄
cū ātixp̄c vētur9 n̄ sit n̄ p̄9 ipiū destruat̄

ĩdubitāť oĩs q̃ ad hoc dāt opam vt nō
ſit ipiũ ꝗ̃ptū ad hoc ſūt pcurſores ⁊ nũcij
antixp̄i· Caueāt ergo rōmi ⁊ eoꝝ pōtifi
ces ne eoꝝ pcās ⁊ culpis ſuis exigētib;
iuſto dei iudicō ipiũ ab ipis auferať· Ca
ueāt nichilo9 p̄ſules ⁊ pncipes germaī
ne ipi p ābicōez tpalis ptātis iura ſibi ⁊
poſſeſſioēs ipij vēdicēt ⁊ vſurpēt· quia ſi
cut ſcp̄tū ē ncc̄e ē vt veiat ſcādala ~~fut re
tum~~ Et vē ncc̄e eit q̄ tāt9 ardor dñandi
⁊ h̄ndi cor eoꝝ obcecabit vt nec velit fa
cē volũtatē quā nouerũt ab alijs nec po
ſſint quā ignorāt ſic ſcp̄tū ē· Oculos ha
bēt ⁊ nō videbūt· aurēs hñt ⁊ nō audiēt·

Unt q̄dā hui9 tpis clerici et layci·
ſubditi ⁊ p̄lati· q̄ ānales pncipū ⁊
geſta veteꝝ ignorātes ⁊ gallicoꝝ frāco
ru ⁊ frācigeāꝝ ordinē ⁊ differēciā neſci
ētes ſpū idigr̃cōis iflati· hmoī vel in corde
vel in ore faciũt qonē· Qualiť ſũm9 pōti
fex rōnū ipiū p mā9 magnifici Karoli
de ḡcas trāſtulit ī ḡmāos· pplm̄ tā rudē ⁊
ipetū· Qui cū ſeipos neq; ī ornatu veſtiū
neq; ī moꝝ ɔpoſicōe r̃gē ſciāť quō regnū
toci9 ecc̄e gubnabūt· Vel ideo vtiq; ipiū
remāſiſſe debuit apd rōnos· vel ſi trāſſe
rēdū fuit tūc trāſferri poci9 debuit ī gal
licos· preſerti cum ipe Karol9 fuerit rex
frācoꝝ ⁊ gallici ſint homines qui oībus
cōſideratis merito ſint cūctis hominibus
p̄ferēdi· Ne igiť ꝓpter hmoī cogitanciū
ſuggeſtionē humana temeritas īmutaē
preſumat ſtatū ſacri impij· quod nō eſt
dubium ſci ſpūs ordinacōe ſcd̄m quali
tatē tpm et exigenciā meritorū humo ō
rū gubernari et diſponi· Videť expediēs
vt quedā antiquitates ex multorū ſcrip
tis collectis recitēť ad demōſtrādū et de
clarādū q̄ nō euentu vel caſu fortuito ſ;
magna ſcōꝝ pncipū actū ē ſolercia· vt
romanū impiū nō apud romanos rema
nere debuerit vel trāſferri in gallicos ſ;
pocius in germanos· Unde p̄mo dicēdū
ē de gallicis poſtea de ḡmaīs frācis ⁊ frā
cigeis· et tādē q̄rūdā regū noīa et geſta
ſūmaie ⁊ ɔpēdioſe ꝓſequar vt p hoc ap
pareat veritas ꝓpoſite qonis· ¶ Diuiſio
gallie ⁊ de ḡmaīs frācis et de habitu ac
interp̄tacōnꝫ eorum·

Ciēdū ē ergo q̄ gallia ē europe p
uincia hñs in oriēte renū· magnū
fluuiū· in meridie alpes ytalie· in occidē
te neruos hiſpanie· et in aq̄lone maē bri
tānie ⁊ friſie· Et hec gallia ťpharie diui
diť videlicet in galliā comatā· illius em̄
gallie viri quadā negligēcia comā creſ
cere pmittebant· et in galliā togatā· et
in galliā braccatā· Iſti quidē gallici orna
tui tegumētoꝝ laneoꝝ et laneaꝝ multū
intēdebāt· Et dicūť gallici ſcd̄m quoſdā
a nitore corpm· Gala em̄ grece latine di
ciť lac· Et hāc expoſicionē vocabuli ego
re pbare nō debeo tāq̄ ab antiquis tra
ditā· Veꝝ eciā eſt q̄ reſpcū hiſpanorū et
maurorū nitent· corpe aliquātulū albio
res· reſpcū vero circūiacēciū puinciarū
videlicet ſaxonū et angloꝝ nullatenus
a nitore corpm dici poſſunt· Saluis igi
tur dictis antiquoꝝ videtur q̄ nō incon
grue gallici dicāť ꝓpter ꝓprietates q̄s
hñt gallo cōēs· que ſunt vtiq; triplices·
videlicet male bone et optime· Proprieta
tes itaq; galli mali ſūt iſte· ſupbus· cla
moſus· incōſtās· pn9 ad lites· pn9 ad
pacē· vñ gallici qui has ꝓpetates habu
erūt ſciāt ſe clā vel palā de vili gallicoꝝ
ſemiē traxiſſe oigimē Propetates vero
boī galli ſūt iſte· pulchri corpe ſ; pulchior
pluāt9 q̄ depluāt9· i· veſtitus q̄ nudus
Audax· hilaris· amatiu9 ⁊ liberalis Et
idō q̄cū; gallicaī has ꝓpetates hūerūt de
nobili gallicoꝝ ꝓſagia pceſſert· vel bo
na ɔſuetudo ī eis nata viciū ī eis īmuta
uit ī viliorē Porro hec ſūt ꝓpetates gal
li optīe· caūſpcūs· vigilās· ſe p̄mo alios
p9 excitās· gallinas ⁊ ſubditos ſuos be
ne r̃gēs ⁊ fecūdās· ḡnū ex palea eliciēs
⁊ illd ꝓmpte diſtribuēs· Hec ſūt ꝓpeta
tes ſpūales ⁊ iuſticie q̄b; pollēt ~~prauis~~ cetis
boī ⁊ ydonei p̄lati gallicaī· Et hec de interpta
cōe gallicoꝝ dcā ſufficiāt ¶ Qui p̄mi
c9 muicōes ⁊ caſtra ~~c9~~ lit9 rei iſtituerīt
circa

PRimo sciendũ ē q̃ post troye destru
ctionē eneas et p̃am9 iunior mag
ni priami nepos cum multis troianis et
magno exercitu p̃uagātes africā p̃uene
rũt ad ytaliā·in qua eneas cũ suo p̃plō
regnũ incepit instituē·Hmoi nota ē hi
storia·Prim9 vero trāsiens galliā illos
gallicos qui sup̃ reni litus morabāt̃ de
terris illis expulit ⁊ versus occidētē re
trocedere coegit·Ibiq3 municōnes et ca
stra instituēs·troiā videlicet minorē que
nũc xantis dicit̃ et veronā que nũc bun
na nũcupat̃ p̃ dyoceß colonieñ·cōiuges
accepit cũ suo exercitu de mulieribz theu
tonicis eo q̃ essēt corpulente et habiles
ad p̃lem fortiorē p̃pagādā·vñ gigātes
p̃cesserũt·Processerũt em̃ a theutonicis
gigātes a q̃ theutonici sũt nũcupati·Et
ex hijs dãs mulieribz filios et filias ge
nuerũt ac ipoꝝ ydioma didicerũt·¶ De
pace exercitus priami cum treuereñ·

QUandē reliquie exercitus p̃ami cum
treuerēsibz pacē firmātes et aiãci
cim·ibi sedē regni illi9 ⁊ p̃uicie ⁊ gallie
posuerũt·Est āt treuericis ciuitas gallie
ciuitas orientaliũ ciuitatũ ⁊ regnoꝝ toci
us europe antiquissiā·fundata erat viij
anno natiuitatis abrahe a treber filio ni
ni·qui semiramē nouercā suā fugiens ne
cũ ipa incestũ cōmittere cogeret̃·illuc de
uenit·ibiq3 ciuitatē cōstituit·quā p̃ suo
noīe treberi noīauit·Exercitus āt enee
qui in ytalia ap̃d latīos residerãt istos
p̃plōs videlic3 exercit9 priami q̃ galliā
occupauerãt lingua latina g̃māos ap
pellabat eo q̃ illi et isti de troianoꝝ ger
mine p̃cessissent·Tandē cum hij germa
ni multiplicati essent·miserũt pariter ex
ercitus turīgiam vltra renũ et ibidē reg
nũ instituentes multo tēpore reges ha
buerunt·reges crinitos·quorum vnus
erat basinus de quo infra faciam mencio
nē·Et p̃pter has causas successu t̃pois
tota teutonica tanq̃ a digniori germa
nia est dictata·saluis alijs descriptoribz
qui dicunt germaniam renũ habere in
meridie·et eam esse dictā a germinando
cum tamē illis realis veritas quodãmo
do cōdicē videat̃·¶ De p̃mo r̃gno g̃maīe

POstremo cũ regnũ romãorũ adeo
ess3 dilatatũ vt fere eis totus mũ
dus subderetur venit iulius cum roma
nis illam sibi terram videlicet primam
germaniā ⁊ totam galliā subijciens ⁊
ibidem q̃mplura castra ⁊ ciuitates edifi
cans totam terrā treuereñ colonieñ ⁊
maguntineñ dyoceß romanis habitato
ribz occupauit·ātiquā g̃maīatē int̃ rō
nos ⁊ illos g̃māos r̃nouãdo ¶ De pug
na germanorum cōtra alanos·

POstea autē quidam populi qui a
lani dicti sunt·se romanis oppone
bant·Vnde exijt edictũ a senatu ⁊ popu
lo romano vt quicũq3 alanos conpesce
rent franci ⁊ liberi essent decem annis a
tributo·Quo audito g̃maī tā p̃pt̃ dig̃ta
tē rōnoꝝ q̃ p̃pt̃ libertatē cōsequēdā ala
nos cũ exercitu copioso sunt aggressi ⁊
iterũ rōno impio subdiderũt·¶ Quare
franci dicuntur·

AB illo t̃pe p̃fati g̃mani frāci·i·libe
ri sũt vocati·Et p̃pt̃ hoc vsq3 ī p̃n
tē diē p̃pl's ille p̃curacōes exactiones vio
lētas decimas vel tributa soluē naturali
ter dedignat̃·q̃i p̃ hmoī s̃uiles cōdicōes
in aliquo sue libertati derogeet̃ ¶ De frā
cis qui gallici dicuntur·

ISti vero frāci g̃maī vel gallici noī
nati·q̃ oia vnā gētē signt siue det̃
minãt cũ itm̃ g̃minassent q̃ t̃ra illa eos
cōmode cape nō poss3 miserũt p̃tē milicie
v̉sus orientē vlt̃ renũ·q̃ vß hodie frāci o
rientales cũ frācis g̃manis in ydiomate
theutoico cōcordāt·lic3 illi grossioi ⁊ isti
mō micōri p̃nũciēt·ß hitu vestiũ ⁊ alijs
moibz plimũ discordāt Aliā vero p̃tē mi
licie miserũt v̉sus occidētē int̃ secanā ⁊ li
gerī fluuios frōsos·Qui ibidē cũ mulieri
bz gallicis cōhētes filios ⁊ filias genue
rũt ex eisdē ⁊ earũ mores ⁊ linguā galli
cā didicerunt ⁊ vsq3 mō frācigene q̃i a
frācis geniti·⁊ eoꝝ terra francia noīat̃·

Et a germanis siue frãcis ydiomate di
scordant sed exteriori habitu satis cõfor
mes. hoc excepto ꝙ francigene cultui ve
stiũ et alijs moribꝫ iuuenilibꝫ sicut tor
neamẽtis cãtalenis et ornatui capilloꝝ
tanꝙ iuniores vacãt et operam dãt. Fran
ci vero tanꝙ seniores exercitio serioso si
cut bellis et discordijs plurimũ occupãt
et in hoc romanoꝝ germanitatẽ quodã
modo imitantur. ¶ De plurimis regnis
germanie.

In ista igitur prouincia que gallia di
citur et modo a germanis et gallicis
frãcis et frãcigenis possidetur. quõqꝫ vnum
quõqꝫ plura fuerũt regna. Aliquñ simul
aliquñ successiue. Sic modo est et diu fuit
in hispania vbi licet plures sint reges
tamẽ vnũ dr regnũ hispanoꝝ et hec diu
sitas regũ et regnoꝝ facit diuersitates
et cõtrarietates in scripturis que gesta
et antiquitates gallicoꝝ germanoꝝ et
francorum descripserunt. differenter
hijs populis hec nomina imponẽtes.

¶ De gentilibus regibus germanie et
gallicorũ.

Preterea sciendũ est ꝙ a priamo sup
dicto vsqꝫ ad pharamũdum et a
pharamũdo vsqꝫ ad hildericũ oẽs prĩci
pes gallicoꝝ et reges germanoꝝ seu frã
coꝝ gentiles erãt et pagani. Qui hilderi
cus rex francorũ cũ esset lubricus et lux
uriosus francorũ corrupit filias. et vxo
res violauit. ppter quod eum eijcientes
ex regno quendam alium walewanum
nomine in regem elegerunt. Hildericus
vero ad basinum regem thuringie suũ
auũculũ confugit. ibiqꝫ moram faciens
basini coniugẽ illicito coitu clã cognouit
Post septẽ vero ãnos mortuꝰ ẽ walewa
nus et frãci hildericũ reuocauerũt. Quẽ
basina secuta ẽ basino delicto Et succes
su tpis cõcepit et pepit filiũ quẽ clodone
um noĩauit. Hunc clodoneum sic de ad
ulterio gentiliũ procreatum beatus re
migius baptizauit. Et ab isto clodoneo
omnes reges francorum xpiani erant ex
successione hereditaria vsqꝫ ad hilde
ricum vltra processerunt. In illo tempo
re reges frequenter habitabãt in galli
a togata videlicet pisius. eo ꝙ gallia bel
lica ad predicacõnem sancti materni di
scipuli sancti petri ad cultum xpiani iam
dudum conuersa reges non curaret. sed
sub regibus suis maioribus regeba
tur.

Sub isto eñi hilderico pipinus secun
dꝰ fuit post regem. et dicebatur
maior domus. i domus regis regia. que
nunc ẽ palacium in treuerẽn ciuitate a
quo palacio dicuntur nũc comites pala
tini. qui olim maiores domus dicebant
Hic autem hildericus rex erat homo po
pularis non habens mores regales et
omni die trahebatur ad theatrum et spe
ctaculum in vehiculo cũ bubalis. et sem
per eodem appatu vestium vtebatur. Pi
pinus vero maioris domus. vir per om
nia militaris et strennuꝰ regnum solli
cite et legaliter gubernabat sub eodẽ hil
derico. Vnde factum est vt ad procuracio
nem dicti pipini grossi papa barones et
fideles regis ab ipsius fidelitate absolue
ret. Qui hilderico destituto pipinum in
regem elegerunt licet alij gnano pippi
no istud asscribant

Pipini vero maioris domus princi
pale domicilium erat in colonia a
grippina in loco vbi nunc est monasteri
um quod dicitur marie sancte in capito
lio. Hoc siquidem plectrudis dicti pipini
grossi coniunx fundauit in honore gene
tricis dei. Ibiqꝫ conuentum monialium
coniunxit et congregauit. et ipsum locũ
multis diuicijs et ornatu regio sublima
uit. Tandem prefatus pipinus coniugẽ
suam plectrudim pro tempore deseruit
et illicito contubernio alpaydi adhesit
Super quo dum beatus lambertus tun
grensium et traiectensium episcopus pi
pinum argueret. dodo dux ardenie fra
ter prefate alpaydis sanctum lamber
tum interfecit. Quo audito rex pipinus

videlicz q xp̄i sacerdos p suo pcō mar
tirium subisset rubore et verecūdia con
fusus reuersus est colon̄ ad plectrudim
coniugem suam legitimā· alpaida gra
uida derelicta Cum autem alpais pepe
risset cucurrit nuncius ad regem vt sibi
de natiuitate talis filij nunciaret· Sed
inueniens regē inter nobiles et cū sua
cōiuge sedētē dixit· Viuat rex q Kaprl
est· sub hoc verborū tegumēto innuens
q alpais sibi pulchrum filium pepissz·
Est enim Kaprl lingua germanica ho
mo robustus membra habens magna·
Respondit rex Bonum nomen ē Kaprl·
Iste fuit primus Karolus dictus mar
tell9 qui expulsis filijs patris sui legit
timis drogine et grimoalde patri suo
successit· Erat aūt iste tirānus multas
clero et ecc̄e iiurias ⁊ dāpna iferēs ꝓpt̄
q̄d accidit vt dū ip̄e moreret̄ in treueri
papa sompnauit i vrbe q Karol9 mar
tell9 rex frācoꝝ corpe et aīa duceret̄ in
infernū· Misit ergo papa nūcios ad epi
scopū treuerēn̄· qui apto monumēto ser
pentē inuenerūt mire magnitudinis cor
pore nō repto· Quidā tn̄ fingunt pisius
ad scm̄ dyonisiū esse factū·

xv
Iste Karolus genuit pipinū gna
nū q̄ respcū pr̄is et aui quasi q̄dā
gnanus videbat̄ licet alias essz corpore
mediocris Pipin9 vero gnan9 duxit in
matrimonio tebergā sorore michaelis
īmpatoris romanoꝝ· erat aūt in diebz
illis rōnū impiū apud grecos· Ex qua
teberga pipin9 genuit Karolū magnū
Iste pipinus p̄mo rōnos ab infestacōne
lombardorū liberauit et romanā eccām
multis diuicijs et deuotis obsequijs sub
limauit· Quo defuncto Karol9 magnus
eius filius succedens ei in regno vt qui
dā dicunt anno etatis sue xxiij· Accidit
autē vt papa iterato auxiliū grecorum
et imperatoris aduocaret contra regem
lombardorū· Qui similiter illo t̄pore ro
manos et ecclesiam impugnabant· Et
dum greci secunda vice romanis auxili
um denegarēt iterū habebant recursum
ad Karolū pipini filium et imperatoris
grecorum consanguineum· qui defectum
suppleret auūculi lombardiam cū fran
corum exercitu copioso ingressus· ip̄m
regem cum vxore et filio in vrbem capti
uos deduxit· ꝓpter quod primo procla
matus est in patricium romanorum·

xvi
Post hoc papa grecis regnū abre
dicās ip̄m Karolum in romāorū
imperatorem vt dicitur renitentē conse
crauit anno regni sui xij· Impauit aūt
annis xliij· et etatis sue anno lxxxij mor
tuus est et humatus aquisgrani· vbi sci
sui noīs memoria quolibet anno solemp
niter celebrat̄· Vnde quicūqz scire deside
rat istius sci viri virtutū insignia ⁊ qua
liter in regno huī9 seculi societatē meru
it angelorum· ad prefatū locū aquēsem
transeat· ibi gestorū eius merita plezēs
laudem deo omnipotenti referat· qui glo
riosi xp̄iani nominis ppugnatorē Ka
rolum prodigijs ⁊ miraculis tam in vita
q̄ in morte multipliciter honorauit vez
qualiter dictum regnum frācorū diuisū
fuerit in lothoringiam in franciam et in
germaniā et lothoringium regnū deuo
lutum fuerit ad germaniam ⁊ qualiter
aliquādo frater fratrem ⁊ consanguine
us cōsanguineum de regno suo extermi
nauerit· ⁊ multa alia regna ⁊ aliorum
gesta tamq̄ impertinencia pretermitto·
precipue q multi de hac mateia diuersa
⁊ contraria scripserunt· Qnz gesta vni
us regis vel gentis ob amorem vel inui
diā aut eciā ignoranciam alijs attribuē
tes· que omnia discussioni legenciū cō
mitto· nunc reuertamur ad propositum
principale·

¶ Qualiter sanctus Karolus instituit
et precepit vt imperium romanorum re
maneat perpetue apud electionem princi
pum germanorum xvii

SCiendū ē igit̄ q̄ sanctus Karolus
magnus impator de cōsensu et mā
dato romani pōtificis ordinacōē sibi di
uinitus inspirata instituit et p̄cepit vt
impiū romanoꝝ apd elcōnē pncipū ger
manoꝝ in ꝑpetuū ꝑmanēt· Nō em̄ cōue
nit scūariū dei id ē regnū ecc̄e iure hēdi
tario possideri cōsiderās q̄ ipē de grecoꝝ
romanoꝝ et germanoꝝ ḡmine directa
linea ꝓcessisset· Et q̄ pater su9 pipin9
p̄mo et ipē Karol9 scd̄o p̄ frācoꝝ et ger
manoꝝ auxiliū et romanā vrbē et ecc̄aꝫ
dei a lōbardoꝝ infestacōne liberasset· XVIII

HIj sūt principes germanie· Arep̄s
treueñ qui est archicācellari9 gal
lie· et arep̄s coloñ· qui ē arcācellai9 yta
lie Arep̄s magūtiñ ḡmaie ⁊ toci9 alma
nie· Et comes palatini treueñ a quo o
lim maiores domus dicebāt̄ a qua dig
nitate ꝓgenitores Karoli originē traxe
runt principalem· Porro quia ipē Karo
lus rex frācoꝝ extitit ⁊ illud regnū ad
eum ex successione fuerat deuolutū impi
um fuisset et indecēs q̄ ipē suos heredes
dignitate regia penitus denudasset· XIX

STatuit igitur vt francigene cum
quadam regni porcōne francorū
regem haberent de regali semine iure he
reditario successurū· qui in temporalibꝫ
supiorem non recognosceret· Cui videli
cet tanq̄ impatoris posteitas ad homa
gium vel aliquod obsequium teneretur

XX HIc regi suo heredi in recōpensacō
nem regni defalcati adiecit studiū
phie et liberalium arcīū quod ipē de vrbe
romana in ciuitatem pisieñ· transplan
tauit· Et est nota dignū q̄ et necessari9
ordo requirebatur· Vt sicut romani tāq̄
seniores sacerdocio· sic germani vel frā
ci tanq̄ iuniores imperio digni haberen
tur· Et ita francigeni vel gallici tanq̄ ꝑ
spicaciores sanctoꝝ studio ditarent̄· et
vt fidem catholicā quā rōnoꝝ cōstancia
firmiter tenet germanoꝝ magnimitas
impialit̄ tenē p̄paret· Et fidē eādē galli
coꝝ argucia et facūdia ab oībꝫ esse tenē

dam firmissimis aꝓbet roibus et demō
stret· Hijs siquidē tribꝫ scilicet sacerdoci
o imperio et studio tanq̄ tribus virtuti
bus videlicet naturali et animali sancta
ecc̄a catholica spūaliter viuificat̄ aug
mentat̄ et regit̄· Hijs itaqꝫ tribꝫ tanq̄
fundamēto piete et tecto eadē ecc̄a tāq̄
materialiter ꝑficitur· Et notandū q̄ si
cut ecc̄e materialiter vnū fundamentū
et vnū tectum sufficiunt sed vnus paies
non sufficit· Sic sacerdocio vna sedes
principalis videlicet romana· et studio
vnus pncipalis locus sicut pisi9 sufficit
Sed imperio quatuor loca principalia
sancti spiritus ordinacione nouimus at
tributa que sunt aquisgrani· Arelatū
Mediolanum· et vrbs romana· Studeāt
autem illi quorū interest vt hec domus
integra maneat et intacta· ne quod ab
sit· partibus dissoluatur· ⁊ fur ille anti
xp̄c vel sui precursores intrent aliunde
q̄ ꝑ hostium et gregem ouiū interficiāt
cum pastore· XXI

VErum a tp̄e p̄notato reges franci
genarū se fecerunt tanq̄ a digni
ori reges francoꝝ appellari· Et similiter
reges frācorū vel germanorū quod est
vnū tāq̄ a supiori reges vel impatores
rōnoꝝ appellari voluerūt· Illi āt q̄ vsqꝫ
ad hec tp̄a reges frācoꝝ dicebāt̄ nō sūt
dicti reges frācoꝝ a frācis oriētalibus
qui sunt hoīes grossi et incōpositi neqꝫ
frācigenis occidētalibꝫ similes q̄ sūt hoi
nes delicati et incōpositi· Sed a frācis ḡ
maīs q̄ in vestibꝫ a frācigcīs ⁊ in moibꝫ
a romanis non multū discordāt· Scien
dū ē eciā q̄ p9 decessū vel trāsitū sci Ka
roli multis tp̄ibus impatores rōnorū
de ꝓgenie sua et de regno frācoꝝ et non
aliunde per principes alamanie sunt ele
cti quod legitur in multis locis· Ille vel
ille rex francorum et imperator roman9
talem vel talem filium suū substituit im
pio· Hoc totū intelligēdū ē fuisse fcm̄ de
electione principum et consensu Postre
mo vero surrexerunt q̄dā reges frācorū

qui cõuersi in spm̄ puersitatis presume
bãt sacrũ impiũ nõ scd̄m canonicã elcõꝫ
sed iure hereditario possidere et sup eo ꝓ
successione cõtendere. Vñ factũ ē vt impa
ratoēs tales a defensione reipublice roã
norũ et ꝓtectione scē eccē torpescerent et
insup ecc̄as quas eoꝝ ꝓgenitores fun
dauerãt et multis possessionibꝫ et ꝑuile
giis dotauerãt inuaderent et turbarent
a vestigiis patrũ suorũ penitus deuian
tes. ꝓpter quod principes germanie ele
ctores imperii dedignantes. de domo illa
nullũ impatorē recipere vel eligere volu
erunt. et sic antiquo tpe vacabat impiũ
licet vt ꝑdixi rex frãcoꝝ faceret impato
rē se vocari. Hoc lõbardi sencientes qui
olim a Karolo magno regia dignitate
iuste priuati fuerãt et rõnoꝝ impio con
fiscati ad eam se erexerũt audaciã q̄ꝫ si
bi aliquos reges de facto eligerēt. quos
non solũ reges sed impatores non time
rent appellare. Propt̄ quã insolēciã ger
mani grauiter excitati. sup hui9 turba
cõne sacri impii generale consiliũ habue
rũt cũ principibus et nobilibꝫ saxonie eo
q̄ꝫ ipi nobiles de frãcorũ gente essēt orti
Rex etenim Karol9 dũ ipe gentē saxonũ
preciue gladio materiali q̄̃ spũali ad fi
dem xpianã cõuertisset et eos nulla arte
vel potēcia in cultu xpiano tenē possꝫ q̃n
frequenter q̃i fera bestia in regis absen
cia ad gentilitatis redirēt errorē ipe de
ꝓplõ francorum viros elegit catholicos
maiores medios et minores nũo decē mi
lia et illos in saxonia trãsplãtauit et di
stribuit eisdē possessioēs et t̄ras ꝓut vni
uscuiusqꝫ stat9 et ꝯdicõ r̃q̃rebat. Et vi
ceũsa ꝯsimilē nũm de ꝓplõ saxonũ duxit
in frãciã iferiorē q̃bꝫ ibidē eciã de t̄ris et
possessioibꝫ ꝓuidebat. ⁊ sic frãci in saxo
nia fidē xpi facerēt colē ⁊ saxoēs i frãcia
eãdē fidē colē cogerent. Propt̄ hãc itaqꝫ
cãꝫ sup statu ipii g̃mai a saxoibꝫ tãq̄̃ a
suis frĩbꝫ ꝯsiliũ ⁊ auxiliũ req̃rebãt. Cõ
sensu autē vnanimi ⁊ volũtate ꝯcordi de
cretũ extitit int̄ eos vt ab illo die i ãtea
priãpes saxonie videlicet ipe dux saxo
nie et comes marchie ad ipatoris elcõeꝫ
cũ priãpibꝫ g̃manie int̄esse tenerēt. Quo
facto ꝓcesserũt ad elcõnē. ⁊ iuocata san
cti spũs grã dñm ottonē ducē saxoie in
regē rõnoꝝ. futuꝝ impatorē ꝯcordit̄ ele
gerũt. Qui q̄̃ magfice ⁊ ipiose francoꝝ
regibꝫ et lõbardis sup rõno impio ꝑpe
tuũ silēciũ iposueit. et q̄̃ multis deuocõibꝫ
et honoribꝫ rõnũ põtificē et ecc̄as dei in
ytalia et g̃mania sublimaueit. q̄ in mul
tis scriptis suffiĉient̄ exꝑmit̄ nõ oportet
hic enarrare. Porro ab isto tpe ꝑ ãnos
plurimos de domo ducũ saxonie impera
tores eligi cõsueuerũt ꝓpt̄ ꝑdã ottonis
et quorũdã suoꝝ successoꝝ strēnuitatē
et benignitatē quã frequent̄ in fideles ⁊ in
scãm eccãm exercebãt tãdē eciã de illo ꝓ
pagine reges exierũt q̃ ꝓpt̄ ferocitatē ⁊
tirãnidē rõni ipii idignos se fecerũt. Vñ
fcm̄ ē vt dom9 ducũ saxoie nõ solũ ipio
verũ eciã ipo ducatu et oi dignitate priã
patus ꝑ iustã priãpũ sentēciã ꝑuaretur
Archieps siq̃dē coloniēs philipp9 noīe saxo
niã itrauit cũ excitu g̃mãoꝝ fideliũ suoꝝ
videlicꝫ t̄bꝫ milibus militũ electorũ excep
tis armigeris eq̃tibꝫ et excitũ pedestri cu
ius nõ erat nũs et hoc mõ tribus annis
cõtinuis henricũ ducem patrē ottonis
imperatoris de quo decretalis. venerabi
lem facit mencõnē qui vtiqꝫ regē anglie
ꝑtãte ⁊ viribꝫ aññibat. ipugnãs. ipm̄ ꝑei
t9 extermiãuit maũ potēti ducatũ west
phalie ⁊ ducatũ ãgarie sibi auferēs q̃s
ducat9 eccã colonī vsꝫ i ꝑñtē diē possidet
⁊ ꝑ dei grãꝫ i ꝑꝑetuũ possidebit Trãslato
itaqꝫ ipio de hēdibꝫ serenissimi priãpis
ottoīs ꝑmi ipatoris culpis eoꝝ exigēti
bꝫ elcõres vota sua i fredericũ ducē sueuie
direxert̄ P9 ipm̄ q̃sdã de suis successori
bꝫ ⁊ hēdibꝫ i r̃ges eligētes Sꝫ vtꝝ dc̄s
frederic9 ꝑce vel ꝑcõ ũtute vel vicõ elcõꝝ
grãꝫ meruit nescio Sꝫ hoc scio q̄ꝫ ab illo
tpe ipatoēs paꝝ vel michil opati sũt lau
de dignum vel vitupio. De pleno consilio
aut auxilio principum germanorum.

pmmo p sueuos et bauaros ac vlteriores
alemānos imperiū gubernare laborant.
ita vt deinceps non regnū germanie sed
regnū alemanie nūcupetur ꝛ ita sub sue
uorū imperio potestas et auctoritas impe
rialis augeri desijt et vehemēcius decres
cere incepit. cuius decremēti causam et
occasionē ego relinquo gelphis et gibli
nis disputandā. Verūtamē qualis frede
ricus vltimus fuerit. ꝓpheta insinuat v
bi dicit. Denudasti domū impij vsqꝫ ad
fundamētū. Dicunt eciā quidā a longis
tꝑibus vaticinatū esse in germania q
de huiꝰ frederici germine radix peccātrix
erūpet fredericus noīe. qui clerum in ger
mania et eciā ipam romanā ecclesiā hu
miliabit vehementer Dicūt quidā aliud
esse ibidem vulgare ꝓpheciū q de Kalin
gis id ē de stirpe regis Karoli ꝛ de domo
regū frācie impator suscitabit Karolus
noīe. qui erit pnceps et monarcha totiꝰ
europe et reformabit ecclām et imperiū. et
post illū nūq̄ alius imꝑabit. Qui hmoi
vaticinijs et incertis ꝓphecijs vult fidē ad
hibere. adhibeat. Ego certus sū q crea
tor sue presideat creature. et q iusto dei
et irreprehensibili agitur iudicio vt scdm
merita cleri et populi aliqn ecclā habeat
aduocatū aliquando nullū. aliqn vero ꝓ
rege tyrannū ad vindictā reproborū ꝛ ad
exercicium electorum ¶ Qualiter electꝰ
fuit rex rodolphus. xxii

Nouissime autē diebus istis postq̄
imperiū p annos xxxv vacauerat vi
sitauit dn̄s plebem suam et suscitauit ei
pncipem serenissimū dn̄m rodolphū hās
kenburg comitē. iusti electione cōcordi
et coronacōne solēpnissima sicut dei grā
cunctis manifestissime apparuit sicut eci
am in ipius ꝓmocōne diuinū auxilium
nūq̄ se subtraxit. Sed ego ad scribēdū
huiꝰ victoriosi regis magnalia manum
retraho. qm̄ ad hoc me insufficientem pe
nitus recognosco. ¶ Qd sicut ecclesia ro
mana ē dei regnū. ita et imperium. xxiii

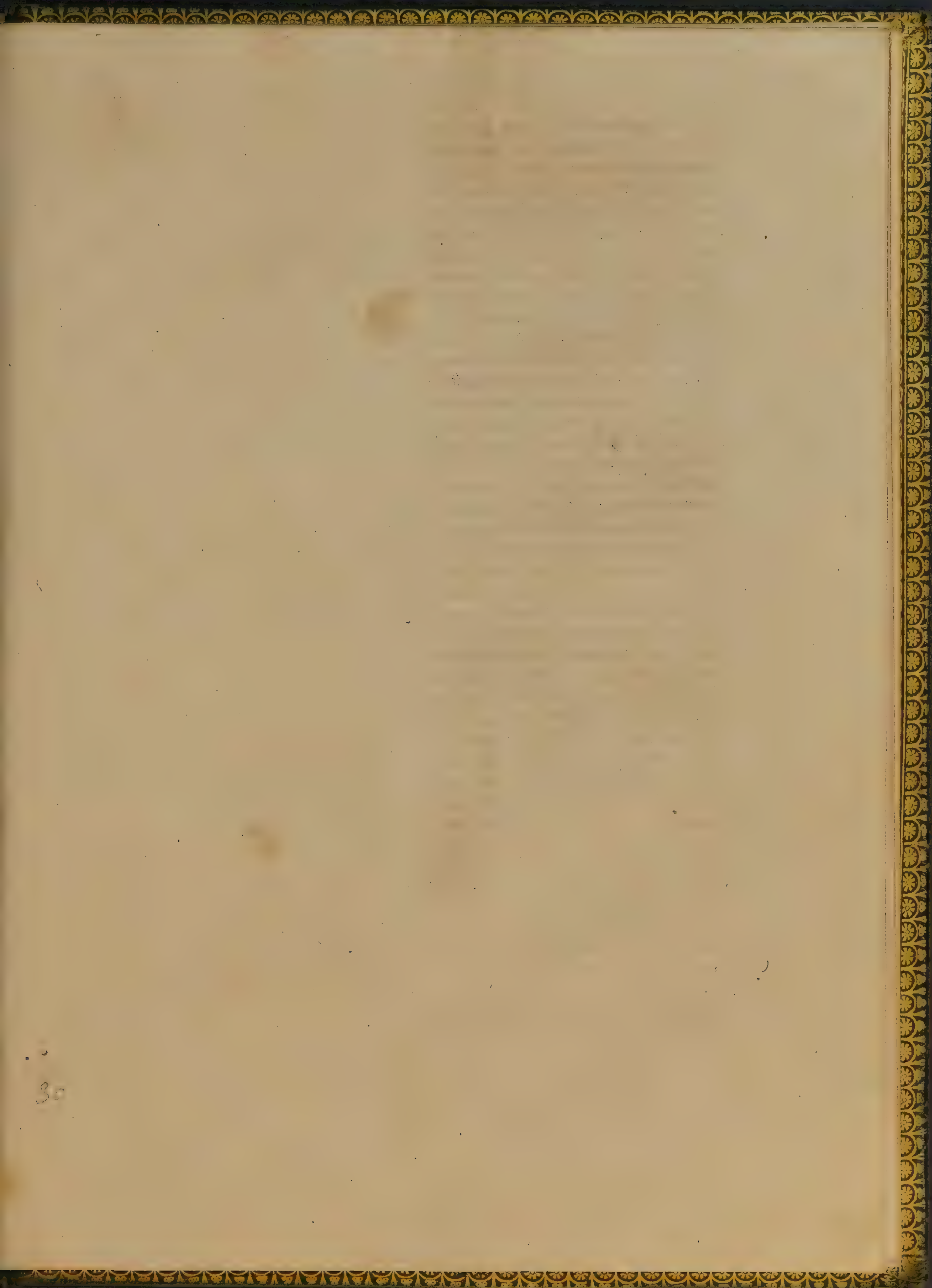
Ex pdictis igit̄ oībus manifestum
est q sicut ecclā romana ē ecclā dei.
sic itaqꝫ regnū romanū est similiter reg
nū dei. De quo regno potest intelligi hoc
quod dicit ihs discipulis suis. vobis in
quiens datū ē nosse misteriū regni dei. il
lis autē qui foris sūt supple vanitatibꝫ
seculi inuolutis oīa fiunt in pabolis. vt
videntes videant et audiētes audiāt. et
non intelligant. Si em̄ oīa que mistice
sūt in hoc regno dei palam cūctis dicerē
tur. nō solū carnaliter sed superbe intel
ligerēt. quimmo ipi pocius veritatē puer
terent in derisum. Cum ergo tantorum
romanorū imperium erga sanctā ecclām
romanā. deuocōnē et libertatē conuenit
ad memoriam reuocari tūc absqꝫ dubio
dignū esset stupore si ex p̄cogitata delibe
racōne vel industria regie dignitatis me
moria de libro viuenciū deleret̄ et q sal
tem semel in anno ꝓ rege et ꝓ regno ro
manoꝝ generalis oracō non fieret que
eciā fieri cōsueuit ꝓ sarracenis et iudeis
et hanc vtiqꝫ ingratitudinē et iniuriam
rex regū suo tꝑe sibi factā reputaret.
¶ Qd romanus pōtifex diligenciā debet
hrē de studio pisien ꝛ de impio ꝛ sacerdocō

Insup vt ego vtar opinione singu
lari. cū verecūdia audeo sic sentire xxiiii
q ad regnū vniuersalis eccē nichil ꝯpe
tencius expediat q̄ vt scissimus pater
romanus pontifex qui ꝓ tempore fuerit
diligenciā adhibeat vt studiū gallicorū
in suo vigore floreat et fructificet ad cō
futandū hereticoꝝ versucias et errores
Et vt germanorū impiū in suo honore
dilatetur ad supprimēdas gentes ꝛ oēs
barbaras nacōnes. Et vt sacerdocium
romanorū in suo robore consistat et fir
metur ad congregādos filios eccē ad a
morem et obediencia p grās cōpetētes ꝛ
iusticiam expeditam. Nec ē attendenda
clericorū studenciū indiscreta dissolucō. cū
adolescenciores et delicaciores de cunctis
mūdi ptibus in vnū locū cōgregati. sin
guli secū mores ferant Nec eciā attēdenda

E. G. Allen m/cef. 12/21/99

presulū germanorū secularis cōuersacō
Ipi em̄ sacerdociū repn̄tant samuelis. q̄
licet esset sacerdos. tamē iudicis officiū
exercebat. Ipe eciā regem elegit in isrl
et elcm̄ cōsecuit. Presules siq̄dem germa
nie nō sūt illius vicarij qui relicto sindo
ne nudus aufugit sicut epi italie. ꝫ ei9
vicarij qui dixit. Dn̄e paratus sum et in
vitam et in mortē tecū ire. ⁊ in tpe tribu
lacōnis eduxit gladium et amputauit
seruo pontificis auriculam. Non amputa
uit ei pedicā sed auriculā. vt ostenderet
ꝙ ei caput libentissime amputasset. Er
go licet ipi aliqn̄ ad vocem ancille xp̄m
negent. tamē frequent̄ resurgunt forci
ores. Nichil est inordinatū in opibꝫ cre
atoris. Et sicut sūt tpa pacis et belli. sic
eciam sūt homines ad pacē et homines
ad bellum deputati. Confident̄ loquor si
germani principes cū suis fidelibꝫ roma
no impatori tanq̄ aduocato eccē fidelit̄
assisterent sicut in tpibus p̄teritis con
sueuerūt. tunc absqꝫ dubio omnis pote
stas cōtraria esset pua. Tunc nō solum
grecia sed eciā caldei cōtremiscerēt cum
egipto. Aues viso flore cantāt et letant̄.
sed ad aquile intuitū silent et fugiunt.
Sic omnes barbare nacōnes aliorū re
gum insignia despiciunt. sed germanoꝝ
aquilas timent naturaliter et abhorrēt
Insup non ē eciam multū aīaduertēda
romanoꝝ cōsueta et sibi quasi innata di
scordia. Quia licet ipi ꝓpt̄ amorē dn̄an
di et habendi sint discordes tamen p dei
grām in fide catholica tenacissime sunt
concordes Fateor me in p̄cedētibꝫ ab alio
rū scriptis in quibusdam deuiasse sed si
cut ipi in suis originalibꝫ credūt se veri
tatē excerpsisse sic ego puto nullā vero
admiscuisse falsitatem. petens cū humili
tate veniam de erratis.

Expliat libell9 de ꝯmēdacōe impij rōni.

fr̄is wilhelmi d' hiltn̄

